

P400(2)

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

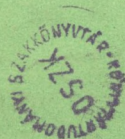
lapja

21.

évfolyam

1971

szeptember

9

Kölcsönözhető

Az elmúlt év végén bővítették és átalakították a Bicskei Járási Könyvtárt (Kabáczy Szilárd felvételei)

t a r t a l o m

KISS JENŐ: Lenint olvasva	507
Szovjet—magyar könyvtárügyi szeminárium	509
Kitüntetések	511
TANCZOS GÁBOR: A könyvtár pedagógiai funkciói — ahogy a nevelésszociológia látja (2.)	512
SZABÓ SÁNDORNÉ: Mi történt 1969 óta a szakmunkásképző intézetek könyvtárügyében?	515
KATSÁNYI SÁNDOR: Lélek tesz csuda dolgokat (<i>Kiváló könyvtárak</i>)	517
MÁTYÁS ISTVÁN: A Dunai Vasmű „Vörösmarty” szakszervezeti könyvtára (<i>Kiváló könyvtárak</i>)	518
GYÓRI GYÖRGY: Iskolai könyvtárosok 1971-ben	521
CSOMOR TIBOR: Tanácskozás a könyvtárak, levéltárak és múzeumok együttműködéséről	524
Vita a körzeti és a városi könyvtárakról (<i>Varga Béla, Puszkás Sándorné</i>)	529
A szegedi Somogyi Könyvtár zeneszobája (<i>S. J.—T. F.</i>)	532
Mivel foglalkozik 1971/72-ben az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács?	533
ALBERT JÓZSEF: Egy tiszteletdíjas könyvtáros tünődései	534
A lapokban olvastuk (<i>Csongrád megyei Hírlap</i>)	535
A magyar orvosi könyvtárak versenye (<i>Szepesiné dr. Benda Mária</i>)	536
A könyvtárak életéből (<i>Sotkó Józsefné</i>)	537
A műszaki könyvnapok országos szervező bizottságának versenyfelhívása (<i>Z</i>)	539
Kérdezz — felelek	540
PERNESZ GYULA: Győri Olvasó Társaság — 1838 (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	541
Iskola és könyvtár (<i>Gátvölgyi József</i>)	543
Hírek	544

t á j é k o z t a t ó

POMOGÁTS BÉLA: Szépirodalom a szépirodalomról	545
Apollinaire és a Bibliothèque Nationale „Pokol” gyűjteménye (<i>Kápolnai Molnár Ilona</i>)	551

k ö n y v e k r ől

FÁBRY ZOLTÁN: Vigyázó szemmel (<i>Szalatnai Rezső</i>)	552
A vadászati vilákiállítás könyvei (<i>Csomor Tibor</i>)	555

k é z i k ö n y v t á r

Természettudományi kislexikon (<i>Vértesy Miklós</i>)	558
Vízgázdálkodási lexikon (<i>Vida Sándor</i>)	559

k ö n y v t á r i s z a k i r o d a l o m

DOMOKOS MIKLÓSNÉ: Számítógépek alkalmazása a tájékoztatásban (<i>Dezső László</i>)	560
---	-----

bibliográfiák

Két vélemény a magyar szociológiai irodalom bibliográfiájáról (<i>Litván György—dr. Remete László, Péter László</i>)	560
Magyar könyvészet 1968. (<i>P. E.</i>)	562
Utópisztikus, tudományos-fantasztikus művek bibliográfiája (<i>Bényei Miklós</i>)	563
JÁKI LÁSZLÓ: Magyar pedagógiai irodalom 1920—1944. (<i>katsányi</i>)	563
Tájékoztató a könyvesbolti forgalomba nem kerülő kiadványokról (<i>Fogarassy Miklós</i>)	564
Könyvtári híradók	565
Könyvtári kiadványok	567

A borító hátlapján Kovács Gyula metszete

из содержания

Ене Киш: Читая Ленина (по случаю выхода в свет книги „Ленин о книгах и библиотеках”) (507);
 Советско-венгерский семинар по библиотечному делу в Будапеште (509);
Гáбор Танцóш: Функции библиотек в области педагогики с точки зрения социолога (2) (512);
Тибор Чомор: Обсуждение вопросов сотрудничества библиотек, архивов и музеев (524);
 Дискуссия по вопросам перспектив библиотек малых деревень (Бела Варга, Шандорне Пушкаш) (529);
 Чем занимается Общегосударственный совет по библиотечному делу и документации в 1971—1972 гг.? (533);
Тибор Чомор: Книги выпущенные по случаю всемирной охотничьей выставки (555).

aus dem inhalt

Jenő Kiss: Lenins Buch lesend (Zur Erscheinung vom Werke Lenins Über Bücher und Bibliotheken) (507);
 Sowjet—ungarisches bibliothekswissenschaftliches Seminar in Budapest (509);
Gábor Tanczos: Die pädagogischen Funktionen der Bibliothek — aus dem Gesichtspunkt des Soziologen (2.) (512);
Tibor Csomor: Beratung über die Zusammenarbeit der Bibliotheken, Archive und Museen. (529);
 Diskussion über die Zukunft der Bibliotheken in den kleinen Dörfern. (529);
 Womit beschäftigt sich der Nationale Rat für Bibliothekswesen und Dokumentation im Jahre 1971/1972? (533);
Tibor Csomor: Neuerscheinungen anlässlich der Weltausstellung für Jagdwesen. (555).

from the contents

Jenő Kiss: Reading Lenin's words (On the publication of his book on books and libraries) (507);
 Soviet—Hungarian Seminar on librarianship in Budapest (509);
Gábor Tanczos: Pedagogical functions of the library from a sociologist's point of view. Part 2. (512);
Tibor Csomor: Conference on the cooperation of libraries, archives, and museums (524);
 Dispute on the future of little village libraries (Béla Varga, Mrs Sándor Puskás) (529);
 What will the National Board for Libraries and Documentation do in 1971/72? (533);
Tibor Csomor: Books published for the World Hunting Exhibition (555).

cikkeink szerzői

Albert József, a vonyarcvashegyi művelődési ház igazgatója és könyvtárosa; *Csomor Tibor*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Gátvölgyi József* tanár, Káptalanfa (Veszprém m.); *Győri György* tanár; *Katsányi Sándor*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Kiss Jenő*, az Országos Népművelési Tanács ügyvezető titkára; *Mátyás István*, a Népszava munkatársa; *Pernes Gyula*, a Győri Megyei Könyvtár igazgatója; *Pomogáts Béla* irodalomtörténész; *Puskás Sándorné*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Szabó Sándorné*, a Munkügyi Minisztérium szakoktatói főosztályának munkatársa; *Szepesiné dr. Benda Márta*, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetője; *Tanczos Gábor*, az Országos Pedagógiai Intézet munkatársa; *Varga Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatója.

Könyvtáros

A MŰVELŐDESÉGVI
 MINISZTERIUM
 LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katsányi Sándor, Keilner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzletelben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámára. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint.

71.6501 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

LENINT OLVASVA

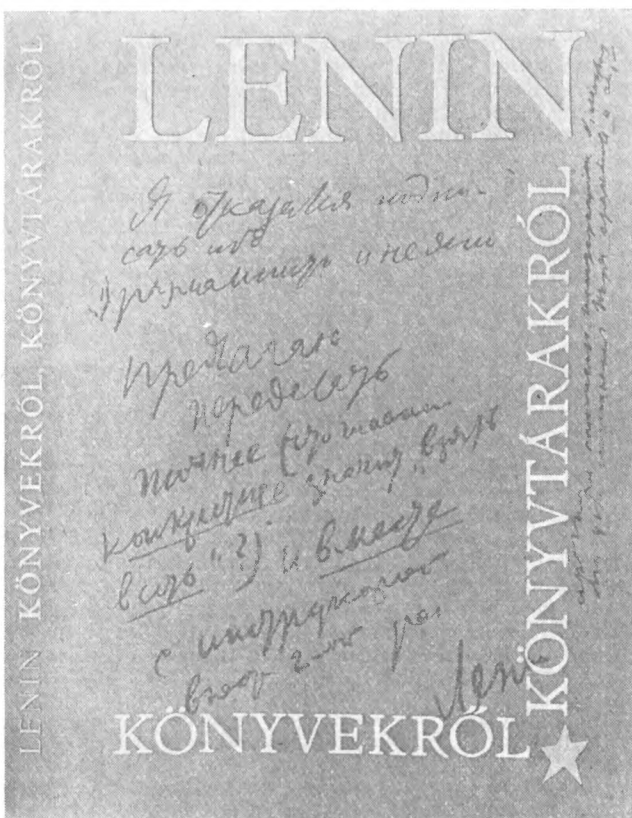
Úgy kezdődik, mint a mesében. Volt egyszer egy ország és volt annak egy vezetője, aki a könyvtárat a legfontosabb művelődési intézménynek tekintette, aki az országok kulturális színvonalát a könyvtárak állapotán mérte... Akinek jutott ideje legfontosabb teendői középette is a könyvtárakkal törődni...

Így kezdődik a könyvtárosok meséiben. Tanmesének szánva el is mondjuk minden lehető alkalommal, okulásul saját korunk és hazánk minden rendű és rangú vezetőinek. Megtanulta ezt minden magyar könyvtáros, akár alapfokú tanfolyamot végzett, akár az egyetemen szerzett diplomát. Megtanulta és alkalmazza még akkor is, ha a nem könyvtárosok jószándékú és kegyes csalásnak tartják. Ha a könyvtárosok meséjének tekintik az egészet.

Leninnek a könyvtárügyről, a bibliográfiáról írt jegyzeteit, észrevételeit, tervezeit, meg a kortársak emlékezéseit, a Lenin által aláírt könyvtári rendeleteket, dokumentumokat tartalmazó, magyarul most megjelent kötet módot ad arra, hogy végig-gondoljuk ennek a „mesének” az egyes elemeit. Hogy számba vegyük, mit tanulhat-nak Lenintől a könyvtárosok, mit is jelent Lenin és a könyvtárak viszonya.

A gyűjtemény 1953-ban megjelent előzménye akkor termékenyítőleg hatott a magyar könyvtárügyre. Serkentő gondolatokra ma sincs kevésbé szükség. A III. országos könyvtárügyi konferencia utáni feladatok megoldásához hasznos és hasznosítható gondolatokat adhat ez, a minden eddiginél teljesebb orosz nyelvű gyűjteményen alapuló magyar válogatás.

Természetesen mai feladatainkat közvetlenül nem olvashatjuk ki Lenin 1905-ben, 1912-ben vagy éppen 1917-ben, 20-ban, 21-ben kelt írásaiból. Az összefüggések vizsgálata, a megközelítés módja, a lenini módszer adhatja a legfontosabb tanulságokat. A szemlélet, mely azt sugallja, hogy a könyv, a könyvtár nem valami „külön dolog”. Nem valami olyan, amit akkor kell csinálnunk, fejlesztenünk, amikor ráérünk, amikor végeztünk a „fontosabb” tennivalókkal. A könyvtár — de nyugodtan kiterjeszthetjük a kört: a kultúra — a társadalomért van, a társadalom megjobbításának, megváltoztatásának eszköze. Tehát nem „luxus”, amit akkor lehet csinálni, támogatni, ha nincs fontosabb dolgunk, hanem az új társadalom építésének nélkülözhetetlen eszköze. Amivel számolni kell a fő feladatok között, amikor a társadalomban egyéb gondok is vannak. A könyvtár a társadalom fejlesztésének soron levő feladatait szolgálja. Es ezek nyilván mások közvetlenül a forradalom győzelme után, mint pl. ma. De nincs különbség abban, hogy a könyvtári feladatok kijelölése csak a társadalom előtt álló tennivalókkal összefüggésben történhet.

Éppen ezért elsőnek nem is e kötet olvasását ajánlanánk. Hanem a „Lenin összes” többi köteteit. Azokét, amelyekben Lenin más műveit találjuk. Olyanokat, amelyeket ezekkel egyidőben írt. 1917-ben meg 21-ben. Amikor forradalom, polgárháború volt, s matróz ezredeknek és a gyári munkásság osztagainak kellett feladatokat adni. Amikor éhínség dúlt és energia- meg nyersanyag-hiány miatt álltak a gyárak s a termelés megindítása, vagy a mindennapi — igencsak kicsiny — fejadag biztosítása volt a legnagyobb gond. Amikor minden oldalról intervenciókkal kellett harcolni, és a tudományos könyvtárakról szóló rendelettervezet mellett katonai utasítások sorakoznak a kötetekben. *A könyvtáraknak Lenin által tulajdonított jelentősége ezek a kötetek, az összes művek mutatják igazán.* Ekkor látszik, hogy milyen gondok között jutott idő és energia a könyvtárak ügyére. Mert Lenin pontosan tudta, hogy éppen ezeknek a gondoknak végleges megoldása érdekében kell javítani a könyvtárak helyzetét, jobbá tenni a könyvtárosok munkáját is. Mert a könyvtárak ügye az egész társadalom, a szocializmus ügye.

Persze: „könnyű” volt Leninnek. Hiszen ő nemcsak államférfi volt, hanem tudós is, forradalmár és kutató, aki *fél életét könyvtárakban, könyvek között töltötte.* Valóban ismerte a könyvtárakat, saját tapasztalataiból tudta a hasznukat. Ismerte még a könyvtári technikát, a különféle eljárásokat, megoldásokat is. Mэгhózzá a legjobb oldalról, az olvasó tapasztalataiból. Ha azt írta: „szabadpólc”, „kézikönyvtár”, „katalógus”, akkor ő pontosan tudta, miről beszél. Éppen úgy, mint amikor azt írta: kapitalizmus, munkásosztály, forradalom. Kétségtelen, hogy ezek az ismeretek megkönnyítették számára annak meghatározását, hogy mire használható a könyvtár, hogy mit lehet könyvtári eszközökkel megoldani. A lehetőségeket is ismerte. De *a legfontosabb összefüggéseket, a társadalmi összefüggéseket mint tudós, mint forradalmár, mint államférfi ismerte fel.* Könyvtári tapasztalatai megkönnyítették számára az összefüggések, a lehetőségek felismerését, de ő ezeket is beleépítette a társadalom egészéről szerzett ismereteibe, a megváltoztatás programjába.

*

A szocialista könyvtárügynek 1917-ben még nem volt hagyománya. Vagy csak nagyon kevés. Onnan kellett tanulni, ahonnan lehetett. Például a kapitalizmustól. A „svájci—amerikai rendszer” bevezetése, amely szinte minden tervszerű, rendszerben visszatér, az akkori világ leghaladóbb, legkorszerűbb módszerét jelentette. Mint módszer, mint megoldás miért ne lett volna alkalmas a szocialista könyvtárügy szocialista céljainak szolgálatára? Mint ahogy ma is: a bárhol a világon kidolgozott jó módszereket, példamutató megoldásokat miért ne alkalmaznánk saját céljaink érdekében. Mint ahogy ezt is tesszük nap mint nap. Azzal a könnyebbséggel, hogy nekünk ma már vannak saját tapasztalataink is. A szocialista államok könyvtárügyének tanulságai, a szocialista könyvtárügy több mint fél századának tapasztalatai segítenek bennünket. Ma sem élhetünk bezárkózva. Ma is tanulnunk kell mindenkítől, akitől csak lehet.

Sokan és sokszor idézik Lenint, hogy ne azt tekintsük „a közkönyvtár büszkeségének, hogy hány ritkaság, hány XVI. századbeli kiadvány, vagy X. századbeli kézirat van birtokában, hanem azt, hogy milyen széles körben forognak a könyvek a nép között, hány új olvasót tudtak szerezni, milyen gyorsan tudnak kielégíteni bármely könyvigénylést, hány könyvet adnak ki otthoni olvasásra, hány gyermeket vontak be az olvasásba és a könyvtárhasználatba...”

De rosszul olvassák és értelmezik Lenint, akik ebből azt a következtetést vonják le, hogy a könyvtárnak nem feladata a történeti értékek gyűjtése, feltárása, megbecsülése. Megfelelkeznek arról, hogy ugyanez a Lenin már a forradalom napjaiban gondoskodott a történeti dokumentumok összegyűjtéséről, hogy ő ügyelt a kulturális értékek védelmére, ő hívta fel a figyelmet arra, hogy *az emberiség minden kulturális kincsének a szocializmus az örököse.* A bármilyen irányú egyoldalúság ellen volt, a feladatokat összefüggéseikben, sokoldalúságukban és bonyolultságukban vizsgálta.

A modern könyvtárügy két nagy ága: a szakkönyvtár- és tájékoztatásügy, valamint a közművelődési könyvtárak ügye együtt és egységben jelentkezett munkáiban. A tájékoztatás és a nevelés mint a könyvtári munka két fő feladata egyformán súlyt és rangot kapott az általa megjelölt feladatokban. A forradalom, az új társadalom

építésének nehéz napjaiban a bolsevikok eszméinek terjesztése, propagandája volt a fő gond, de akkor is ügyelt a sokoldalú és igaz tájékoztatásra. Hiszen tudta és vallotta, hogy az igazság feltárása csak a szocializmus érdekeit szolgálja. Az igazság, a teljes igazság nem lehet ellentétes a szocializmus ügyével. Tudta a műszaki, technikai, közgazdasági tájékoztatás jelentőségét. Az orosz ipar és gazdaságirányítás tájékoztatásából kiesett négy év (1917—21) műszaki, technikai folyóiratainak pótlására az állami aranykészletből engedélyezett felhasználást. Az aranyból, amelyet akkor csak élelem, kenyér, a nélkülözhetetlen termelőeszközök beszerzésére használhattak.

Együtt kell olvasni Lenint és Szabó Ervint. Megdöbbenő azonosságokra bukkantunk írásaikban. Lenin is pontosan megkülönböztette a népkönyvtárat és a közkönyvtárat. Még a megnevezésben is. Tudta: a névben rejlő különbségek mögött tartalmi különbségek vannak. Tudta, hogy a népkönyvtár az elnyomó hatalom eszköze. Szabó Ervin „szegényházi koszt”-nak nevezte a népkönyvtárak állományát. Lenin a „népi étkezdek”-hez hasonlította a népkönyvtárat. Nem olvashatták egymásnak ezeket az írásait, de ugyanazokra a következtetésekre jutottak. A népkönyvtárak bírálatában is, meg az „angolszász—svájci rendszer” alkalmazásában is. A szocialista könyvtári felfogás klasszikusai mindketten. A Magyar Tanácsköztársaság — Szabó Ervin eszméin alapuló — könyvtári programja és Lenin is a szocializmus objektív lényegét, érdekeit fejtették ki. Innen az egyezés. Büszkéek lehetünk rá, hogy a szocialista könyvtári felfogás bölcsőjénél hazánk fia is bábáskodott. Lenin kötete erre is figyelmeztet.

*

Úgy kezdődik, mint a mesében. Pedig nem mese, hanem *egy messzetekintő államférfi tudatos programja*. Egy koldusszegény, kulturálatlan, félázsiai (ezek Lenin, állandó jelzői) ország óriási vállalkozásba fogott. A világ legfejlettebb társadalmát akarta felépíteni. Vezetője, a tudós forradalmár, a tudatos államférfi számbavette az esélyeket, a lehetőségeket és feltételeket. A könyvtárakat, azok munkáját is ezek közé sorolta. Ezért foglalkozott ennyit és ilyen módon velük.

Politikáját, nézeteit a mai eredményeken kell lemérni. Azok beszélnek arról, hogy helyesen tette-e? Ezen az úton haladunk mi is.

Kiss Jenő

Szovjet–magyar könyvtárügyi szeminárium

Új formával, gazdag tartalommal gyarapodott a szovjet és magyar könyvtárosok hagyományos, eddig is gyümölcsöző szakmai kapcsolata. A szovjet könyvtárügy, könyvtártudomány három jeles, vezető szakembere látogatott el hazánkba, hogy száznál több magyar könyvtáros előtt beszámoljon a szovjet könyvtárügy néhány kiemelkedően fontos eredményéről és problémájáról.

A nagyszabású rendezvény a szovjet—magyar könyvtárügyi szeminárium „első fordulója” volt, melynek folytatására még ez évben Moszkvában kerül sor, ahol a meghívott magyar szakemberek számolnak majd be hazai könyvtárügyünk helyzetéről, fejlődéséről, feladatairól.

A július 6—7-én, Budapesten megtartott másfél napos szeminárium napirendjén három pont szerepelt. Mindhárom szovjet vendég jóelőre megküldte előadásai szövegét, így azt a Könyvtártudományi és Módszertani Központ (fordításban) szétküldhette a meghívottak-

nak. A szemináriumon az előadók csupán röviden bevezették témájukat, kiemelték a legfontosabb részeket, majd pedig a vita során felmerült kérdésekre, problémákra válaszoltak.

O. Sz. Csubarjan, az Állami Lenin Könyvtár igazgatója „A szovjet könyvtártudomány fejlődésének eredményei és problémái” című referátumában a szovjet — és bizonyos fókig általánosabban: a szocialista — könyvtártudomány Lenin nyomdokain történt kialakulásának és fejlődésének rövid összefoglalása után a jelenlegi dinamikus szakasz, az új felemelkedési korszak néhány alapproblémájára világított rá. Áttekintést adott a szovjet könyvtártudomány legfontosabb kutatási területeiről. Ezek: a könyvtárak szociális, gazdasági és kulturális szerepe a kommunista társadalom széleskörű építésének időszakában; a könyv és az olvasás a szovjet társadalom életében; a könyvtári munka, mint nevelési folyamat; a könyvtár és tájékoztatás; a lakosság könyvtári ellátásá-

nak egységes rendszere. Ezek kapcsán külön felhívta a figyelmet néhány sürgősen megoldandó feladatra, mint pl. az olvasók és a könyvtárak tudományosan megalapozott tipológiájának kialakítása; a könyvtártudománynak más diszciplínákkal (szociológia, pszichológia, matematika) való új típusú és magasszintű együttműködése stb. A bevezetőt követő élénk vitában felszólalók a szovjet és a magyar könyvtártudományban jelentkező számos hasonló feladatra tértek ki.

N. N. Szolovjeva, az Állami Lenin Könyvtár ajánló bibliográfiai osztályának vezetője „A könyvtárpropaganda jelen problémái” című előadásában az olvasás-, könyv- és könyvtárpropaganda rendkívül tág témaköréből emelt ki néhány részletesebben elemzett kérdést. Ilyen volt mindenekelőtt az ajánló bibliográfiának, mint a könyvpropaganda máig legelterjedtebb és egyik leghatékonyabb eszközeinek problémaköre, a tudomány-népszerűsítő irodalommal kapcsolatos kérdések, az ajánló bibliográfia és más — könyvpropaganda célokra is alkalmazott — tömegkommunikációs eszközök kapcsolata, és az igen erősen hangsúlyozott, nagyjelentőségű hatékonysági kérdés.

E referátumot igen sikeresen illusztrálta a szeminárium helyén (a Közalkalmazottak Szakszervezetének székházában) a Könyvtártudományi és Módszertani Központ irodalompropaganda osz-

O. Sz. Csubarjan, az Állami Lenin Könyvtár igazgatója

tálya által rendezett kis kiállítás, mely a könyv- és könyvtárpropaganda Magyarországon alkalmazott módszereiről nyújtott vázlatos, de igen érdekes képet.

Az előadást követő vita hozzászólói a referátum kiegészítésére törekedtek, hangsúlyozván az ajánló bibliográfia mellett létező, hasonlóképpen igen jelentős és hatékony propagandamódszerek fontosságát, széleskörű alkalmazhatósági lehetőségeit. A szovjet vendégek a felszólalások révén képet kaptak a magyar olvasás-, könyv- és könyvtárpropaganda legfontosabb módszereiről, eredményeiről, fejlődésének irányairól.

A szeminárium harmadik napirendi pontjaként O. D. Golubjeva, az Állami Szaltükov-Scsedrin Könyvtár (Lenin-grád) igazgatóhelyettese „Szakember — könyvtár — bibliográfia” című előadásában egy, a Szovjetunióban a közelmúltban lefolytatott és a szakemberek olvasási, tájékoztatósi, könyvtárhasználati szokásait vizsgáló felmérés legfontosabb eredményeit foglalta össze, kitérve egyrészt a vizsgálatot kiváltó okok, másrészt az annak során alkalmazott módszerek rövid ismertetésére is. A felmérés hatalmas mérete (közel 400 intézményre, 35 ezer szakemberre terjedt ki, csaknem öt évig tartott) lenyűgöző, az alkalmazott módszerek nemcsak a különböző helyeken nyert adatok összevethetőségét, de megbízhatóságát is biztosították. A nyert eredmények igen nagy mértékben hozzájárulhatnak a szakemberek könyvtári ellátásának lényeges megjavításához.

A szemináriumon résztvevő magyar könyvtárosok beszámoltak a hasonló, de lényegesen kisebb terjedelmű és többnyire csupán egy vagy néhány szakterület munkatársaira kiterjedt hazai vizsgálatokról, összevetették a szovjet és a hazai felmérés hasonló, illetve eltérő eredményeit. Vita alakult ki a referátum egyik megállapítása körül, mely szerint a szovjet szakemberek szakirodalmi tájékozódásában (néhány szakterületet kivéve) a könyv nagyobb szerepet játszik, mint a folyóiratok. Ez az eredmény általában ellentmond a hazai tapasztalatoknak, de ennek oka — mint az a szemináriumon kiderült —, hogy a magyar felmérések nagyjából a kutató, alkotó szakemberekre terjedtek ki, míg a szovjet felmérés vizsgálta a középszintű szakemberek igényeit is. Az előadás és a vita során kiderült, hogy rendkívül sok hasonló, megoldásra váró probléma áll még a szakemberek könyvtári ellátásában mindkét ország könyvtárosai előtt.

Dr. Jóború Magda, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója zárszavában megállapította, hogy a szakmai kap-

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének szombathelyi vándorgyűlésén. Balról jobbra: Sonnevend Péter tolmács, O. Sz. Csubarján, Takács Miklós, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatója, dr. Székely Sándor, az MKE titkára, dr. Kovács Máté egyetemi tanár, Papp István, a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ igazgatója (Garas Kálmán felvétele)

csolatoknak ez a módszere igen eredményesnek és sikeresnek bizonyult, s a jövőben hasznos volna hasonló összejövetelek megszervezése kisebb részletkérdések megvitatására is, hiszen a szeminárium igazolta, milyen sok közös és azonos vonás, gond, probléma és terv van a két ország könyvtárügyében.

A szemináriumot követően a szovjet vendégek még számos alkalommal találkoztak magyar kollégáikkal. Az *Országos Széchényi Könyvtárban* tett látogatásuk során a két nemzeti könyvtár, az Állami Lenin Könyvtár és az Országos Széchényi Könyvtár között *együttműködési megállapodás* jött létre, mely a jövőben minden bizonnyal gazdagítani fogja mindkét nagy könyvtár eredményeit.

Dunántúli kirándulásuk során a ven-

dégek megtekintették a *Veszprémi Megyei Könyvtárat* és a *Fonyódi Járási Könyvtárat*. Szombathelyen az ott üléselő könyvtáros vándorgyűlésen O. Sz. Csubarján is felszólalt és beszámolt a Budapesten tartott könyvtárügyi szeminárium sikerességéről. Ezt követően a vendégek megtekintették a *Szombathelyi Megyei Könyvtárat*. Nagy elismeréssel állapították meg, hogy a könyvtár új épülete az *európai könyvtáráépítészet élvonalába* tartozik.

A szovjet könyvtárosküldöttség tiszteletére fogadást adott *Gonda György*, a Vas megyei Tanács VB elnöke, s találkoztak a vendégek *Garamvölgyi József* művelődésügyi miniszterhelyettessel is, akivel csaknem egyórás eszmecsere folytattak a két ország könyvtárügyét közösen érdeklő problémákról.

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter az 1971. évi pedagógus nap alkalmából *dr. Babiczky Bélának*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem adjunktusának, *dr. Reményi András-nának*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főkönyvtárosának AZ OKTATÁS-ÜGY KIVÁLÓ DOLGOZÓJA; *Bencze Györgynének*, a Budapesti Egyetemi Könyvtár osztályvezető helyettesének, *Urbán Lászlónának*, a József Attila Tudományegyetem könyvtári osztályvezető helyettesének a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta; DICSÉRETben részesítette *Zöldi Pétert*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főkönyvtárosát, *Tóth Jánost*, az Országos Pedagógiai Intézet könyvtárvezetőjét; a KIVÁLÓ DOLGOZÓ címet adományozta *Nagy Domokosnak*, a Budapesti Egyetemi Könyvtár épületgépészenek és *Znamenák Györgynének*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum adm. ügyintézőjének.

A könyvtár pedagógiai funkciói — ahogy a nevelésszociológia látja (2.)

II. Művelődésbeli egyenlőtlenségek és a könyvtár

A magyar könyvtárügy távlati tervei elsősorban azokból a feladatokból indulnak ki, melyeket a felgyorsuló tudományos-technikai fejlődés információkövetési szükségletei határoznak meg. Ezt a szerepkört azonban ki kell egészíteni a művelődési esélyek demokratizálásában betöltött és a jövőben betöltendő könyvtári feladatok kijelölésével. Csak így kap a könyvtár pedagógiai funkciójának megszabása irányt és az adott történelmi időszakra érvényes konkrét tartalmat.

Az olvasás és a könyvtárigénybevétel szociális-kulturális meghatározottsága

A könyvtár nevelési szerepét nem lehet holmi „tisza nevelésként” felfogni, elszakítani azoktól a társadalmi rétegektől, korosztályoktól, műveltség és iskolázottság szerint differenciálódó lakosságcsoportoktól, melyek a tényleges vagy a lehetséges olvasókat jelentik. Ha elvonatkoztatunk az olvasás e konkrét meghatározottságától, akkor a könyvtári nevelőtevékenység jószándékú buzdítások sorozatából állhat csak — a hatékonyság minden reménye nélkül. Nincs könyvtárpedagógia az olvasók és az olvasóvá nevelődők helyzetének, főleg művelődési viszonyainak beható ismerete nélkül. Ezért a pedagógiai ismeretanyag, mellyel a könyvtárosoknak rendelkezniük kell, nagymértékben nevelésszociológiát, nevelésszociológiai módszertant kell hogy jelentsen.

Ma már jól sikerült vizsgálatok sorozatából (KSH, *Mit olvasunk?* Mándi Péter, Kamarás István, Sas Judit és mások vizsgálatai) tudjuk, hogy az egyes társadalmi rétegek olvasó vagy nem olvasó voltát, olvasottságát, olvasmányainak összetételét, minőségét milyen mértékben határozzák meg szociális körülményeik, iskolai végzettségük, a fiatalok esetében pedig szülei szociális-kulturális viszonyai. Magyarország *elemi olvasói térképei* elkészültek tehát, és ha a további finomítás, az egyes speciális rétegek sajátos olvasói arculatának feltérképezése és a változások bejelölése ad is további hasonló feladatokat, a hazai művelődésszociológia a *második lépésre* készülődik: hatásvizsgálatokra, a belső összefüggések immár nem pusztán statisztikai-szociológiai, hanem szociálpszichológiai jellegű megközelítésére. A könyvtárügy azonban még nem rendelkezik kielégítő elemi térképekkel sem. Ennek egyrészt az az oka, hogy a könyvtáron belüli olvasóvizsgálatok mindig csak azokra szorítkozhatnak, akik már tagjai a könyvtárnak (legfeljebb a „lemorzsolódottakat” vehetik még számba). Másrészt viszont az egyes olvasói rétegeket a könyvtáron kívülről megközelítő kutatások általában csak magát az olvasást vizsgálhatták alaposabban, függetlenül az olvasmányok forrásától. A „tagja-e valamelyik könyvtárnak?” és a „honnan szerezte be utolsó olvasmányát?” típusú kérdések nem hatolnak a probléma mélyére, nem derítik ki a könyvtárigénybevétel minőségét, a könyvtárral szembeni igények különböző fokait, nem különböztetik meg a könyvtárhoz még el nem jutottakat a könyvtártól elfordulóktól, az utóbbiak között sem derülnek ki az elmaradás okai. Kamarás István *A munkások és az olvasás* (1969) címmel megjelent kutatásbeszámolója (bár adatai szintén nem fogják át a könyvtárhasználat egész problémakörét) teszi fel legvilágosabban a még megvizsgálendő, felderítendő kérdéseket és állít fel leginkább gondolatébresztő hipotéziseket a könyvtár szerepéről az olvasóvá válás egyenlőtlen fejlődési folyamatában.

Jelen fejtegetéseinknek nem feladatuk, hogy e helyütt is felvázolják a társadalmunk alapvető rétegeiről készült olvasói térképeket. Arra viszont fel kívánják hívni a figyelmet, hogy a könyvtár pedagógiai funkciójának tudományos megalapozása csak fél lábon állhat, ha e térképek nem egészülnek ki speciális könyvtárszociológiai vizsgálatokkal, illetve e vizsgálatok eredményeivel. Erre annál is inkább szükség van, mert a könyvtár pedagógiai lehetőségeinek konkretizálásához és gyakorlati hatásfokának növeléséhez a művelődésszociológia részéről nem egyszerűen elvont társadalmi „terepismeretre” van szükség, hanem az olvasóvá válás és könyvtárhasználat pozitív és negatív folyamatai mögött meghúzódó determináló mechanizmusok működésének pontosabb és kézzelfoghatóbb megközelítésére. (Vö. Pataki Ferenc: *Nevelésügyünk és a szociológia*. — Társadalmi Szemle, 1968. 11. sz. 73.)

Pótolni az ösztönző kulturális miliő hiányát a hátrányos indulású fiatalok számára

Ha a könyvtár pedagógiai funkcióját valóban tartalmasan akarjuk elvileg és gyakorlatilag megközelíteni, akkor nem elsősorban kerek definíciókra vagy kimerítően pontos, iskolás jellegű felsorolásokra kell törekednünk, hanem inkább arra, hogy a középpontba az a feladat kerüljön, mely az adott társadalomfejlődési időszakban a könyvtár legfontosabb hozzájárulását jelenti a társadalom kulturális előrehaladásához. Ennek a legfontosabb feladatnak a felismeréséhez, feltételeinek kimunkálásához nem juthatunk el, ha vizsgálódásunkban megmaradunk a könyvtár belső keretei között. A könyvtárpedagógia vizsgálati területe ezért mindig szélesebb magánál a könyvtárnál, belső feladatai érdekében mindig feltételez bizonyos kifelé irányultságot.

Ismeretes, hogy társadalmunkban a felnövekvő nemzedék egy igen számottevő része úgy teszi meg első lépéseit a szellemi kultúra elsajátításának a jövő szempontjából sorsdöntő folyamatában, hogy nem részesül olyan családi-környezeti kulturális ösztönzésekben, melyek arányban lennének a gyorsan fokozódó, társadalmi méretű műveltségbeli követelményekkel. Iskolai és általános művelődésszociológiai vizsgálatok egész sorozata bizonyítja, hogy az előnytelen kulturális miliőből származók a művelődés legkülönbözőbb területein messze lemaradnak az előnyösebb helyzetből indulókhöz képest. Könyvszegény vagy éppenséggel könyv nélküli környezetben felnövő fiatalokból sokkal kisebb arányban válik rendszeres olvasó, könyvet szerető és megértő ember, mint azok közül, akik a családi otthonban eleve könyvespolcokat láttak maguk körül, akik olyan kulturális légkörben nőttek fel, melyben az olvasás, a könyv értéket jelentett. Itt egyszerre két, egymással szorosan összefüggő probléma jelentkezik: egyrészt a *társadalmi demokráciáé*, melynek kiteljesedése elképzelhetetlen olyan körülmények között, amelyekben újra és újra kitermelődnek az életnek szinte behozhatatlan hátránnyal induló lakosságcsoportok, másrészt a *technikai-tudományos forradalomé*, melynek elemi követelményeitől is messze el fognak maradni a gyenge fegyverzettel startolók, lelassítva ezzel egy bizonyos ponton magát az egész társadalmi fejlődést.

Mi a szerepe itt a könyvtárnak? A könyvtár természetesen mindenki előtt nyitva áll, minden teljesíthető információs igényt kielégít, nem ismer privilegizált olvasó-csoportokat, nem alkalmaz hátrányos megkülönböztetést senkivel szemben. De ebben az egész — feltehetően emberöltőnyi — időszakban csak úgy tölthet be történelmi fontosságú társadalmi funkciót, ha egyre inkább *kulturális otthonává válik azoknak a fiataloknak, akik családilag nem kaphatják meg az ösztönző kulturális miliőből származó előnyöket*. A könyvtár egymagában természetesen képtelen ezt a feladatot betölteni, de itt nem elsősorban hatáskörökről, elsődleges vagy másodlagos felelősségről van szó, hanem arról az elvi felismerésről, hogy a könyvtár *pedagógiai funkciójának* ma ez a feladata áll az előtérben. (E feladat felismeréséről és vállalásáról tanúskodik a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában megjelent „*A közművelődési könyvtárak feladatai a művelődési hátránnyal induló gyermekek és fiatalok segítésében*” című útmutató is.)

Milyen jöven kerülnék a közművelődési könyvtárak hatókörének középpontjába ilyen mértékben a *fiatalok*? A könyvtári nevelésnek nem inkább a felnőttnevelés köréhez kellene kapcsolódnia? Nem az a helyes munkamegosztás, ha a fiatalokat elsősorban az iskola, az iskolai könyvtárak hatáskörébe utaljuk, a könyvtárak feladatát pedig főleg a felnőttek továbbképzésében, a permanens önművelődés központjaként betöltött szerepben látjuk? Az ellentmondás azonban csak látszólagos. A könyvtáraknak éppen annak érdekében, hogy az állandó, folyamatos önművelés otthonaivá váljanak, hogy mintegy magasabb, mert az önálló szelektálást biztosító színvonalon legyenek az iskola „meghosszabbítói”, kell *ma* legfőbb figyelmüket a *holnapi felnőtt olvasó tömegekre* fordítaniuk. Aggasztó az éppen legtermékenyebb korban levő fizikai dolgozó rétegek egyre gyengülő aktivitása a könyvtárak igénybevételében. Ezen a helyzeten radikálisan segíteni csak a fiatalabb korosztályoknál kezdve lehet. A „*fiatal korosztály*” fogalma amúgy sem jelent csak gyermeket, vagy kizárólagosan iskolást. Senki sem akarja a felnőttek rovására a könyvtárakat gyermekkönyvtárrá „degradálni”, egyszerűen a könyvtár *pedagógiai* erőfeszítéseit kell a legtöbb eredményt biztosító irányra, tehát a fiatalokra koncentrálni.

Világos, hogy a könyvtár kielégíti minden hozzá forduló idősebb vagy fiatal érdeklődő információs igényét. De az előzőekben körvonalazott probléma éppen az volt, hogy a hátrányos szociális-kulturális indítású fiatalok jelentős részében fel sem ébrednek — a könyvolvasás, a könyvtárhasználat színvonalán — ezek az információs igények. Hogyan válják a könyvtár ezek második kulturális otthonává? Feladata-e

egyáltalában az igények kielégítésén kívül a kulturálódási igények felkeltése? Hol vannak a határai a könyvtár pedagógiai lehetőségeinek?

A könyvtár csak az oktatás és a közművelődés együttműködés rendszerében nevelhet sikeresen

Sokak fejében él egy ideális séma: olvasni az iskola tanít meg, olvasóvá is ő nevel, még a könyvtárhasználatot is megtanítja az iskolai könyvtárban, aztán „készen” szállítja az olvasót a könyvtárnak. Hogy ez az eszményi állapot valaha bekövetkezett-e, nehezen dönthető el. A valóság ma mindenesetre az, hogy a rossz kulturális lehetőségek közül indulók jelentékeny hányada az iskolában sem válik olvasóvá; a hátrányos helyzetű, például tanyai, kis falusi iskolák lehetőségei amúgy is korlátozottak. Olvasásra, művelődésre ösztönző környezetet biztosító korszerű iskolai könyvtár pedig még az egyébként előnyösebb helyzetű iskolákban sem igen található. Világos, hogy ilyen körülmények között több hárul a közművelődési könyvtárakra, mint pusztán a továbbképzés és az önművelés lehetőségeinek rendelkezésre bocsátása.

Viszont csodát sem tehet a könyvtár. Foglalkozni csak azzal tud, aki olvasója, látogatója. A könyv nem mosószer: zajos reklámkampányokkal nem lehet olvasókat „fogni”. (Ez természetesen nem szól az ésszerű könyvtári propaganda ellen — melynek lehetőségei még koránt sincsenek kellően felhasználva —, csak arra utal, hogy külsőlegyes eszközök nem oldhatják meg az olvasóvá nevelés bonyolult feladatát.) A könyvtár szűkebb értelemben vett saját belső, pedagógiai hatása lényegében azokra korlátozódik, akik valamilyen formában már kapcsolatba jutottak vele. Ugyanakkor szerepe a művelődés egész társadalmi rendszerében és folyamatában, legalábbis potenciálisan, ennél sokkal szélesebb körű. Saját állandóan fokozódó, kulturális, tudományos, informatív szerepének, jelentőségének, társadalmi megbecsülésének, a vele szembeni igényeknek azonban nem lehet ő maga a szervezője és fő propagátora. Ha paradoxonnak is tűnik: nemcsak a könyvtárnak kell könyvtár-pedagógiai tevékenységet folytatnia, hanem az *egész társadalmi kulturális életnek és intézményrendszernek kell alkalmaznia egy bizonyos könyvtár-pedagógiai koncepciót*, melynek maga a könyvtár már nem csak szubjektuma, hanem objektuma is. Hogy könyvtáraink betölthessék a modern világban rájuk váró, csak általuk betölthető szerepüket, ahhoz minőségileg más súlyt és jelentőséget kell kapniuk egész társadalmi életünkben, beleértve a termelést, a gazdaságot is, de mindenekelőtt a közoktatást, szakmunkásképzést, az egész közművelődést, valamint a tömegkommunikációs eszközöket, az egészségügyet, a honvédséget stb. Ez a változás, fejlődés azonban nem indulhat ki kizárólag magából a könyvtárból.

Ennek az írásnak nem feladata, hogy a nem könyvtári intézmények oldaláról vázolja fel azok könyvtárral kapcsolatos nevelési funkcióit. Arra azonban itt is utalni kell, hogy e téren a kulcskérdést az iskolák és a könyvtár együttes munkája jelenti. Hogy az iskolai könyvtárak hihetetlen lemaradása, korszerűtlensége, hovatovább egész közoktatásunk korszerű fejlődésének egyik legsúlyosabb fékjévé válik, mégpedig elsősorban éppen a hátrányos szociális-kulturális helyzetű tanulók fejlődése szempontjából, arra az utóbbi időben már többen felfigyeltek. Részleteiben azonban még kidolgozandó a tervezett korszerű iskolai könyvtáraknak az a szerepe, hogyan fejlesszék a diákolvasók informálódási igényeit, búvárkodását olyan fokra, melyet már nem tudnak kielégíteni, hanem csak az iskolán kívüli könyvtárakkal együttműködve. A jövő tudatos olvasó-nevelésének normális menete valóban ilyen fokozatokban képzelhető el.

Ilyen eszményi iskolai könyvtárak azonban jobbára csak az újonnan létesített (és a kevés kitűnően berendezett régi) iskolákban képzelhetők el. Ilyenek hiányában az iskola épületén kívül kell kialakulnia a korszerű tanuló-olvasó művelődési bázisnak, mely ideális esetben egyúttal klubot, játék- és sportlehetőséget is foglalna magában.

(Folytatjuk.)

T á n c z o s G á b o r

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG könyvtárfejlesztési terveiről és könyvtárügyi intézkedéseiről közli Bóday Pál tanulmányát az NDK-ban megjelenő Der Bibliothekar. A bibliográfiával kiegészített, alapos munka ismerteti Szabó Ervin nézeteit a modern könyvtárügyről, bemutatja Dienes László és Kőhalmi Béla munkásságát, idézi a Tanácsköztársaság idején kiadott rendeleteket, melyek a könyvtárak szervezetét és a könyvtárosképzést szabályozzák. A lap hosszú átütési ideje miatt Kőhalmi Béláról még mint élő személyiségről esik szó, s bizonyára a nyomdai nehézségek miatt történt az is, hogy a Tanácsköztársaság jubileumi évében készült tanulmány csak most jelent meg, az 1971. 5. számban.

Mi történt 1969 óta a szakmunkásképző intézetek könyvtárügyében?

1969-ben e lap hasábjain *Kisfaludi Sándor*, az Országos Pedagógiai Könyvtár osztályvezetője beszámolt arról a könyvtári vizsgálatról, amelyre a Munkaügyi Minisztérium szakoktatási főosztályának kérésére került sor a szakmunkásképző intézetek egyharmadában. A vizsgálat feltárta mindazokat a problémákat, amelyeknek megoldása az iskolák könyvtári munkáját tervszerűbbé, az oktató-nevelő munkát jobban segítő, céltudatos nevelői tevékenységgé alakíthatja.

A feladatokat számba véve a Munkaügyi Minisztérium szakoktatási főosztálya *több évre szóló feladattervet* készített, amely a tárgyi és személyi feltételek biztosításával egyidejűleg foglalkozott a pedagógusok szemléletformálásával is. A több évre meghatározott feladatok alapján 1969 februárjában a minisztérium könyvtári „ügyrend”-et adott ki. Ez tisztázta a szakmunkásképző intézetek könyvtárainak funkcióját, egyértelműen kimondotta, hogy *az iskolai könyvtárnak az oktató-nevelő munkát kell szolgálnia*, s azt is, hogy *az olvasóvá nevelés az egész tantestület feladata*. A könyvtár funkciójának meghatározása azonban nem elegendő ahhoz, hogy a szemlélet máról holnapra megváltozzék. A változás érdekében a szavakat tetteknek kell követniük.

A szakmunkásképző iskolák könyvtárosainak képzése, továbbképzése

Legelőször az iskolai könyvtárosokkal kívántunk megértetni, hogy a *könyvtár az iskolai oktató-nevelő munka eszköze*. Ennek érdekében 1969 nyarán továbbképzési tanfolyamot tartottunk az iskolai könyvtárosok részére. A könyvtárosi tanfolyam tapasztalata szerint azonban az iskolai könyvtárosok — bár többségük igen nagy lelkesedéssel és ügyszereettel végzi munkáját — szakmai hozzáértése gyenge, s emiatt nehéz kialakítani az egységes könyvtári működést. Megkértük tehát őket, egyenek részt a megyékben megszervezésre kerülő könyvtárosi alapfokú tanfolyamokon, amelyeken megszerezhetik a legminimálisabb szakmai alapismeretét. Azok részére pedig, akiknek nem nyílt lehetőségük a megyei alapfokú tanfolyamokon való részvételre, a Szakszervezetek Budapesti Tanácsának segítségével központi tanfolyamot szerveztünk. A továbbképzés e kettős útján elértük, hogy *az 1970—71-es tanév végére a szakmunkásképző iskolák könyvtárosai csaknem kivétel nélkül megszerették az alapfokú könyvtárosi képzettséget*. A központilag jól szervezett tanfolyam színes, sokoldalú tananyaga és a színvonalas előadások, melyeket *Czine Mihály* irodalomtörténész tartott, kiváltották az iskolai könyvtárosokból azt az igényt, hogy az 1971—72-es tanévben is rendszeres továbbképzés keretében tartunk részükre előadásokat. Így született meg az 1971—72-es tanév *továbbképzése*, amely irodalmi és módszertani előadásokat foglal magában és lehetőséget teremt különböző gyakorlati foglalkozások (író—olvasó találkozó, könyvtári ki-mit tud stb.) megtekintésére is.

Úgy érezzük, hogy az iskolai könyvtárosok szakmailag felkészültek a könyvtári munka eredményeinek fokozására. Ahhoz azonban, hogy az olvasóvá nevelést minden pedagógus feladatának tartsa, az is szükséges, hogy a tanárok és a szakoktatók egyaránt ismerjék az olvasóvá neveléssel kapcsolatos feladatokat. Ezért az idei nyáron a szakmai továbbképzés keretében minden egyes szaktanár és szakoktató megismerkedett az olvasóvá nevelés legfőbb feladataival, módszereivel. Különösen fontos volt annak megértetése, hogy a korszerű oktatás nem nélkülözheti az informálásnak legkézenfekvőbb eszközét: a könyvet. El kell érniünk, hogy *olyan szemlélet alakuljon ki a tanárokbán és szakoktatókban, amely a tanításra való felkészülés minden fázisában szükséges legfontosabb eszköznek tekinti a könyvet*.

A szakmunkásképzési reform törvényszerűen előírja a „konvertibilis” szakmunkásképzést. A konvertibilis szakműveltség bizonyos *átállíthatóságot* jelent. Ez következik az ún. alapképzésből, ugyanis a képzés során a második fokozatban (II. évfolyamban) olyan képzés folyik, amely szűkítettobb terjedelemben a szomszédos szakmák alapját is magába foglalja. Így lehetőség nyílik arra, hogy a tanuló a szakmunkásvizsga után az alapszakmák valamelyikében bővebb ismeretekre tegyen szert és azt is elsajátítsa.

Az iskola azonban még így sem tudja felvértezni a fiatalokat olyan szakmai ismeretekkel, amelyek ma, a tudomány és technika állandóan változó, fejlődő világában egy életre szóló ismeretanyagot adnának. Népgazdaságunk és társadalmunk fejlődése és az egyén boldogulása is megköveteli az állandó *önművelést, önképzést*. Ehhez minden iskolatípusnak meg kell adnia az indítékot, különben nem teljesíti az életre nevelés

feladatát. Az önművelődési igény felkeltésének didaktikai és módszerbeli feladatai még nincsenek eléggé kidolgozva, és nem nyertek „polgárjogot” az oktatásban. A megvalósításhoz azzal kívánunk segítséget nyújtani, hogy az oktatás folyamatában minél több pedagógussal ismertetjük meg az olvasóvá nevelés pedagógiai elveit, és figyelmüket a legmegfelelőbb módszerek kiválasztására irányítjuk.

Az eddig megtartott előadások azt igazolják, hogy a nevelők szívesen veszik a segítséget, hiszen maguk is keresik azokat a megoldásokat, amelyekkel a tanulók érdeklődését a legújabb tudományos eredményekre, technikai újdonságokra irányíthatják.

A szakma megszerettetése; tantárgyi ajánló bibliográfiák

A szakmunkástanulók figyelmének, érdeklődésének a könyv felé irányítása olyan nevelési célt is szolgál, amely a szakma megszerettetéséhez, a hivatástudat kialakításához vezet. A gépi forgácsoló szakmák szaktanárainak tanfolyamán a kecskeméti 623. sz. szakmunkásképző iskola szaktanára elmondta, hogy nagy gondban voltak, milyen módszerrel, hogyan keltsék fel a tanulók érdeklődését. Ez a gond abból adódott, hogy több olyan tanulót iskoláztak be a gépi forgácsoló szakmákra, akik tulajdonképpen nem is ismerték a szakma jellegét, természetét, mert pályaválasztásuk elsősorban szülői sugallatra, baráti tanácsra történt. Annak ellenére, hogy a szakmai munkaközösség igen céltudatosan törekedett a sokoldalú, érdekes szemléltetésre, s az audiovizuális eszközök felhasználása is megvalósult az oktatásban, mégis úgy érezték: az értelmi nevelés nem elégséges a szakma megszerettetéséhez. Ezért pályázat útján különböző feladatokat tűztek a tanulók elé. A feladat lényege az volt, hogy *meg kellett keresni azokat a könyveket*, amelyek a kitűzött témával kapcsolatos legfrissebb technikai újdonságokról szólnak. A pályázat meglepő eredményt hozott. A tanulók bibliográfiákat állítottak össze és ismertetéseket készítettek, s ezekről az adott téma oktatásakor beszámoltak. Egy módszer ez csupán a sok közül, mely az olvasóvá nevelést szolgálja és elindítja a szakmunkástanulókat a könyvek közötti önálló bűvárkodás felé. Az ilyen és hasonló módszerek tömegessé tételét központilag is irányítjuk, segítjük.

A Szabó Ervin Könyvtár segítségével 1969-ben kiadtuk a *magyar nyelv- és irodalom* tantárgy anyagához kapcsolódó ajánló bibliográfiát, amelyet a magyar nyelvet tanító tanárok és az iskolai könyvtárosok hasznosan forgatnak. Elkészült a történelem anyagához kapcsolódó tantárgyi ajánló bibliográfia is.

A legnagyobb gondot a műszaki szakmai bibliográfia összeállítása okozta, hiszen ilyen jellegű, iskolai tantervhez kapcsolódó jegyzéket még nem állítottak össze. E vállalkozást nehezítette a szakmák sokfélesége is. A szakmunkástanuló intézetekben a fiatalok 186 féle szakmát tanulnak, melynek mindegyikéhez nem volt erőnk bibliográfiát összeállítani. Ez egyébként sem egy év feladata, tehát úgy döntöttünk, hogy az 1971—72-es tanévre a legtöbb tanulót átfogó, emelt szintű képzésben részesülő szakmák tanulói részére készítjük el a tantervi anyaghoz kapcsolódó ajánló bibliográfiát. Ebben a munkában nagy segítséget nyújtottak azok a szaktanárok, akik már két esztendeje kutatták, hogy melyek azok a szakkönyvek, amelyeket a legeredményesebben használhatnak fel az oktatásban. Ezeket a műszaki bibliográfiákat segítőkészen felülvizsgálta a Műszaki Könyvkiadó lektorátusa, és kiegészítő javaslatokat tett azokra a legújabb műszaki és ismeretterjesztő könyvekre vonatkozólag, amelyek a szaktanári javaslatokból kifaradtak. A Műszaki Könyvkiadó készséges segítsége igen jól jött, mert lehetővé tette a szakmai tantárgyak oktatásában és a gyakorlati oktatásban eddig igen erősen nélkülözött bibliográfia összeállítását.

Együttműködés a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárakkal

Az olvasóvá nevelés gyorsabb ütemű fejlődése érdekében arra irányítjuk a szakmunkásképző iskolák vezetőinek figyelmét, hogy *jobb kapcsolatot* alakítsanak ki a tanácsi közművelődési és a szakszervezeti könyvtárakkal. Az eddigi tapasztalatok is azt mutatják, hogy az ilyen kapcsolat nagymértékben segíti az olvasóvá nevelésre irányuló munka hatékonyságát. E tevékenység szervezettebbé tételére az 1970—71-es tanév befejezésével a Fővárosi Tanács V. B. népművelési főosztályával, a Szabó Ervin Könyvtár központjával és a Szakszervezetek Budapesti Tanácsának könyvtári osztályával közös tanácskozást szerveztünk, melyen a budapesti szakmunkásképző iskolai könyvtárosok és a tanácsi, illetve a szakszervezeti könyvtárosok is részt vettek. A tanácskozás eredményeként olyan határozat született, mely szerint *minden budapesti szakmunkásképző iskola egy tanévre szóló együttműködési szerződést köt a Szabó Ervin Könyvtárral, vagy az iskolához kapcsolódó üzemi könyvtárral*. E szerződésben

meghatározzák, hogy az 1971—72-es tanévben milyen feladatokat vállalnak az olvasóvá nevelés érdekében a könyvtárak, illetve mire vállalkozik a szakmunkásképző iskola.

Az eddig elkészült együttműködési szerződések bizonyítják, hogy ez az elhatározás hasznos volt. Bizonyosak vagyunk abban, hogy az együttműködési szerződésben megfogalmazott feladatok a tanév során meg is valósulnak, s ez a budapesti kezdeményezés hasonló jellegű megyei együttműködési szerződések születését is sugallhatja.

Szabó Sándorné

KIVÁLÓ KÖNYVTÁRAK

Lélek tesz csuda dolgokat

Kortársi emlékirat örökítette meg a képet: a zörgő és porfelhőt verő kocsit, mely a látogatásra érkező költőt hozza. Az idő: a XVIII. század utolsó éve, a hely: *Kövágóörs*, a költő: *Berzsenyi*. (Kinek kiragadott szavaiból ez írás címét is kölcsönöztem.) Mi hozta a poétát éppen ebbe a kis faluba? A barát, a tisztelő hívó szava. A meghívóról és házigazdáról, *Kis Jánosról* az irodalomtörténészek számontartják, hogy ügyes költő volt; mi inkább azt jegyezzük meg róla, hogy a kultúra lelkes munkása, a magyar irodalom szálláscsinálója.

A kép jelképesnek tűnik. A kultúrának, a magyar könyvnek egy szorgos munkása eléri: Berzsenyi személyében a magyar poézis, a magyar *literatúra megszáll a kis faluban*. Éppen ebben száz hasonló közül.

Egy másik kép is idekíváncozik. Ez már „valódi” kép, sőt: fénykép. *Radnóti Miklóst* örökíti meg 1935-ből, *Kövágóörs* piacterén. A meghívó és házigazda, *Lakatos Péter Pál* (a gép lencséjébe kisfia is belemosolyog) maga is költő volt, bátorhangú, szocialista költő, de hadd fogjuk föl ezt a látogatást is jelképesen. *Radnóti* — s mindaz, amit szemünkben ő képvisel — azért talált rá a domboldalra bújtatott falura, mert jó szálláscsinálói voltak.

Talán magyarázkodás nélkül is érthető, miért időztem el ennél a két régi képnél, mikor feladatom — kedves feladatom — szerint arról kell írnom: *miért kiváló Kövágóörs körzeti könyvtára?* S mennyi mindenről lehetne s kellene ezzel kapcsolatban írni! A *községi tanácsról* és mindenekelőtt a *termelőszövetkezetéről*, hisz ők hat éve Veszprém megye legszebb falusi könyvtárpületét hozták itt létre, s azóta is évről évre bővítik, szépítik; az állomány gazdagságáról, forgásáról és megújulásáról, vagy talán mindenekelőtt a történelmi érdemről: ez volt az ország első — új típusú — körzeti könyvtára, mert a Ta-

polcai Járási Könyvtárnak volt bátorsága kísérletezni; vagy inkább arról, hogy hatékony és igényes központi szolgáltatásaival a fiatalabb körzeti könyvtáraknak is *példát mutat*, mert könyvtárosai és gazdái sosem elégedtek meg a tegnapi s mai eredményekkel. Idézhetnék számokat: az olvasókét, visszatekintve, hasonlítva és százalékolva — és szívesen tenném, mert a magas számok a könyvtár kiválóságát bizonyítják; a látogatók és kölcsönzések számát — melyek az olvasószolgálati munka kiválóságát hirdetik —; mégis hadd szóljak most csak egyről: a *könyvtár légköréről*.

Minden könyvtárnak egyéni hangulata van, ez sokszor már az első belépéskor megkap minket. Hűvös kimértség vagy oldott barátságosság, feszes rend vagy könnyed hanyagság, és megannyi más típus váltakozik. Néha a könyvtár képe alapján megismerjük gazdájának egyéniségét, mielőtt vele személyesen találkozoznánk. — A kövágóörsi könyvtár meleg, otthonos. S ez a könyvtár valóban *otthona* az idős házaspárnak: *Varga Dezső* bácsinak, aki nyugdíjbavonulása után is, és feleségének, aki hivatalos munkábaállása előtt is itt töltötte ideje javát. S ha valaki második otthonaként szeret egy intézményt, akkor az valóban otthonossá is válik. Megérzik ezt a látogatók is: ők is második otthonuként keresik már fel. Így vált a kövágóörsi könyvtár a falu lakóinak nemcsak büszkeségévé, hanem azzá a helyé, ahol leggyakrabban s legszívesebben időznek.

Varga Dezső bácsiék szerény emberek, munkájukat egyszerű szolgáltatnak fogják fel. Odaadó szolgálat — talán ezekkel a szavakkal tudnám legpontosabban jellemzi magatartásukat. Nem érzik áldozatnak azt, hogy idejüket, ötleteiket, szorgoskodásukat mind a könyvtárnak adják, hiszen feloldódva a könyvtár szolgálatában, annak minden gazdagodása, gyarapodása és szépülése *személyes örömeikre* is szolgál. Örülök,

hogy a „kiváló” cím itt nemcsak szép épületet, gazdag állományt, sőt nemcsak jó munkát jutalmazott, de többet is: igazi hivatásszeretetet.

Ez a könyvtáros házaspár élete nagyobb részét kétkezi munkával töltötte, magasabb iskolát sohasem volt alkalma végezni. Nem foglalkoztak tudományos igényfeltárással, mi az oka hát, hogy mégis „feltárájk”, ismerik s kielégítik az olvasók szellemi igényeit, szakmai igényeit? Nem foglalkoztak a tájékoztatás elméleti kérdéseivel, a látogatók mégis megszózták már, hogy a könyvtárban bármit kérdezhetnek, a kézikönyvek bűvárlása után feleletet kapnak. Miért van az, hogy a kővágóörsi körzet egymaga több könyvtárközi kölcsönzési igényt támaszt, mint egy kisebb járás? Honnét tudják itt az emberek, hogy a pultmögött nem a kölcsönzési adminisztráció hivatalnokai áll, hanem irodalmi igényeik — a könyvtáron túli igényeiknek is — készséges kielégítője?

A kővágóörsi könyvtárosokban sok fiatal megszegyenítő újat-akarást, többet-akarást munkál. Ezért figyelnek érdeklődéssel minden szakmai újdonságra, ezért követik nyomon az új híreket,

elképzeléseket, példákat, tapasztalatokat. A „tanulás”, az „önképzés” számukra nem többletfeladat, hanem *természetes része örömmel végzett munkájuknak*, a könyvtár szolgálatának.

A könyvtár szolgálata annyi, mint a könyv, az irodalom szolgálata. Ennek a munkának nagyon sok olyan tárgyi feltétele van, ami nélkül nem válhat eredményessé, a lelke azonban mégiscsak a könyvtáros. Mikor egy kiváló könyvtár méltatásakor a szokottnál részletesebben időztem a könyvtáros szerepénél, *nem csak erre az egy községre gondoltam*. Írásom tiszteletadás sok hasonló — az ország nyilvánossága előtt azonban névtelen — *falusi könyvtáros* előtt. Mégis úgy érzem, Kővágóörs különösen szerencsés község. Hadd utaljak a képre, amivel írásomat kezdtem: itt mindig lelkes munkásokra talált az irodalom. Berzsenyi, Radnóti testi mivoltában is meglátogatta ezt a falut, de ma is felkeresi számos író, számos fényes szellem könyvekbe foglalt gondolatain keresztül, mert a könyvtárosokban buzgó lélek munkál, s „tesz csuda dolgokat”.

Katsányi Sándor

A Dunai Vasmű „Vörösmarty” szakszervezeti könyvtára

Fenntartója a *Dunai Vasmű* szakszervezeti bizottsága, de az üzemen kívül, a városban működik, így területi feladatokat is ellát. A Vasműből a múlt évben 3082 dolgozó iratkozott be a könyvtárba, ugyanakkor a környező városrészekből 2127-en léptek rendszeres olvasóinak sorába. A könyvtár állománya, a hozzá tartozó letétekben fellelhető könyvekkel együtt, 1970 végére elérte a 49 647 kötetet, s azóta jóval túlhaladta az ötvenezretet is. Ha már adatokat sorolunk, tegyük mindjárt hozzá: állományának 57,1 százaléka szépirodalom, 34,6 százaléka pedig ismeretterjesztő- és szakirodalom.

A Vasmű könyvtára az egyes üzemek trösztösítése után úgy alakult meg 1954-ben, hogy a korábban önálló gyárak könyvtárainak állományát összehordták. 1964 és 1968 között nagyon szűkös — mintegy másfél lakásnyi — területen működött a Vörösmarty Könyvtár, tartózkodni szinte nem is lehetett benne, csak átvenni a könyveket, s menni. Mégis nagy forgalma volt, amit elősegített az is, hogy akkor a Vasmű úton, az üzletsor közepe táján helyezkedett el a könyvtár.

Új helye a Dunai Vasmű városban levő, 4. számú munkásszállásának épü-

letében van. (Annak egyik felét foglalja el.) Nincs messze a Vasmű úttól, de ide mégiscsak előre elhatározott sándékkal kell az embereknek jönniük, s nem úgy, hogy éppen erre jönnak vásárolni, hát egyúttal hazavisznek néhány könyvet is. A könyvtárosok munkáját dicséri, hogy ennek ellenére 1968 — az átköltözés — óta az első hónapok átmeneti csökkenése után ismét feltornázták az olvasók és a kölcsönzött kötetek számát a régi szintre, sőt az utóbbiban még el is hagyták azt.

1970-ben a Dunai Vasmű hozzáépítéssel további száz négyzetméterrel növelte a könyvtár területét, s ezzel lehetővé vált, hogy a korábban külön levő gyermekkönyvtár is ide költözzön, valamint megfelelő méretű olvasóterem álljon a felnőttek rendelkezésére. A könyvtár alapterülete most 376 négyzetméter, belső tereosztása, berendezésének minősége, tisztasága, rendje és választékos díszítése példás. Nem véletlen, hiszen a *Dunai Vasmű az átépítéssel együtt három év alatt mintegy 1,5 millió forintot költött rá*.

A könyvtár olvasóinak zömét a 14—28 évesek adják. Ez ugyancsak nem véletlen, hiszen Dunaújváros fiatal település, s alacsony az átlagéletkor. A forgalom

A Dunai Vasmű a közelmúltban 1,5 millió forintot költött a „Vörösmarty” szakszervezeti könyvtárra (Bárándy István felv.)

a nyári hónapokban sem csökken. Mert igaz, hogy sokan mennek nyaralni, kirándulni, horgászni, de nem kevés azoknak a száma sem, akik tanulnak, esti, vagy levelező oktatásra járnak, s nyáron van idejük „bővebben utána nézni” a dolgoknak. Ezért ilyenkor gyakrabban keresik fel a könyvtárt.

Az üzemekben 23 — az új SZOT alapelvek szerint letéti II. kategóriába sorolható — könyvtár működik. 1964-ben — tehát tíz évvel a központi könyvtár megalakulása után — kezdtek foglalkozni letétek alapításával. 1966 óta szintje ugrásszerűen fejlődnek a letétek. Nem is annyira az olvasók száma növekszik bennük, mint inkább a forgalom. Míg például 1968-ban az üzemi hálózatban 1396 olvasó 15 192 kötetet kölcsönzött, addig 1970-ben 2014 kölcsönző 28 936 könyvet vitt haza. (1970-ben a központi és a letéti könyvtárakban az olvasók száma összesen 5209, a kölcsönzött kötetek pedig 122 295 volt.) Az 1970-es év volt egyébként az első, amikor az üzemi fiókok 20 ezer kötet fölött kölcsönöztek.

Valamennyi letétnek társadalmi munkás könyvtárosa van. Tiszteletdíjas egy sincs. Akad közöttük aki 200—250 olvasót lát el (nem is egy!), s félévenként

2500—3000 kötetet kölcsönöz. A könyvtár és a szakszervezeti bizottság közötti jó kapcsolat eredményeképpen ebben az évben — a könyvtár javaslatára — negyedévenként 200, 300, illetve 400 forint jutalmat adnak a letéti könyvtárosoknak, aszerint, hogy hány olvasóval foglalkoznak, illetve milyen mértékben sikerült beszervezniük a könyvtárba a területükön dolgozó szocialista brigádok tagjait. Áthidaló megoldás ez, ideikísérletnek szánták, mert az üzemekben a jutalmazás nem azonos időszakokban történik, s így nehéz az egyeztetés. Év végén a könyvtárosok és az üzemi szakszervezeti bizottság vezetői megbeszélnek a tapasztalatokat, s remélhetőleg sikerül elfogadható megoldást kidolgozniuk.

Említettük a szocialista brigádokat. A múlt évben kereken száz brigáddal kötött a könyvtár szocialista szerződést. Legelterjedtebb a mennyiségi vállalási forma. *Barts Oszkár*né könyvtárvezető nem titkolja:

— Azt még a legtöbb brigádban nem érték el, hogy a mennyiségi vállalásnál továbblépjének, s a tagok ne csak olvassanak, de beszélgessenek is az olvasottakról. Reméljük azonban, hogy ennek ideje szintén eljön. Igyekszünk segíteni nekik.

A könyvtárosok könyvismertetések, előadások tartását vállalták, s 1970-ben tizenkettőt szerveztek. Tény, hogy még nem minden brigád áll sorba értük, de már akad olyan, amelyik havonta kéri.

Sok minden másról is írhatnék még a Dunai Vasmű „Vörösmarty” szakszervezeti könyvtárával kapcsolatban, ha teljes és aprólékosan pontos portréját akarnám megrajzolni. Például az irodalmi estekről, a vetélkedőkről vagy arról, hogy a múlt évben 106 könyvkiállítást rendeztek, és 25 kisebb-nagyobb rendezvényt tartottak a könyvtár falai között. Szándékosan a kölcsönzéssel, könyvforgalommal kapcsolatos dolgokra igyekeztem azonban a figyelmet irányítani, mivel a korábbi mostoha körülmények és a menetközbeni helyváltoztatás miatt ezeken mérhető legjobban a könyvtárosok eredményes munkája.

Kik ezek a könyvtárosok? *Barts Oszkár*né vezető nevét már említettem. Egyetemet végzett, 1961 óta dolgozik Dunaujvárosban, de már 1957 óta könyvtáros. 1966-ban „Kiváló népművelő” címmel tüntették ki. *Sudár Istvánné* fő munkája a szakirodalmi tájékoztatás. 1959 óta tevékenykedik ebben a könyvtárban, ugyancsak egyetemet végzett. *Szabó Zoltánné* 1960 óta van itt, közép-

fokú könyvtárosi szakképzettséggel rendelkezik, ő a belső feldolgozó. *Tóth Jánosné* ugyancsak középfokú végzettséggel a szépirodalmi tájékoztatást és a kölcsönzést végzi. 1962 óta van ezen a helyen. *Varró Gyuláné* 1950 óta könyvtáros, 1957-ben került Dunaujvárosba. Szintén középfokú képzettséggel rendelkezik, jelenleg ő a gyermekkönyvtáros. Végül *Halasi Mária* nevét kell még leírnom, aki 1969 óta könyvtáros, jelenleg kölcsönzéssel és az adminisztrációs munkákkal foglalkozik. Most jár a SZOT-iskolába kihelyezett népművelő-könyvtáros szakra.

Ennyien vannak hát összesen a nagy állományú, 23 letét fölött felügyeletet gyakorló könyvtárban. Természetesen — mint mindenütt — a felsorolt munkaterületek nincsenek elválasztva éles határvonallal, gyakran kiegészítik, helyettesítik egymást a könyvtárosok. Mindenki kölcsönöz időnként, s kinek-kinek jut még a propaganda egy-egy részrészletéből is. 1961 óta a könyvtárosok is szocialista brigádban dolgoznak. A kilenceszes szocialista brigád — vezetője *Tóth Jánosné* — a múlt évben bronzjelvényt kapott. Akkor alakult, amikor az országban még alig akadt könyvtári szocialista brigád, s amikor a Dunai Vas-

Feljárát a Dunai Vasmű szakszervezeti könyvtárának emeletére (Kabácsy Szilárd felv.)

műben sem voltak még letéti könyvtárak. Személyesen bejártak abban az időben az üzemszerekbe, így tartották a munkásokkal — olvasóikkal — a kapcsolatot. Ma is lelkesen, mindig új és

új ötletekkel kísérletezve dolgoznak. Munkájuk eredményességét jelzi a „Kiváló könyvtár” cím is.

Mátyás István

Iskolai könyvtárosok 1971-ben

„... ha szeretjük az iskolát, szeressük a könyveket, az iskolák lelkét is, mert amely iskolát nem éltetik a könyvek, az halott!”
(J. A. Comenius)

Tények és indítékok

Bevallom, szokatlanul keserű kifakadásra lobbantam egy megbeszélesen az iskolai könyvtárak helyzetével kapcsolatban. Hogyan lehetséges, hogy a huszadik század második felében, a tudományos-technikai forradalom és az új gazdasági mechanizmus korszakában, újabb iskolareformunk előestéjén, még mindig azon kell siránkoznunk, hogy iskolai könyvtárügyünk tulajdonképpen sehol sem tart? Nincsenek világos, utat meghatározó alapelvek, hiányzanak az anyagi eszközök, általános iskoláinkban ismeretlen fogalom a főfoglalkozású könyvtáros, s a krónikus teremhiány első áldozata mindig a könyvtár. Holott a jövődő önálló koponyákat sürget, márpedig önálló tájékozódásra, alkotó munkára lehetetlen könyvek és könyvtárak nélkül nevelni. Ezt mindenki tudja, ezt mindenki „hangoztatja”, ezt mindenki megállapítja. Mégis, míg az 1964/65-ös tanévben Budapesten kerületenként 18 525 Ft jutott átlagban az iskolai könyvtárak állományának gyarapítására, 1968/69-ben már csak 6960 Ft! S volt olyan fővárosi iskola, amely mindössze 60 Ft-ot kapott ebben az évben! Döntsük el végre, az istenért, hogy kellene-e egyáltalán könyvtárak az iskolákba (zajos helyeslés: nagyon is kellene!), és ha igen (igen, igen!), akkor cselekedjünk! Amíg nem késő, amíg behozható a mármár behozhatatlan lemaradás!

Az értekezlet végén hozzálépett valaki, és azt mondta:

— A helyzet valóban sötét, de nem ennyire. Akar jó iskolai könyvtárat látni?

Persze, hogy akartam. Így jutottam el a Dugonics utcai, 4. sz. Általános Iskolába és az I. István Gimnáziumba.

Dugonics utca

Kopott, öreg épület. De a folyosók tágasak, világosak és mindenütt rengeteg virág. Dr. Balázs Jánosné csöngetéskor kerül elő, éppen irodalomórája volt a nyolcadikban.

Belépünk a *könyvtárszobába*. Mintegy húsz négyzetméteres, kellemes, ízlésesen berendezett helyiség. A falak mentén polcok és könyvszekrények, szépen elrendezett könyvsorokkal, a terem közepén négy olvasóasztal, tizenhat ülőhellyel. Nem nagy iskola, a tanulók létszáma mindössze négyszáz. A 2000 kötetes állomány tehát azt jelenti, hogy minden tanulóra öt kötet jut. Évi beszerzési keretük 2000—2500 forint, a szakköri beszerzési keretekkel együtt: 3000. Tehát hét és fél forint tanulónként! Kölcsönzési idő: felsőtagozatosoknak szerdán 12—2-ig; alsótagozatosoknak kedden vagy csütörtökön, az osztályvezetők kivánsága szerint.

A könyvtárosnő ironikusan jegyzi meg, hogy minden látogató a statisztikákat böngészi, pedig az iskolai könyvtárban a statisztika csak a munka töredékét mutatja ki, a lényeget nem.

Mi a lényeg?

A lényeg — szerinte —, hogy az olvasásra szoktatást már az alsó tagozatban el kell kezdeni. Behozni a tanulókat a könyvtárba, bemutatni a könyvek birodalmát, meseórákkal fölkelteni a kicsinyek érdeklődését a könyvek iránt. Ebben az iskolában például az év folyamán minden alsó tagozatos osztály néhány olvasási órát a könyvtárszobában tart. Ilyenkor könyveket is lehet válogatni, nézegetni, cserélni. A felsőtagozatosok pedig „kabinetszerűen” használják az olvasószobát, amely — elsősorban az irodalomórákon — motíváló értékű környezetet jelent. Kiválóan alkalmas a könyvtár szakköri foglalkozásra is. A történelmi, az irodalmi szakkör itt tartja foglalkozásait. Egyébként *könyvtári szakkör* is működik, nyolcadikosokkal. Közülük kerülnek ki a kisegítők, akik nélkül egy társadalmi munkára alapozott „intézmény” képtelen lenne működni.

Balázsné rendkívül lényegesnek tartja, hogy az iskolai könyvtáros ne legyen „soviniszta”, ne zárkózzék el a közművelődési könyvtár adta lehetőségektől, ne a mutatós belső statisztikára törjön, kedvező jelenségnek könyvelje el, ha

minél több tanulója lesz a közületi gyermekkönyvtár olvasója! Éppen ezért a harmadikosokat és az ötödikeseket minden évben elviszik a kerületi Szabó Ervin gyermekkönyvtárba; a nyolcadikosokat pedig a kerületi felnőttek könyvtárba. Magától értetődik, hogy ez nemcsak a könyvtárosok gondja. Összetett feladat, amelyből valamennyi tanárnak ki kell vennie a részét.

Beszélgetésünk közben belép néhány tanuló, engedélyt kérnek, majd megszo- kott mozdulattal leemelnék a kézikönyvtár polcairól pár kötetet. Leülnek, lapozgatnak, keresgélnek, kutatnak! Az irodalombarát-szakkörre készülnek. Ez a jelenet valóban többet mond minden statisztikánál!

Gondok, problémák? Akadnak bőven! A legerheesebb, hogy a felsőbb szervek a társadalmi munkás könyvtárostól ugyanolyan pontos és részletes adminisztrációt követelnek, mint az állami könyvtárakban. Elég gyakori például, hogy nem kerül vissza a kikölcsönzött könyv. Zilált családi környezet, veszélyeztetett gyermek, nevelőotthoni „beutalás” — és megvan a hiány. A selejte- zést és a hiányt pontos indokkal lehet csak előterjeszteni. Mikor van erre ide- je a nem főhivatású könyvtárosnak? Ha nem jó az indoklás, a könyv árát meg kell téríteni, vagy „gyűjtéssel” feltölteni az állományt. Sok iskolai könyvtáros ezért mondott le a könyvek kezeléséről. Az idén kissé lazítottak a szigorú szabályokon: ha a gyermektől semmiké- pen sem lehet visszakapni a könyvet, ez is lehet törlési indok. Az évenkénti leltározási kötelezettség is sok pedagó- gust elriaszt a könyvtár kezelésétől.

Balázs Jánosné egyelőre vállalja a ter- heket, gondokat, anyagi veszélyeket, mert szereti szaktárgyát, az irodalmat, és szereti a könyveket. De vajon meddig vállalja? Egy intézményrendszert nem lehet teljesen társadalmi munkára épí- teni!

I. István Gimnázium

Régi, nagy hagyományokkal bíró isko- la, ezer tanulóval, hatvan tanárral és iszonyú mennyiségű öröklött könyv- anyaggal. Az egész állomány huszon- négyezer kötetből legalább tizezer tar- tozik a holt anyaghoz, de csak öt-hatezer az abszolút kurrens könyv. S mindehhez egyetlen főfoglalkozású könyvtáros: P. Galsi Erzsébet.

Két lehetőség állt előtte. Vagy hozzá- fog az óriási anyag földolgozásához, és akkor éveket rabol el az ifjúságtól; vagy radikálisan félreteszi a holt anyagot nyugalmasabb időkre, és csak a kurrens állományt dolgozza föl gyorsan, szak-

szerűen, használhatóan. Igen helyesen, az utóbbit választotta. S ismervén más, régi nagy gimnáziumok hasonló gond- jait, ezt a megoldást javasolja kollégái- nak is.

Impozáns, tágas, modernül és szaksze- rűen berendezett könyvtárhelyiségbe lé- pünk, amelyből külön, gazdagon felsze- relt olvasóterem nyílik.

Csodálkozva nézek az igazgatóra, ő rejtélyesen mosolyog:

— A modernizálás körülbelül százöt- venezer forintba került. Egy részét Me- zsei Gyula főosztályvezető intézkedésére kaptuk, másik részét a költségvetésből gazdálkodtuk ki.

P. Galsi Erzsébet és korábban már Ba- lázs Jánosné is hangsúlyozta, hogy na- gyon sok függ attól, mennyire látja az iskola igazgatója a könyvtár fejlesztésé- nek, az olvasónevelésnek fontosságát.

Hozzátenném, hogy ez nem választha- tó el a könyvtáros rátermettségétől, ügy- szeretetétől. A könyvtár tekintélyét szol- gáltatásai határozzák meg; ezek minő- ségét pedig a könyvtáros szaktudása, tá- jékoztatási képessége.

A könyvtáros nagyon világosan körvo- nalazza a középiszkolai könyvtárak fel- adatait. A könyvtárnak mindenekelőtt olyan könyvtárkultúrát kell teremtenie, hogy a végzett fiatalok később is szük- ségét érezzék a könyvtár használatának. Saját érdekük, hisz szellemi előrelépés enélkül nem lehetséges. Elsőrendűen fontos, hogy azokat a diákokat, akik csa- ládi környezetük miatt nem ismerősek a könyvek világában, a könyvtáros be- vezesse ebbe a csodálatos birodalomba! Könyvtárkultúra nélkül minden, úgyne- vezett nivellálási törekvés eleve kudarc- ra van ítélve. Még egy lényeges dolog. Csak az az iskola képes tanárt és diákot egyaránt kiszabadítani az „egy tankönyv- vűség” zsákutcájából, amelyben a könyv- tár az oktató-nevelő munka centrumá- ban él! Mindehhez a könyvtáros és a pedagógusok olyan kapcsolatot szükséges, hogy a tanárok ne csak szeressék és se- gítsék, hanem nélkülözhetetlennek is érezzék a könyvtárat.

Lássuk, hogyan valósul meg mindez ennek az iskolának a gyakorlatában!

A tízpercekben berobognak a diákok, hogy egy kicsit körülzimatoljanak. A szabadpolcos rendszer hozzászoktatta őket a böngészéshez. A tizedes raktári rend pedig a tájékozódásban segít. Egy kis rugalmassággal még növelni is le- het az amúgy is jó tájékozódási lehetősé- geket. Jó ötlet, hogy a szépirodalom folytatásaként az irodalomtudomány kö- vetkezzik! Két katalógus áll az olvasók rendelkezésére: a címek és szerzők sze- rint betűrendes és a szakkatalógus.

Az ugyancsak tizedes rendszerű kézi-könyvtár az olvasóban kapott helyet, de az iskolában több, letéti kézikönyvtár is működik. Például a biológia, a kémia, a fizika, a földrajz szertárban és persze a tanári szobában is. A könyv tehát mindenütt ott van, ahol szükség lehet rá! A tanárok egyébként tájékoztatják a könyvtárost a tanmenet soronkövetkező fejezetéről, így a könyvtáros előkészítheti — tanárnak és diáknak — a szükséges alapkönyveket.

Korszerű könyvtár nem létezhet periodikák nélkül, hiszen a legfrissebb információkat a folyóiratok adják. A könyvtárba ötven folyóirat jár, az olvasóterem szabadpolcán sorakoznak. Egy-egy folyóiratot időnként kölcsön is kaphatnak a diákok. Hogy még könnyebb legyen a tájékozódás, a könyvtáros „sajtófigyelő”-t vezet egy kis füzetben. Mennyivel célszerűbb lenne, előfizetni az analitikus folyóiratkatalógushoz szükséges cédulákra!

Ebben a könyvtárban nincsenek bürokratikus akadályai a kölcsönzésnek. A tízpercekben is kapható könyv, nemcsak a hivatalos kölcsönzési időben. Az olvasótermet déltől négy óráig lehet használni, egytől háromig pedig a könyvtáros — ha szükséges — egyénileg foglalkozik a tanulókkal.

A lemez-, szalag- és diatár is a könyvtárban kapott helyet, innen kölcsönzik az órákra. De a könyvtárban is — bármikor! — hallgatható lemez vagy magnófelvétel, fülhallgatóval, csöndben.

A sokféle szolgáltatással magyarázható a nagy forgalom, nyüzsgés. A könyvtárnak 533 beiratkozott olvasója van (és az egész tanári kar), és ez év januárjában 860 kölcsönző 1278 kötetet vitt ki otthoni olvasásra. Az olvasóban harmincnyelc körül mozog a napi olvasóátlag.

Nagy eredmény, hogy míg régebben főleg az elsősök, másodikosok látogatták

a könyvtárat, a felsősök kevésbé, most a harmadik-negyedikesek vannak többségben, valószínűleg azért, mert a szolgáltatások színvonala őket is kielégíti. És ez nagyon jó, mert az érettségire s a felvételre készüléskor a könyvtárnak fontos szerepe van.

Gondok? Hol nincsenek? A legnagyobb: az intenzív és sokoldalú napi munka mellett hogyan lehet véglegesen elrendezni a hatalmas holt anyagot? Diák segítői ugyan vannak a könyvtárnak, de ehhez a munkához egy időszakos munkaerő föltétlenül kellene!

A másik: az ötezer forintos beszerzési keret kevés, még a „kigazdálkodott” pótlással együtt is. Egy minden igényt kielégítő középiskolai könyvtárnak tanulónként 12—15 forintra lenne szüksége, nem 5—7-re!

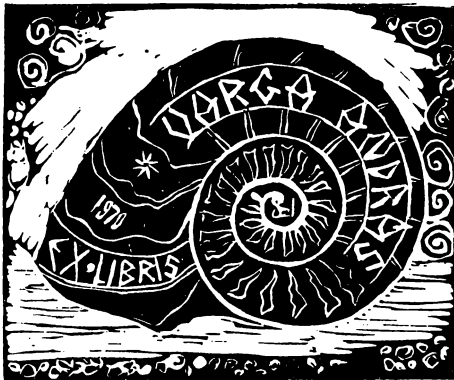
Jó érzéssel távozom ebből a pompás könyvtárból. A gondok remélhetőleg csökkenni, az eredmények éppen ezért még inkább növekedni fognak!

Rendezni végre...

A jó benyomások nem feledtethetik a nagyobb gondokat. Egy-egy tehetséges és lelkes könyvtáros ugyan képes a lehetetlennel is megbirkózni, de ez nem megoldás. Szerintem a legfontosabb, kidolgozni, szentesíteni és a valóságba átültetni bizonyos alapnormákat, amelyekre az egész iskolai könyvtári munka ráépülhet. Ennek az épületnek a fundamentuma az önálló iskolai könyvtártermek hálózata, a rész- és főfoglalkozású iskolai könyvtárosok munkája (tanulólétszámra és nem könyvmennyiségre alapozva!), valamint az egy tanulóra jutó normális beszerzési keret biztosítása lehet.

Ne feledjük: most még talán nem késő!

Győri György

Szilágyi Imre ex librise

Tanácskozás a könyvtárak, levéltárak és múzeumok együttműködéséről

A *Balaton* beszélgetések immár hagyományossá vált sorozatában fontos és időszerű közművelődési probléma megvitatására gyűltek össze Siófokon a könyvtárak, múzeumok, levéltárak s a tanácsi művelődési szakigazgatási szervek vezetői, képviselői. A tanácskozást a Művelődésügyi Minisztérium közművelődési, valamint múzeumi főosztálya, a Levéltári Igazgatóság s házigazdaként a Somogy megyei Tanács VB. művelődésügyi osztálya, Siófok város Tanácsa, a Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, továbbá a Somogy megyei Levéltár rendezte. A tanácskozás célja volt felmérni a három tudományos és közművelődési intézmény együttműködésének megyei és országos tapasztalatait, megvitatni a kapcsolatok korszerű fejlesztésének lehetőségeit a helytörténeti kutatás terén és a közművelődésben általában.

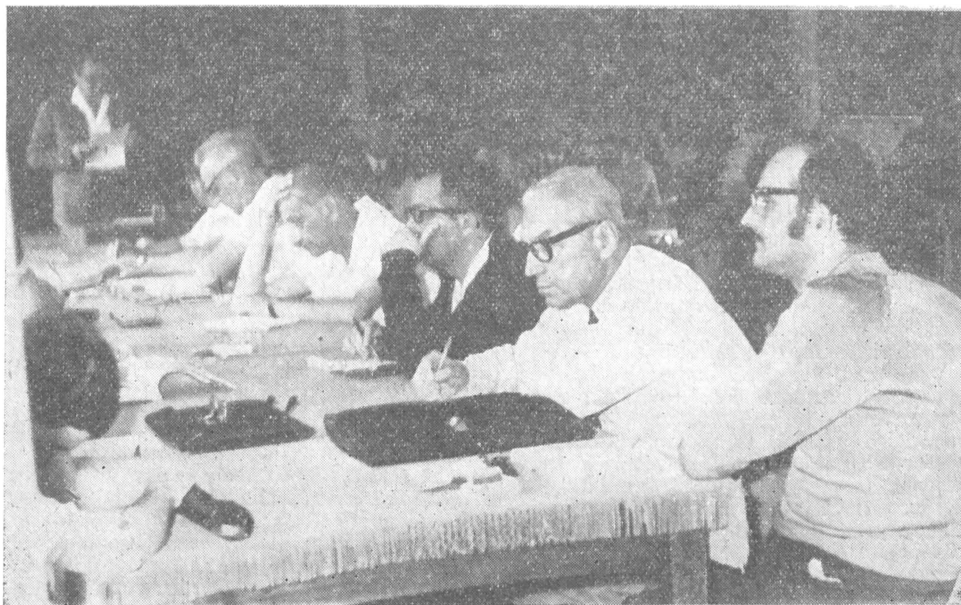
A Művelődésügyi Minisztérium képviseletében *Kondor Istvánné* a könyvtár-osztály vezetője adott megnyitójában rövid történeti áttekintést a múzeumok, könyvtárak, levéltárak kapcsolatainak alakulásáról, a művelődésben elfoglalt

helyzetükről, szakigazgatási kapcsolataikról, együttműködésük előzményeiről s jelenlegi feladataikról. Megemlítette, hogy az együttműködési kérdésekről hasonló tanácskozás már nagyon régen nem volt. Utalt arra, hogy művelődéspolitikai céljaink megvalósítása, az előttünk álló közművelődési feladatok teljesítése az eddiginél jobban igényli mindhárom intézmény együttműködését, helyes munkamegosztását, az azonos célokért való egybehangolt tevékenységet. Az együttműködés lehetőségét és szükségességét már a régebbi eredmények is igazolják. A közelmúlt nagy történelmi évfordulóhoz kapcsolódó levéltári, múzeumi, könyvtári munka eredményei, törekvései különösen a helytörténeti-honismereti munka területén szolgáltatották újabb cáfolhatatlan bizonyítékaikat az együttműködés hasznosságának. Nem lehet vitás, hogy a történelmi évfordulóról való megemlékezések kapcsán napvilágot látott kiadványok, a kiállítások, kutatások színvonala jórésztben a közös cél érdekében történő együttműködés eredménye.

Minden részt vevő egyetérthetett *Kondor Istvánné* megállapításával: *a téma-választás telitalálat volt.* Ezt a tanácskozás előadásai, hozzászólásai, a „programon kívüli” beszélgetések is aláhúzták. A három sajátos szakmai profilú közgyűjtemény együttműködésének, helyes munkamegosztásának s a kapcsolódó szervezeti, gazdasági, közigazgatási stb. kérdéseknek áttekintése több szempontból is időszerű. Egyrészt pl. meg kell vizsgálni, hogy a népművelési konferencia tézisei alapján, majd az MSZMP X. kongresszusán meghatározott művelődéspolitikai célkitűzések, feladatok teljesítése érdekében milyen együttes erőfeszítésekre van szükség a három intézmény munkájában. Másrészt pedig — különösen megyei intézmények tekintetében — tájékozódni kell arról, milyen szakigazgatási, szervezeti, gazdasági stb. problémák adódnak abból, hogy a megyei múzeumok, levéltárak, könyvtárak immár „egy gazda”, a megyei tanács felügyelete alatt működnek. A történelmi évfordulók megünneplése nyomán fellendült, de azóta némileg megtorpant, útkereső helytörténeti-honismereti tevékenység eddigi eredményei, de buktatói s a „hogyan tovább?” kérdései továbbgyűrűző s mind több közművelődési és társadalmi intézményt érintő problé-

Kondor Istvánné, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztályának vezetője megnyitja a Balaton beszélgetések idei tanácskozását

A hallgatóság

mái is aláhúzzák a témaválasztás időszerepuségét. Hasonlóképpen sürgös eszmeszerét sürgettek egyebek között a publikálás, a terjesztés, a tájékoztatás gondjai, a módszertani tevékenység nyitott kérdései, az a sokszínűség, ahogyan szinte megyénként másképpen folyik a helytörténeti-honismereti kutató, feltáró vagy publikáló tevékenység. Itt kell megemlíteni azt is, hogy mindhárom intézménynek a közművelődésben s a helytörténeti kutatásban betöltött szerepét s rangját, tudományos, illetve ismeretterjesztő feladatait tekintve is nagy a szemléleti különbség.

A tanácskozás vitaindítója *Várkonyi Imréné*, a Somogy megyei Tanács VB-elnökhelyettesének előadása volt: *A múzeum, a levéltár és a könyvtár együttműködése a helytörténeti kutatásban és a közművelődésben*. Szerencsés gondolatnak bizonyult, hogy megyei — jelesen somogyi — intézmények működésének tükrében ismertette az együttműködés eddig kialakult formáit, eredményeit, gondjait. A tájékoztató tükrözte a három intézmény együttműködését érintő legfontosabb, országszerte megtalálható kérdéseket, de a somogyi módszerek, sajátosságok ismertetésével mód nyílt a más megyékben kialakult gyakorlat összehasonlítására is.

A vitaindító előadáshoz négy kiegészítő referátum kapcsolódott. *Éri István*,

a Veszprém megyei Múzeumok Igazgatóságának vezetője a vidéki közgyűjtemények együttműködésének kérdéseit elemezte. Igen sok gyakorlati kérdést vetett fel, sokoldalúan elemezte a jelenlegi adottságok alapján megvalósítható együttműködés lehetőségeit, de gátló tényezőit is. Szemléletében a három intézmény sajátos profiljának figyelembevételével az együttműködés vitathatatlanságát tükröződött, s meggyőződését e tekintetben a terület alapos ismeretéből és nagy tapasztalatból leszárt seregnyi gyakorlatias gondolat, ötlet — bírálat is — bizonyította.

Szabó Ferenc, a Békés megyei Levéltár igazgatója a megyei levéltárak különleges helyzetéről és feladatairól s a három közgyűjtemény rendszerében elfoglalt helyéről tájékoztattott. *Kellner Béla*, a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár igazgatója az együttműködés egy sereg elvi és gyakorlati vonatkozását tárta fel, s aláhúzza a vitaindító előadás főbb gondolatait.

Legfontosabb gondolatairól a Könyvtáros 1971. augusztusi számában megjelent cikkében olvashatunk. *Steiner Tibor*, a Komárom megyei Tanács művelődésügyi elnökhelyettese megyéje helytörténeti feltáró és publikációs tevékenységének, változatos programjainak ismertetésével illusztrálta, hogy a gátló tényezők ellenére is milyen eredményes lehet az együttműködés.

A vitaindító előadást s a korreferátumokat követő hozzászólások után három további előadás speciális kérdéseket tárgyal s vetett fel újabb témákat, gondolatokat. *Molnár Pál*, a Nógrád megyei Múzeumok Igazgatóságának vezetője „Intézményi együttműködés a történeti kutatások fellendítése érdekében” címmel számolt be a Nógrád megyei helytörténeti kutatások eredményeiről, a kiadványokról, a három intézmény együttműködésének sajátos tapasztalatairól. *Varga János*, a Levéltári Igazgatóság vezetője „Intézményi együttműködés a sajátos gyűjtőkori feladatok megvalósítása érdekében” című előadásában a levéltári munkát kevésbé ismerők számára nyújtott különösen érdekes és szakszerű tájékoztatást a gyűjtemények kialakulásáról, a gyűjtés szempontjainak fejlődéstörténetéről, a mai levéltárak fejlődéséről, jelenlegi feladatairól, gyűjtő- és feltáromunkájáról s a másik két intézménytípussal való együttműködés sajátos gondjairól, lehetőségeiről. Ezután *Fogarassy Miklós*, a KMK munkatársa tartott a könyvtárak szempontjából különösen figyelemreméltó tájékoztatót. „Az intézmények kiadványozási (publikációs — *A szerk.*) munkájának összehangolása” című előadásában részletesen elemezte a helytörténeti kiadványok természetét, színvonaluk, terjesztésük, szerkesztésük stb. kérdéseit, a publikációs tevékenység mindhárom intézménytípust érintő problémáit. Ez az előadás a konferencia végén hangzott el s szerencsésen foglalta össze az egyes részleteiben már a korábbi felszólalásokban is érintett módszertani, színvonalbeli, tervezési, lektorálási, terjesztési s más kérdéseket, amelyekben végső soron a helytörténeti-honismereti publikációkhoz bázisul szolgáló mindhárom közgyűjtemény érdekelt.

A konferencia legfontosabb témabeli csomópontjait már a vitaindító előadás felszínre hozta. Dr. Várkonyi Imre elemzése a helytörténeti kutatás és publikációs tevékenység fontosságának s eredményeinek elismerése mellett arra is felhívta figyelmünket, hogy ez a munka jobbra az évfordulókhoz kapcsolódó kutatásban és publikálásban volt aránylag tervszerű és összehangolt, más esetben viszont csak elvéve tapasztalható tervszerű és szervezett együttműködés. Az évfordulóktól független helytörténeti kutatásban és búvárkodásban mind a három tudományos intézmény a maga *külön útját járja*, a rájuk vonatkozó, munkájuk feladatát és rendjét meghatározó különböző rendelkezések alapján, úgy, ahogy azt a helyi körülményeknek

s igényeknek megfelelően elképzelték s kialakították. Az esetek többségében *nincs szervezett együttműködés, távlati területi (megyei) kutatási és kiadványterv*, közös közművelődési program, amelyhez mindhárom intézmény a maga eszközeivel igazodna.

Melyek tehát a főbb okai — s egyben az elhangzott vita magvai — a tervszerű és eredményes munka hiányának?

Mindenekelőtt az intézmények működését szabályzó *rendeletek* nincsenek *elég körültekintően összehangolva*. Nem utolsó sorban azért, mert különböző időben s különböző szinten jelentek meg, s ezek az intézkedések általában meglehetősen befelé fordulnak, önmagukban vizsgálják az adott intézményt s nem veszik kellőképpen figyelembe a másik két szervezet feladatait, munkáját.

Másrészt a három közgyűjtemény *gyűjtőköre* több helyen fedi egymást. Ez megnehezíti a kutatók tájékozódását, a párhuzamos beszerzések következtében többletkiadásokat okoz, bizonyos sajtótermékekért, kéziratokért, irodalmi hagyatékokért, szakdolgozatokért, vagy a csak országos intézményekben fellelhető helyi vonatkozású dokumentumokért valóságos *versenyfutás folyik* a könyvtárak, levéltárak, múzeumok között. Ez szétforgácsolja a rendelkezésre álló anyagi erőket s megzavarja a közgyűjtemények használóit, különös tekintettel arra, hogy a legtöbb esetben ezek az intézmények *alig ismerik egymás anyagát*, pl. külön helytörténeti gyűjteményeit.

A konferencia egyik legvitatottabb témája a *gyűjtőkörök* egységes, mindhárom intézményre kiterjedő, de sajátosságaikat figyelembe vevő, azonos szintű *újrendezésének* kérdése volt. A vita során kitént, hogy bár nagy vonalakban kimunkált s elfogadott a megyei könyvtárak, levéltárak, múzeumok gyűjtőköre, mégis gyakran surlódásokat okozó átfedések történnek. Csak néhány gyakran előforduló témát említenék: pl. múzeumok levéltári iratanyagot gyűjtenek; mindhárom intézmény helyi sajtóanyagot gyűjt; könyvtárak a régi sajtóanyagoknak legalább mikrofilmjeit igyekeznek beszerezni, bár működési területükön a levéltárban sajtóarchívum van; a levéltárak helyenként saját helytörténeti könyvgyűjteményt alakítanak ki, bár a megyei könyvtár is rendelkezik ilyenrel; az érintett intézmények „profilidegen” kiadványokat — pl. különféle módszertani segédleteket — szerkesztenek; mindegyik intézmény írók, művészek teljes hagyatékáért küzd, melyben könyvek, kéziratok és tipikusan levéltári anyagok, valamint tárgyi emlékek egyaránt találhatóak. A felsorolás korántsem teljes.

Fogarassy Miklós előadását tartja. Középen Horváth Lajos, a Somogy megyei Tanács művelődésügyi osztályának vezetője, jobb oldalt dr. Varga János, a Levéltári Igazgatóság vezetője (Vértes Elemér felvételei)

Az a törekvés, hogy a kutató minden dokumentumtípust egy helyen találjon meg, megvalósíthatatlan. Az viszont elengedhetetlen, hogy mindhárom intézmény anyagában egységes rend szerint tájékozódhassanak, tudják, *mit s hol található meg* bárhol az országban, *milyen információt milyen információhordozók tartalmazhatnak elsősorban*, azok mennyire feltártak, s milyen összefüggő rendszert alkothatnak a három közgyűjtemény anyagában. Az intézményi együttműködésnek egyik fontos s a kutatók, olvasók alapvető érdekeit szolgáló területe lehet bármely olyan *tájékoztató rendszer*, mely eligazít, mi s hol található az adott terület (megye) gyűjteményeinek keretében, sőt még azon kívül is.

Gondot okoz az is, hogy a gyűjtőköri utasítások nem mindenkor egyértelműek, sőt néha homályosak. Pl. a 146/1966. MM. sz. utasítás 20/g alpontja szerint a megyei könyvtár „felkutatja, gyűjti és feltárja a helyismereti irodalom *dokumentumait*, segíti a helytörténeti kutatást.” De mit jelentenek az adott esetben a dokumentumok, különös tekintettel pl. a vitathatatlanul levéltárakban gyűjtendő iratanyagra?

A gyűjtőkörrel kapcsolatos viták során kitűnt, hogy a leggondosabban meg-

szerkesztett jogszabály sem oldhatja meg a gyakorlatban felmerülő, néha szélsőséges „birtoklási” problémákat. Bizonyos átfedések elkerülhetetlenek lesznek. A helytörténeti kutatás körébe tartozó dokumentumok tekintetében azonban feltétlenül és mielőbb *egységes utasításban kellene szabályozni a három intézmény gyűjtőkörét* (ezáltal bizonyos mértékig tevékenységük területét). Ez azért is sürgetős feladatuk a szakigazgatási szerveknek, mert a fenntartó megyei tanácsok végrehajtó bizottságainak a három intézmény működését szabályozó intézkedéseiket *egységes irányelvek alapján* kívánatos meghozniuk. Ha a megyék sajátos elgondolásaik alapján rendezik a gyűjtőköri — s ezáltal közvetve: a működési — kérdéseket, a sokféle megoldás a jelenleginél is bonyolultabbá teszi a helyzetet.

A konferencia további kulcstémája a *helytörténeti kutatás és publikálás* helyzetének, színvonalának, jövőjének kérdése volt. Amellett, hogy az örvendetesen fellendült kutatási kedvet és érdeklődést a történelmi évfordulók elmúltával is ébren kell tartani, el kell érni, hogy a *művek megjelenésének magasabb legyen*

a mércéje. Erre kényszerít a kiadáshoz rendelkezésre álló pénzforrások és a nyomdai kapacitás szűkösége, de a helytörténeti tevékenység közművelődési szerepének fontossága és rangja is. Ezen a területen annak ellenére, hogy kézenfekvőnek látszó szervezeti és munkamegosztási ajánlások, módszerek ismeretese, nagyon különböző a gyakorlat. Vitatott például, melyik intézmény legyen a helytörténeti kutatás fő bázisa; hogyan történjék a kutatás és publikálás összehangolása, a lektorálás, ki fedezze a kiadás költségeit, mit lehetne tenni az elkészült munkák jobb terjesztése, propagandája érdekében, s egyáltalán: a három intézménynek milyen sajátos szerepe lehet a kutató, szerkesztő s kiadói munkában. Ebben a bonyolult kérdéskörben a helyes álláspontok kialakításához nagyban hozzájárultak a Magyar Történelmi Társulat helytörténeti szakosztálya s az Országos Helytörténeti Bizottság képviseletében elhangzott ajánlások, javaslatok, melyek a tervezés, a koordinálás, a lektorálás s a történelmi ismeretterjesztés sok kérdését érintették. Természetes, hogy a történeti kutatás alapbázisaként a levéltárakat s a bennük folyó feltáró munkát tartják elsődlegesnek, de örvendetes, mennyire komoly szerepet szánnak a könyvtáraknak a történeti ismeretterjesztésben, a honismereti-helytörténeti munkában, s több ízben is aláhúzták annak fontosságát: minél több történész tevékenykedjék a könyvtárakban. A három közgyűjtemény eredményes együttműködése e felszólalások alapján nehezen képzelhető el a Magyar Történelmi Társulat helytörténeti szakosztálya s regionális csoportjai, valamint az Országos Helytörténeti Bizottsággal való munkakapcsolat nélkül. (Ld. Székely György: Az Országos Helytörténeti Bizottság feladatai a helytörténeti munka eddigi tapasztalatainak tükrében. Bp. 1967, NPI, 13 l.)

*

További témaként a három intézmény *közművelődési feladatai* szerepeltek. Sajnálatos módon nyilván a helytörténeti tevékenységgel összefüggő kérdések sokrétűsége s messze gyűrűző vitája következtében — jelentőségének meg nem felelő arányban került sor a könyvtárak, levéltárak, múzeumok általános közművelődési feladatainak tárgyalására. Maga a vitaindító előadás sem rögzített mást e témakörben, mint azt az igényt, hogy a közművelődés egységes irányítása érdekében kívánatosnak látszik mindhárom intézmény megyei irányítása a művelődési osztályok által (a levéltárak ugyanis közvetlenül a vb-k felügyelete

alá tartoznak). Felvetődött az összefogottabb országos szakmai irányítás szükségessége is, mely most a Művelődésügyi Minisztériumban különböző szinten érvenyesül.

Más fontos témák is felmerültek, mint pl. a gazdasági-pénzügyi alapok s a technikai berendezések közös felhasználásában lehetséges együttműködés: személyzeti, szakember kérdések; vezetési módszerek; kapcsolatok országos tudományos szervezetekkel, intézményekkel stb. Az is tény, hogy az e területen való előbbrelépés jobba teheti az intézmények munkáját — s ennek végső soron az intézmények látogatói látják hasznát —, mégis úgy érzem, hogy a vitathatatlanul eredményes konferencián *nagyon kevés szó esett a három intézményt látogató közönségről*, az olvasókról, a múzeumokat látogatókról, a levéltárakban kutatókról. Arról is bátrabban kellett volna vitázni, hogy valós együttműködési gondjaink mellett s az útkeresés jelenlegi szakaszában a *ma meglevő* szervezeti formák, illetve könyvtári, múzeumi, levéltári anyagok és szolgáltatások birtokában hogyan munkálkodhatnak *eredményesebben*.

Ennek érdekében — különös tekintettel a könyvtárak helyismereti tevékenységére — fel kell mérni s elemezni kell a ma rendelkezésre álló szakirodalmi bázist, jobban meg kell ismerni, olvasóink igényeit, kutatni kell azokat a módszereket, amelyek az állomány mind mélyebb feltárását, kihasználását, népszerűsítését, az olvasószolgálatnak e téren való színvonalemelését segítik, az igényes kutató és ismeretterjesztő munkát mind hatékonyabban támogatják, s mindezek mellett gondolnunk kell azokra a százazrekre is, akik még nem olvasók, a múzeumoknak még nem látogatói s a levéltáraknak talán még híret sem hallották. Hogyan s mit tehetnénk mindennek érdekében? Erről a *Balaton* beszélgetések során elhangzottak alapján egy másik alkalommal ejtünk szót.

Csomor Tibor

Kovács Gyula ex librise

Vita a körzeti és a városi könyvtárakról

Szembeállítás helyett

Nagyon helyesnek tartom, hogy a szerkesztőség vitacikknek szánta Tuba Lászlónak a Könyvtáros 6. számában megjelent „Körzeti könyvtárak, klubkönyvtárak, járási és városi könyvtárak” c. írását. En is vitázom az írással, mivel annak egész alap gondolatát helytelennek tartom.

Nem a klubkönyvtárak helyzetével foglalkozó gondolatokkal szállok vitába. Nálunk, Veszprém megyében van az országban a „legtöbb klubkönyvtár”, így éppen elegendő tapasztalat áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy a közművelődésnek ezzel az intézménytípusával kapcsolatban eléggé megalapozott nézeteink legyenek. S ezek, sajnos, többségükben megegyeznek a Tuba László írásában olvasottakkal, sőt erősen meg tudnánk toldani az aggályok és panaszok sorát.

Az írás második részét viszont, amelyben a körzeti, valamint a járási és városi könyvtárakkal kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik, helytelennek tartom. Már azt sem értem, milyen elvi indok, gyakorlati ésszerűség és célszerűség miatt kell a körzeti és városi könyvtárak ügyét így szembeállítani. Tuba László a fontossági sorrendet s az ebből következő elsőbbséget kívánja hangsúlyozni. Pedig az ügyben tulajdonképpen másról: *művelődéspolitikánk megvalósításáról van szó.*

Közismert, hogy a magyar közművelődési könyvtárügy az elvek és a tervek tekintetében, szerkezetileg és a szolgáltatások tekintetében is (a jövőben fokozatosan a szolgáltatásokon lesz a hangsúly) a hálózati elvet kívánja megvalósítani. Az „Alapelvek és követelmények...” irányelvei egyértelműen a hálózati elv szükségességét hangsúlyozzák a könyvtárak által nyújtandó szolgáltatások tekintetében. Ebben a távlati programban és a III. könyvtárügyi konferencia által is elfogadott követelményrendszerben nagyon fontos szerepet kaptak a városokban és a községi központokban vagy körzetekben levő és kialakuló könyvtárak.

A városok jelenlegi és gyorsuló ütemben növekvő szerepét vitatni nem lehet, hiszen az urbanizáció világjelenség. A társadalmi munkamegosztás szélesedése, a tudományos-technikai forradalom eredményeinek alkalmazása és sok más tényezőnél fogva a városok kisugárzó — benne a kulturális kisugárzó — szerepe egyre nagyobb lesz. Ez igaz Mosonmagyaróvár és a többi város vagy városias település esetében is. Elvileg tehát fel is

vethető talán a kérdés: miért pazaroljuk el anyagi erőnket a közepes vagy kisebb településekre, s azokban körzeti vagy más könyvtárak fejlesztésére, amikor Mosonmagyaróváron és még sok hasonló vagy tán nagyobb hatókörű városban is csupán 80—100 m² alapterületű könyvtár van, és olyan gondokkal küszködik, amelyek már az alapfeladatok ellátását is erősen gátolják.

De ha az általa elindított gondolatsort tovább folytatjuk, felvethető ilyen kérdés is: vajon miért építünk megyei és városi könyvtárakat, amikor a nemzeti könyvtár és egy sereg országos hatókörű nagykönyvtár a maga területén ugyanolyan gondokkal — ha nem nagyobbakkal — küszködik, mint a mosonmagyaróvári, a várpalotai vagy más városi könyvtárak? Pedig ezeknek nem is egy megye vagy még kisebb terület, hanem az egész ország ellátását kellene ideális módon megszervezniük és megoldaniuk. Tehát összpontosítsuk az összes erőket, és merveven a fontossági sorrendben haladjunk: először az országos nagykönyvtárak, azután a várható régiók központjaiban levők, majd az egyéb megyei központok könyvtárai, őket kövessék a többi város és végül a kisebb települések könyvtárai?

Nem a fontossági sorrend miatt soroltam fel így a fentieket. Inkább csak annak szemléltetésére, vajon a fontossági sorrendet ki lehet-e az anyagiakra terjeszteni úgy, hogy a különböző szinteken elhelyezkedő könyvtárakat szembeállítjuk egymással: például a városiakat a községi vagy körzeti könyvtárakkal. Véleményem szerint semmilyen módon sem lehet bizonyítani, hogy a körzeti könyvtárak létesítése anyagi vagy szellemi erőket vont el a városoktól. Legalább is közvetlen formában semmiképp sem. A mi meggyünkben van néhány jól és eredményesen dolgozó körzeti és néhány siralmas körülmények között levő városi könyvtár. Vajon koncentrálni lehetett volna a körzeti könyvtárakra fordított anyagi és szellemi energiákat a városiakra, vagy tovább menve: a városiakat az országosakra? De hát meg lehet és meg kell ezt valósítani? S egyáltalán, van ma Magyarországon olyan országos vagy megyei szerv, amelyik véghez tudná vinni?

A győri megyei és sok más könyvtár példája bizonyítja, hogy ilyen elképzelés eddig sem valósulhatott meg. Most pedig, amikor a helyi tanácsok anyagi és más hatásköre fokozatosan szélesedik, a köz-

ponti erők befolyásoló szerepe pedig minden jel szerint csökken (ez így van a közművelődésben is, sőt e területen talán nagyobb mértékben van így), Tuba László javaslatának megvalósítása egyszerűen illúzió.

A mi megyénkben 7 város van, s közülük a könyvtárak elhelyezési gondjait lényegében csak Veszprémben oldották meg. A tapolcai könyvtár működik a legrosszabb körülmények között, ugyanakkor a tapolcai járásban van a legtöbb — és jól funkcionáló — körzeti könyvtár; köztük a kővágóörsi például nagyobb épületben, mint a tapolcai. A sok kis község könyvtári körzetesítése ebben a járásban lényegében befejeződött. Vajon úgy kellett volna feloldanunk ezt a látszólagos ellentmondást, hogy a körzetesítést leállítjuk, mert a város könyvtárúgye megoldatlan? Meg lehetett volna vagy szabad lett volna ezt tenni? Hiszen a községek egy-egy felszabaduló épületben, főként saját erőből létesítették a körzeti könyvtárt. Össze lehetett volna vonni ezeket az erőket a város érdekében? Határozottan állíthatom, hogy nem, s mi nem is kísérelteztünk ezzel, mert a városi könyvtárak fejlesztésének nem ez az útja. Hiszen Tapolcán 4—6 millió (esetleg az építőipari árártól függően még több) kellene egy új könyvtár építésére. Ha akadt volna is erő a járásban a körzetekre felhasznált összegek összevonására, talán

csak a fenti összeg felét vagy harmadát gyűjthettük volna össze.

Szombathely, Miskolc és más városok könyvtárépítése bizonyítja, hogy egy-egy megyei székhelyi korszerű könyvtár építésére 18—30, kisebb városoké 5—15 millió forint kellene. Össze lehet szedni ilyen összegeket a körzeti könyvtárakra szánt pénzből?

A megoldás útja egészen más, mint ahogy Tuba László javasolja. Ne akarjuk mi a helyi kezdeményezést gátolni, sem a városokban, sem a községekben. Különösen a szembeállításukkal ne. Mindkettőt ösztönöznünk és segítenünk kell, de úgy, hogy ebből — társadalmi fontosságuk miatt — a könyvtárpolitikai elveknek megfelelően a városok kapják a döntő erőt. Azt az állapotot kellene megszüntetni, vagy az ellentmondást feloldani, hogy egyelőre csak a szóbeli meggyőzés ereje áll rendelkezésünkre. Javaslatoikat adhatunk az illetékes tanácsoknak, és kérhetünk tőlük létszámot, beralapot, pénzt vagy új épületet. A módszer és az eredmény nagyon sokszor — s talán egyre többször — erősen szubjektív tényezőktől függ. Nem új javaslat, de lényegében a megoldás kulcsa ez: *országosan és megyéinként kulturális alapot kellene létesíteni, amellyel befolyásolni lehetne az országos vagy területi művelődéspolitikai tervek megvalósulását.* Más országokhoz hasonlóan meg kellene teremteni a gazdasági feltételeit annak, hogy az illetékes országos vagy megyei szerv azt mondhassa a városnak: „adunk x millió forintot, önök pedig létrehozhatnak egy ilyen minőségű követelményeknek megfelelő könyvtárt a hiányzó összeg pótlásával.” Ezzel a helyi lehetőségek is teret kapnának, s a szép tervek és elképzelések is másként valósulnának meg.

Most, néha egy-egy városi vezető nevet rajtunk, amikor azt javasoljuk, hogy 5—10 millióért építsen könyvtárt. Elsorolja mennyi fontos feladatot kellene megoldania a rendelkezésére álló kevés keretből. Ezek egy részét kötelezően előírják, más feladatokhoz a város hozzájárul a saját keretéből, mert az érdekei ezt kívánják. Mi a vitában legfeljebb csak elvekkal tudunk érvelni. Amelyek — legyünk egészen őszinték — nagyon sokszor csak a mi elveink, a könyvtárosoké. Éppen a Könyvtárosnak ugyanabban a számában (6. sz) olvasható a „Margó” rovatban, hogy a Minisztertanács Tanácsszervek Hivatala a nagyközségek várossá szervezésének közművelődési feltételeként a 300 főt befogadó nagytermet írja elő, a könyvtárt meg sem említi.

Kell ehhez kommentár?

Andruskó Károly ex librise

Varga Béla

Megjegyzések a sorrendről

Elkeseredés és lemondás árad Tuba László cikkének minden sorából, amikor a körzeti intézményekről — tulajdonképpen a könyvtárak fejlesztésének a sorrendjéről — ír. A Mosonmagyaróvári Járási Könyvtár helyzetének jellemzésére közölt néhány adat érthetővé teszi állásfoglalását a körzeti könyvtárak ügyében.

Messzemenően egyetértünk vele abban, hogy *szerencsés lenne, ha központi erőforrásokból az eddigieknél jobban lehetne befolyásolni a fejlődést, segíteni a könyvtárpolitikai elvek érvényesülését a megyékben. Ha erre a következő időszakban mód lesz, véleményünk szerint a városok könyvtári ellátása mellett helyet kell kapniuk a körzeti könyvtáraknak is.*

„A legfőbb kérdés: a községi körzetek vagy a város vonzása erősebb-e?” — kérdezi a szerző. Erre nem lehet más válasz, mint Tuba Lászlóé: nyilvánvalóan a város javára kell döntenie. Ha azonban a sorrendet más összefüggésben is így keressük, akkor nem épülhet közép- és kisvárosainkban egyetlen felsőfokú vagy középszintű könyvtár sem addig, ameddig a főváros könyvtári ellátása teljes mértékben meg nem oldódik, mert városaink közül Budapest vonzása a legnagyobb. Ugyanezt állapíthatnánk meg a megyei és a járási, illetve községi könyvtárak viszonylatában.

Ha csak alapfokú ellátásról beszélünk, a város és falu megkülönböztetése is más értelmet kap, ebben a tekintetben nem állítható egyik a másik elé. Alapfokú ellátószerepe a felső-, a közép- és az alsófokú vonzókörzet központjának is van. Az ellátásnak ezen a fokán azonos szerepet tölt be a magasabb szintű szolgáltatásra is képes intézmény a községi (körzeti) könyvtárral, mert az ilyen szinten olvasók a felsőfokú könyvtárt is alapfokon használják. A város központi könyvtárának éppen ebben a szerepkörben van szüksége jól működő, a települési adottságokhoz igazodó fiókhálózatra, mert a központi könyvtár alapfokú vonzása is szűk körre korlátozódik.

A város középfokú vonzása nyilvánvalóan sokkal tágabb kört érint, s ebben az értelemben a város központi könyvtárának más, nagyobb szerepe, jelentősége van. De megítélésünk szerint az alapfokú és középfokú ellátás nem egymást követően, hanem egymás mellett, együtt fejlődhet mindkét szint számára eredményesen. *Illúziókat tartjuk azt, hogy a városi könyvtárak előbb, gyorsabban megépülnek, ha „miattuk” a távoli jövőbe helyezzük a körzeti könyvtárak telepítését. Nehéz elképzelni, hogy egy megye*

gyors egymásutánban felépíti és a kívánalmak szerint működteti valamennyi „B” típusú könyvtárát annak fejében, hogy a könyvtárügy addig lemond a körzeti könyvtárak létesítéséről. Más oldalról: a kisközséges területeken a lakosság tekintélyes hányadát érinti a körzeti könyvtári ellátás, mégis csak olyan mértékben köt le gazdasági eszközöket, hogy ez a nagykönyvtárak építése-fejlesztése szempontjából elhanyagolható.

Bár a körzeti könyvtár szükségességét nem vitatja a szerző, számára ez a típus érzékelhetően mást jelent, mint az elaprózottabb településviszonyok közt dolgozó könyvtárosoknak, például megyénk, Vas megye járási könyvtárosainak is. Az eltérő megítélésnek könnyen belátható okai vannak: Győr megyében a népesség 11,2%-a, Vasban 31,6%-a él ezer lakosúnál kisebb településen. A mosonmagyaróvári járás 25 községéből mindössze hat kisebb ezer lakosúnál; Vas megyében a sárvári járás 54 községéből 41, a körmen-di járás 71 községéből pedig 59 tartozik ebbe a kategóriába.

Az adatok önmagukban indokolják, hogy *mi a körzetesítési folyamat akadozásában látjuk a jelenlegi állapot konzerválódásának veszélyét.* Megyénkben a települések jelentékeny hányadában fenn kellett tartani a letéti könyvellátást, mert ez volt körülményeink között a legcélszerűbb megoldás a körzeti könyvtárak hiánya miatt. A járások összesítéséig 20–30 letéti egység ellátása — ha sok munkával és zökkenővel is — megvalósulhatott, elfogadható könyvellátást nyújtott a kis községeknek. Mivel két járás megszűnt, most 40–60 kiskönyvtár kapcsolódik az érintett letéti központokhoz. Ilyen nagyszámú egységgel már nem aknázhatók ki kellően a letéti rendszer előnyei, s továbbra is megoldatlan a nagyobb községek (leendő körzeti központok) közvetlen szolgálatának fejlesztése is.

Helyes lehet a Tuba László által javasolt sorrend a mosonmagyaróvári járás esetében, de a belőle levont következtetéssel nem lehet egyetérteni. Különösen nem, ha figyelembe vesszük a klubkönyvtárak és a körzeti intézmények fejlesztési sorrendjére tett utalást. Szabó Gyula a körzeti intézmények létesítéséről ezt írja: „A kisközséges megyékben, járásokban még nincsenek kiépítve a körzeti művelődési intézmények, amelyek összefognák, irányítanak, módszerekkel és magasabb színvonalú szolgáltatásokkal segítenek a hozzájuk tartozó apró községeket. (Ezt a fontos fázist kihagytuk, és elsőnek a klubkönyvtárakat kezdtük el építeni.)”

(Könyvtáros, 1971. 2. sz.) S erre a cikkre hivatkozva jegyzi meg Tuba László „A körzeti művelődési intézmények létrehozását még a klubkönyvtárak építésénél is fontosabbnak tartja...” (Könyvtáros, 1970. 6. sz.) A két intézménytípus szerepének, jelentőségének megítélésében Szabó Gyula véleményét fogadjuk el. A klubkönyvtár építése egy-egy kisközség könyvtárát jobb elhelyezéshez juttatja ugyan, de a könyvellátásban nem hoz változást, a mi viszonyaink közt javulást csak a körzeti könyvtáraktól várhatunk.

A körzeti könyvtárak építésével a községek lehetőséget kapnak a jobb alapfokú könyvtári ellátásra, s ebben a környező kis települések is részesednek. A klubkönyvtárak sorsa elsősorban az érdekelt

községekre bízható, mert csak helyi szerepük van. A körzeti könyvtárak működése esetenként a leendő közigazgatási körzet határait is meghaladja, ezért építése nehezen várható a székhely község tanácsától. Kétséges, hogy hol, milyen mértékben sikerül a tanácsok közti közös vállalkozással tenni az építést, ezért van itt inkább szükség megyei (vagy más központi) támogatásra.

A könyvtárak fejlesztésének sorrendje, módja és mértéke is nagyrészt azon múhat, hogy a könyvtárfejlesztési igények részévé válnak-e a megyék településfejlesztési terveinek. Ezen a ponton valóban lehet okunk aggodalomra.

Puskás Sándorné

A szegedi Somogyi Könyvtár zeneszobája

A közelmúltban nyílt meg a szegedi Városi Somogyi Könyvtár új részlege: a zeneszoba. A régi igény kielégítésére létrehozott új részleg célja: a komolyzene terjesztése, a zenei érdeklődés és kutatómunka szolgálata, a város zenei eseményeinek propagálása.

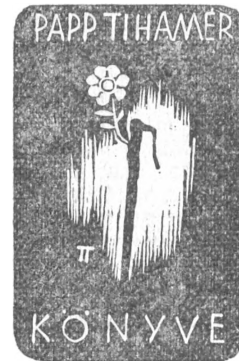
Állománya 900 hanglemez, legnagyobb részük zenei főlvetel. Összeállításukkal az volt a cél, hogy a zenetörténet nagy korszakainak és kiemelkedő alakjainak minden fontos műve megtalálható legyen a gyűjteményben. A mai magyar

zene és a Szegedre vonatkozó zenei dokumentumok gyűjtése különös gonddal történt. A lemeztárat — egyelőre — 200 kotta egészíti ki. A távolabbi tervek szerint minden lemezhez beszerzik a kottáját is. A kottákon kívül a legfontosabb hazai és külföldi zenei szakkönyvek is megtalálhatók a gyűjteményben. Természetesen nem hiányoznak a nyelvi és irodalmi főlvételek sem. A lemeztár fejlesztése a könyvekhez hasonló módon történik.

A zeneszoba szolgáltatásait a könyvtárba való be-

iratkozástól függetlenül bárki igénybe veheti, aki 14. életévét betöltötte. A lemezek fülhallgatóval is hallgathatók. A három lemezjátszóról és egy hangszalagról — magnetofon segítségével — egyidőben tízen hallgathatják a zenét. A lengőkábeles megoldás az olvasóteremben is lehetővé teszi a lemezhallgatást. Ez a lehetőség főleg zenei tárgyu előadások alkalmával hasznosítható.

A tervek között — már a következő tanévre — lemezhallgatással egybekötött, színvonalas előadás szervezése szerepel a városban működő zenei intézmények tanárainak és diákjainak bevonásával. (S. J. — T. F.)

Papp Iván ex librise

Mivel foglalkozik 1971/72-ben az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács?

Az OKDT a III. országos könyvtárügyi konferencia után készítette el két éves munkatervét, hogy közreműködhessen a konferencia ajánlásaiban megfogalmazott tennivalók szakmai segítségével. A témák megfogalmazása, csoportosítása és ütemezése természetsszerűleg igazodik a *Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztályának tervéhez*, mert a tanács legfőbb feladata, hogy szakértő közösségeiben segítse a döntésre érett problémák tisztázását.

A tanács teljes ülése 1971 őszén foglalkozik a magyar könyvtáraknak a nemzetközi könyvvéssel kapcsolatos feladataival. Tudvalevő, hogy a könyvtárosok nemzetközi szövetsége, az IFLA, valamint a dokumentalisták nemzetközi szövetsége, a FID 1972-ben, éppen a *nemzetközi könyvév* alkalmából Budapesten tartja közgyűlését. Ez a körülmény a magyar könyvtárügy és dokumentáció munkásaira sok feladatot ró, amelyek előkészítéséből és végrehajtásából az OKDT is kivessi részét. A magyar könyvkultúra munkásai között merült fel a gondolat, hogy a nemzetközi könyvév után, mintegy ahhoz kapcsolódva, két nagy jelentőségű évforduló ünnepi eseményeit — *Petőfi születésének 150. és a magyar könyvkiadás megindulásának 500. évfordulóját* — egybefogva rendezzük meg a *nemzeti könyvévet*. A tanács természetsszerűleg ennek a nagyjelentőségű évnék terveit is megbeszéli és részt vesz az előkészítő munkákban.

1971-ben tárgyal a tanács a szakfelügyeleti rendszer új koncepciójáról, a bibliográfiai tevékenység helyzetéről és problémáiról, a könyvtartudományi kutatómunka továbbfejlesztéséről, a könyvtárosok és szakirodalmi tájékoztatók képzésének rendszeréről, valamint a központi könyvtári szolgáltatások továbbfejlesztésének 5 éves tervéről.

1972-ben megvitatta az új könyvtári törvény tervezetét, a könyvtárosok új képesítési, ill. munkaköri utasításának tervezetét, az olvasásszociológiai vizsgálatok tanulságait, a könyvtárárpítés távlati programját és a könyvtári szaksajtó helyzetét.

A tudományos és szakkönyvtári tagozat ebben az évben a magyar tudományos és szakkönyvtárak működési és munkanormáiról és e könyvtárak korszerű munkaszervezéséről, a katalógizálási szabvány előkészületeiről, a könyvtárgépesítési irányelvek megvalósításának eredményeiről és az állománygyarapítási

együttműködés tapasztalatairól, jövőre pedig az állományvédelem országos eredményeiről és teendőiről, a főiskolai könyvtárak helyzetéről és továbbfejlesztéséről és az osztályozás egyes problémáiról kíván tárgyalni.

A *közművelődési könyvtári tagozat* ebben az évben már megvitatta a *gyermek- és az ifjúság könyvtári ellátásának irányelveit*, s sort kerit a közművelődési könyvtárak zenei részlegeinek és szolgáltatásainak tapasztalataira, valamint a zenei gyűjtemények általános kérdéseinek megbeszélésére is. 1972-ben sor kerül az *Olvasó népert mozgalom helyzetének*, a gyermekkönyvtárak állományának, az új tanácsigazgatási rendszer könyvtári vonatkozásainak, az *Alapelvek és követelmények végrehajtásának* elemzésére, megtárgyalja az ifjúsági szolgálat erősítésére készülő javaslatot és munkaközösségi keretben vizsgálódást folytat egy megyében arról, hogy milyen tevékenységet végez a megyei könyvtár a központi szolgáltatások igénybevétele érdekében.

A *dokumentációs és szakkönyvtári tagozat* a társadalomtudományi tájékoztatás továbbfejlesztéséről, a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ működéséről, a korszerű információs feldolgozás feltételeiről rendez vitát, s tárgyal a budapesti FID kongresszus magyar előterjesztéseiről és előadásairól, valamint értékeli a kongresszus eredményeit.

Papp Iván ex librise

Egy tiszteletdíjas könyvtáros tűnődései

Több tanulmányban olvastam már a falusi kisközségek közművelődését általánosítóan lebecsülő vagy lekezelő megnyilatkozásokat. Az igazság az, hogy a kisközségek közművelődésében sok a végletes, van példa bőven a heroikus szép munkára, de a legsivárabbra is. Véleményem szerint a kisközségek közművelődése rendkívül *esetleges*.

Maradjunk a könyvtáraknál. Helyenként a falusi közművelődés, olykor a falusi közélet legfőbb fóruma is (pl. Kővágóórs), másutt szinte alig lélegzik (a szó fiziológiai értelmében), 9–10 m² alapterületű, nyírkos, lehetetlen helyén „épp hogy van”; vagy mint a siklósi járásból tudósít Wallinger Endre, ott egy tanácselnök könyvtárak megszüntetésére tett javaslatot.

Ezer lakosú községek könyvtáraiban néhol 30–35 féle jól megválasztott újság és folyóirat (köztük külföldi) kínálja magát az olvasóknak (Karmacs, Vonyarcvashegy), másutt semmi, vagy csak néhány, összetételében esetleges, jellegtelen, színvonalatlan. Pedig a kis községek könyvtáraiban a megfelelően átgondolt újság- és folyóiratállomány a színvonalas individualizált ismeretterjesztésnek eddig alig kihasználta, nagyon egyszerű, de fontos lehetőségét kínálja.

Azt hiszem, hogy nagy művelődési otthon építő lázunkban eléggé megelégedtünk a könyvtárakról (pl. a keszthelyi járásban a 31 könyvtár közül 18 legfeljebb 20 m², vagy ennél kisebb alapterületű). Az elkészült művelődési házban továbbra is mostohagyerek maradt a könyvtár — helyének nagyságát, a nyitvatartási időt és a költségvetési támogatást tekintve egyaránt.

Véleményem szerint a kisközségek közművelődésének a mostaninál könyvtárcentrikusabbnak kellene lennie.

Mindig érdekelt a statisztika. Amennyiben igaz, úgy olyan, mint az ép emberi csontváz vagy mint egy jó óravázlat. A tisztánlátást segíti. A hamis: ködösít.

Nálunk, sajnos, a statisztikákkal mindig sok baj volt. A beadások, beszolgáltatások idején különösen. A népművelési jelentésekben ugyancsak sokszor megszépült a valóság. Azt hiszem, a könyvtáriaknál is, és még most is. A tiszteletdíjas könyvtáros munkáját többnyire úgy mérik, értékelik, hogy mennyi a *beírt* olvasó és a kölcsönzött kötetek száma. A tervszámok emelkednek, s a

könyvtáros nem akar „rossz könyvtáros” lenni.

Nálunk, amikor 2 éve átvettem a könyvtárat, 239 beírt olvasót tartottak nyilván. Rövidesen kiderült, hogy a beírtaknak csak fele jár könyvtárba. Kérdősködtem, a kollégák hasonló tapasztaltak. Úgy tűnik, hogy az olvasónyilvántartásban *átírt*, *beírt* és *beíratkozott* olvasók vannak. Átírt olvasó lehet olyan is, aki csak volt olvasója a könyvtárnak, de már nem az, a könyvtáros a tavalyi olvasókat „átvezeti” az új évre. A beírt olvasó a tényleges olvasó testvére, szülője, vagy valamilyen más hozzátartozója (ezek lehet, hogy olvasnak könyveket a könyvtárba járó által hozottakból, esetleg ők is hoztatnak), vagy olyanok, akiknek „illene” könyvtárba járniuk, de nem járnak. Beíratkozott olvasó az, aki tényleg beiratkozik, eljár a könyvtárba, ott olvas vagy kölcsönöz. Ilyen olvasó nálam — minden eddigi erőlködésem ellenére — a község lakosságának csak 13,6%-a. A hasonló szerkezetű, foglalkozási, életmódú szomszédos két községben 33,4 és 35%. Kisgyőrön a lakosság 37,2%-a beíratkozott olvasó.

Alföldi nagyközségben, főfoglalkozású könyvtárossal (egyetemi könyvtárszakra levelező) beszélgettem, ő mondta, hogy a terv teljesítése érdekében fiktív olvasói is vannak, a beíratkozási díjakat saját zsebéből fizette.

A könyvtáros ünnepi pillanata, amikor megérkeznek az ÁKV-től a rendelt könyvek, s azokat átnézi. Könyvnyomtatásunk színvonalát dicsérik az olyan könyvek, mint *László Gyula*: A népvándorlaskor művésze Magyarországon című műve, s édestestvére *Fél—Hofer*: Magyar népművészet-e. Szép könyv *Voit Pál*: A barokk Magyarországon című könyve, nagyon tetszik a Műhelyitkók sorozat, *Varga—Würtz*: Népek kenyere című műve, és sorolhatnám — szerencsére — egyre inkább az ötletes, szépformájú könyveket.

A minap egy évre visszamenőleg megnéztem könyvmegrendelő jegyzékeinket, s meglepett, hogy milyen nagy azoknak az értékes, fontos műveknek a száma, amelyeket *megrendeltem*, az ÁKV *azonban nem küldte*. Nem kaptam meg többek között *Kodály Zoltán*: A magyar népzene és *Utam a zenéhez* című műveit. *Péter R.*: Játék a végtelennel című könyvét, az *Évezredek éposza* című antológiát, *Kálovics*: Játékkészítés a napközi otthonokban, *Ladányi Mihály*: Élhettem

volna gyönyörűen, *Mérei—Binét*: Gyermeklelektan, *Váci M.*: A sokaság fia című könyveket, s sajnos folytathatnám a sort. E könyvek többségét valószínűleg a közeljövőben újból kiadják, de mikor szerezhetem be, mikor adják ki újra Kós Károly Hármaskönyvét?

Piacutatásunk pendelyes korát jelzi a fenti Gyermeklelektan 6000 példányszámú kiadása.

A magyar falu hihetetlenül sokat változott az elmúlt negyedszázad alatt. A mai falu nem olyan, mint a 10 évvel ezelőtti. Azt hiszem, ezt nehéz tudomásul vennünk, ezzel a ténnyel nem számol eléggé az ÁKV sem.

Az *Új könyvek* című állománygyarapítási tanácsadó (s a megrendelőjegyzék) betűjelzései egyre inkább lázadznak a nekik szánt szerep ellen, létjogosultságuk egyre kétségesebbé válik. Nem tudom pl. hogy *Sütő András* szép könyvét az Anyám könnyű álmot ígér címűt miért B-vel küldték útjára, falusi könyvtárak részére mégcsak nem is javasolták. Még érthetlenebb, hogy *Tamási Gáspár* Vadon nőtt gyöngyvirág-ját sem. Pedig ez utóbbról az állománygyarapítási tanácsadóban olvasható, hogy „hiteles metszetet ad a paraszti sorsról, a leírások élethűsége, meleg emberi hangja, közérthető stílusa avatja értékes olvasmányá”. Ennek ellenére a „földműves ember krónikás szerzőjét” falusi könyvtárak részére nem ajánlották. Olvasnák falun, jelzi rádióváltozatának sikere,

csak kevés községi könyvtár rendelte meg (járásunkban legalábbis), úgy lát-szik, félrevezette a könyvtárosokat a B-jelzés.

Bulgakov: Mester és Margaritá-ja elvételre taláható meg községi könyvtárban, a mi példányunkat most épp Karmacsról kéri. Gondolom, a fenti, hagyományos szemlélet alapján orientál a járási könyvtár, amikor a községi könyvtárak megrendelőjegyzékeiből töröl „nem falura való” műveket, s rendel helyette mást a községi könyvtáros tudta nélkül.

Azt hiszem, többet kellene törődnünk a községi könyvtárak állományának tartalmi elemzésével. A mi csaknem 3000 kötetes könyvtárunkból szinte teljesen hiányzik a mai magyar irodalom színe-java. Csak a költőket tekintve: *Illyés Gyula*, *Weöres Sándor*, *Juhász Ferenc*, *Nagy László*, *Ladányi Mihály* verseit hiába is keresné nálunk az olvasó. Irodalomtanításunk gyengéje, kényelmessége is, hogy az érdeklődést többnyire az egyszerűbb, problémátlanabb írókra tereli. Érdemes lenne alaposabban megvizsgálni, feltárni szélesebb körben, hogy a külföltele ünnepélyeken milyen verseket (kiktől és mit) mondatnak, mondanak. Elszomorító tapasztalataim vannak arról is, hogy középiskolások mit tartanak mai irodalmunk legjavának, kiket élvonalbeli íróinknak, költőinknek.

A helyes tájékozódást az eddigieknél jobban segíthetnék községi könyvtáraink. És kell is, hogy segítsék.

Albert József

a lapokban olvastuk

Könyvtár a teraszon

Szép, kétszintes épületben kapott helyet a székkutasi József Attila Művelődési Otthon. Kívülről határozottan jól mutat a kultúrház. Esztétikus, korszerű építészeti megoldások jegyei jellemzik küllemét. De belülről már nem a legideálisabb. A nagyterem-centrikusság nem teszi lehetővé, hogy a megváltozott igényeknek megfelelően működjék az otthon.

Nemcsak a pedagógiában hódít tért a kiscsoportos foglalkozás, hanem a népművelésben is. Így a különböző szakkörök, klubok foglalkozásaihoz már nem megfelelő a sportcsarnok nagyságú terem. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy eszentül ilyen nagy előadói termek-re nincs szükség és ilyen ne tervezzenek. Azért sem mondhatjuk ezt, mivel a köz-

ség történetének jelentős eseményei itt zajlanak le, a tsz-gyűléstől kezdve egészen a véradásig. Nagyon jó lehetőség a színpaddal felszerelt terem egy színját-szó csoportnak. Érdekes módon: a jó lehetőség ellenére ilyen nincs. Utolsó próbálkozások ezen a téren a tavaly történtek, az idén már kísérletekről se beszélhetünk.

A kultúrház programjából az derül ki, hogy a szakkörös, klubos foglalkozások adják a profilját. Pedig éppen ehhez hiányoznak az objektív lehetőségek — alig van kisterem. (Viszont másutt, például Kisteleken fele ilyen lehetőség mellett is a színjátszás a legfőbb kultúrházi tevékenység.) A művelődési otthon minimális helyiséglehetőségei miatt és a szakkörös profilból aztán olyan problé-

mák adódtak, amelyeket a könyvtár sányított meg. Ugyanis a zsúfolt program miatt a könyvtárnak ki kellett költözni eredeti helyéről, és áttelepedett egy kisebb szobába. Pontosabban az egykori terasz vedlett könyvtári szobává. Kis alapterületével egyáltalán nem felel meg arra, hogy normális, zökkenőmentes forgalmat bonyolítson le.

A könyvtár állománya több mint 8 ezer kötet. A könyvekhez csak az egymáshoz szorított állványok között lehet eljutni — egyszerűen: nehéz megközelíteni. S még ilyen sanyarú körülmények szorításával dolgozva is a múlt évben közel 8 ezer könyvet kölcsönöztek. Olvasótáborra a falusi viszonyokat figyelembe véve jelentősnek mondható. Sőt...

A múlt évig a tanácstól, az áfész-től, a tsz-ektől szép summa hozzájárulást kaptak az állomány gyarapításához. Tavaly ez az összeg már eléggé lecsökkent. De őszintén szólva: a könyvtár olyan állapotban van, hogy oda csak erőfeszítéssel lehetne egy-egy keményfedelű nyomtatványt betuszkolni. Hogyan lehetne változtatni ezen? — erre kértünk elgondolást a művelődési otthon igazgatójától. Sajnos ő semmilyen ötlettel nem lát vezető utat a kátyúból. Pedig megoldást kell találni, hiszen ilyen körülmények között a könyvtár nem tud rendesen mű-

ködni. Nem szólva arról, hogy az új kötetek beszerzéséről helyhiány miatt le kell mondani.

A folyóiratpolcon egyetlen irodalmi kiadvány sem látható. Ezt a krónikus hiányt enyhíti ugyan a mezőgazdasági szaklapok megléte, amelyekre egy községben, ahol a lakosság 90 százaléka a mezőgazdaságban dolgozik, igen nagy szükség van. De emellett azért biztos akadna itt olvasója az Új Írásnak, Nagyvilágnak, Kortársnak stb. is. A folyóirat beszerzés terén az iskolás gyerekekről is megfeledeztek. A Kincskeresőt, a Pajtást csak úgy tudják olvasni, ha a könyvtáros saját költségén megveszi — ugyanis erre nincs keret. (Mivel a könyvtárosnak iskolás gyerekei vannak, ezért számukra megvásárolja, és így jut el csak a könyvtárba.)

Egyetlen község sem lehet meg használható könyvtár nélkül akkor, amikor az olvasóvá nevelés legfőbb fóruma még napjainkban is. ez. Székkutasnak is szüksége lenne ilyenre! Azt hisszük, ennek létrejötte nem kivitelezhetetlen. Minden különösebb erőfeszítés nélkül orvosolható e szükség, csak jobb odafigyelés, hasznos akarás kell hozzá.

Halász Miklós
(Csongrád megyei Hírlap)

A magyar orvosi könyvtárak versenye

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ elhatározta, hogy a hálózatfejlesztés egyik módjaként versenyt indít a könyvtárak között. A verseny időtartama két év (1971 szeptemberében indul), nincs tehát „hajrá” jellege, tartós eredményekre ösztönzi a pályázókat. Azonos típusú könyvtárak versenyezhetnek egymással: a verseny egyik célja éppen az, hogy a részt vevő könyvtárak színvonalában ne legyenek nagy eltérések. Versenyezhet alközpont alközponttal, tagkönyvtár tagkönyvtárral, országos kutatóintézet könyvtára a többivel. Egyetlen kategória marad ki a versenyből: az orvosi egyetemek központi könyvtárai. A 4 nagy könyvtár adottságai ugyanis annyira különbözőek, hogy tevékenységük semmiképpen sem hasonlítható össze.

Mivel a könyvtárak fejlődése egyrészt a fenntartó intézmények vezetőségétől, másrészt a könyvtárostól függ, a győztes kétféle díjat kap:

a fenntartó intézmény vándorserleget (mind a három kategóriában),
a könyvtáros(ok) pedig pénzösszeget nyer(nek): Az 1. díj 3000 Ft, a 2. díj 1000 Ft, a 3. díj 500 Ft és könyvjutalom.

A versenydíszak letelte, azaz 1973. szeptember 1. után három tagú zsüri értékeli és pontozza a versenyző könyvtárak eredményeit, mégpedig a helyszínen. Csak olyan könyvtár versenyezhet, amelyben a könyvtári alapmunkák rendben vannak, az elhelyezés és az állománygyarapítás megfelelő.

Pontot lehet szerezni berendezési tárgy, gép beszerzésével (írógép, gyorsmásoló, mikrofilm leolvasó, folyóirat tárló stb.), differenciáltabb katalógus készítésével (pl. tárgyszavas a szakrendi katalógus mellé), különböző tájékoztató szolgáltatások bevezetésével. Az alközpontok ezeken kívül pontot szerezhetnek hálózati munkával, az országos kutatóintézetek pedig gyűjtőköri koordináló munkával is.

Szeptemberben dől el, hány könyvtár akar részt venni az országos versenyben, októberben—novemberben pedig, hogy mely könyvtárak nevezését fogadják el, melyek felelnek meg a kiírási feltételeknek. A verseny „szülői” remélik, hogy a vetélkedő nemcsak játék lesz, hanem az évtized szolid, alapos, de dinamikus hálózati fejlődésének az alapja is.

Szepesiné Dr. Benda Mária

A leninvárosi hírlapolvasó

A leninvárosi Derkovits Gyula Művelődési Központ új, modern épületét 1967 végén adták át a város lakosságának. Az épület félemeletén tágas, társalgónak tervezett területen alakították ki 1968 nyarán a hírlapolvasót, elég forgalmas, a földszintről és az emeletről egyaránt jól megközelíthető helyen. (Kár, hogy a zavartalan csendet nem lehetett megteremteni, mivel a lépcsőfordulótól mindössze egy kovácsoltvas rács választja el a hírlapolvasót.)

A lakosság hamar megkedvelte az új létesítményt, melynek látogatását nem kötöttük semmiféle korlátozáshoz. *Nyitvatartási idejét úgy állapítottuk meg, hogy szabad szombatokon és vasárnap is a lakosság rendelkezésére álljon. Minden nap 13-tól 19 óráig tartjuk nyitva.* A hírlapolvasó számára mintegy 100 féle napilapot, folyóiratot rendeltünk meg.

1970-ben érdekes kísérletet folytattunk a hírlapolvasóban a Művelődésügyi Minisztérium és a Népművelési Intézet kezdeményezésére. Választ akartunk kapni, hogy a hírlapolvasó mennyire alkalmas arra, hogy a lakosság megnövekedett szabadidejét, a szabad hétvégét tartalommal, hasznos szórakozással töltsse ki. Egy félévig minden látogatóval kérdőívet töltöttünk ki, s az ívek összesítése után képet kaptunk arról, hogyan oszlik meg a hírlapolvasó látogatóinak összetétele nem, kor, foglalkozás, iskolai végzettség szerint; milyen ingadozások tapasztalhatók a látogatók számában a hét egyes napjain; milyen a különböző folyóiratok forgalma, mit olvasnak; végül milyen rendezvényekkel lehet a hét végén a hírlapolvasóba vonzani a látogatókat.

A látogatók

A hírlapolvasót a félévben 1942-en látogatták, mégpedig 1529 férfi és 413 nő. A két számadat közötti feltűnően nagy különbséget azzal tudjuk magyarázni, hogy a városban sok a fiatal házaspár, és a gyermekgondozás, a háztartás vezetése elsősorban a nők szabadidejét köti le. A másik magyarázat az, hogy a férfilakosságnak általában magasabb az iskolai végzettsége, szélesebb a látóköre, érdeklődési köre. (Ezt tapasztaltuk akkor is, amikor olvasmányaik összetételét vizsgáltuk.)

A látogatók számának emelkedése a félév alatt egyenletes volt, a hírlapolvasót a nyári hónapokban is sokan látogatták.

A látogatók életkor szerinti megoszlása a következő volt: 14—18 éves 1314, 18—26 éves 487, 26—40 éves 106, 40—60 éves 29, 60 év feletti 6. Mint látható, magas a 14—18 éves látogatók aránya. A felnőtt látogatók aránya folyamatosan emelkedett a propaganda fokozásával, a rendezvények szervezésével. Azt is figyelembe kell venni, hogy városunkban az átlagos életkor mindössze 26 év, s nemcsak a város, de lakói is fiatalok.

A látogatók foglalkozás szerinti megoszlása:

szakmunkás	380
betanított munkás	24
segédmunkás	94
ipari tanuló	752
középiskolai tanuló	513
értelmiségi	37
alkalmazott	70
egyéb	72 volt

Leninváros két modern nagyüzemében nagyon csekély a segéd- és betanított munkások száma, s ez a körülmény a fenti megoszlásban is megmutatkozik. Feltűnően kevés az értelmiségi látogató, de a könyvtár olvasói között nagy számban vannak értelmiségiek, akik a könyvtárban olvassák el a folyóiratokat.

Azt is megvizsgáltuk, hogyan alakul a látogatottság a hét különböző napjain: legforgalmasabb a csütörtök volt, ezt a hétfő majd a szerda követte. A további sorrend: péntek, kedd, szombat, vasárnap. A hét végén elsősorban a 26 éven aluliak látogatták a hírlapolvasót. A nők a hét első napjain jártak a hírlapolvasóba, szombaton szinte egyáltalán nem volt női látogató.

Forgalom, érdeklődés

A látogatók által olvasott folyóiratok száma a fél év alatt 20 722 volt. Júliustól szeptemberig csaknem azonos volt a havi forgalom, októberben és novemberben azonban erőteljes növekedés mutatkozott. Ebben a két hónapban már több időt töltött el egy-egy látogató a hírlapolvasóban. Egy látogató átlag 10 napilapot, folyóiratot olvasott.

Megvizsgáltuk az egyes folyóiratok forgalmát is, és felállítottuk a sorrendet külön a férfiak és külön a nők vonatkozásában. (A legolvasottabb 10 folyóiratot emeltük ki.)

Férfiaknál
Népszabadság
Népsport
Ludas Matyi

Magyar Ifjúság
Füles
Képes Újság
Ország-Világ
Népszava
Ifjúsági Magazin
Tükör

Nőknél

Nők Lapja
Ez a Divat
Népszabadság
Magyar Ifjúság
Képes Újság
Ludas Matyi
Tükör
Ország-Világ
Ifjúsági Magazin
Film-Színház-Muzsika

Delta
Népszava
Magyar Ifjúság
Nők Lapja
Ország-Világ
Népsport
Tükör

Értelmiségiek

Élet és Tudomány
Rádiótechnika
Autó-Motor
Delta
Magyarország
Műszaki Élet
Népszabadság
Technika
Borsodi Vegyész
Föld és Ég

A teljes forgalmat figyelembe véve a társadalomtudományi, természettudományi, műszaki folyóiratokat elsősorban a férfiak olvasták. A nők az irodalmi, művészeti és a divatlapok forgalmában vesznek.

A *társadalomtudományi* folyóiratok közül kiemelkedik a Magyarországon, a természettudományiak között pedig a Delta forgalma. A műszaki lapok között a legolvasottabb az Autó-Motor volt.

Az *irodalmi* lapok között az Élet és Irodalom vezet, melyet a Nagyvilág követ. Feltűnő, hogy megvénk irodalmi folyóiratának, a Napjaink-nak a forgalmát megelőzi más tájegységek irodalmi lapjainak forgalma. A folyóiratok forgalmát összeállítottuk az olvasók különböző *rétégeire* vonatkozóan is.

A *14—18 évesek* szinte mindent olvasnak. Náluk a Magyar Ifjúság áll az első helyen, s az Ifjúsági Magazin az ötödiken. A Népszabadság negyedik helye azt jelenti, hogy a fiatalok is érdeklődnek a napi bel- és külpolitikai események iránt. A *18—26 éveseknél* már első helyen áll a Népszabadság, ötödik a Delta, s csak a tizedik az Ifjúsági Magazin. A *26—40 éveseknél* első a Delta, negyedik az Autó-Motor, nyolcadik az Élet és Tudomány.

A *40—60 éveseknél* is vezet a Népszabadság. Itt az első tíz folyóirat között hat műszaki, illetve természettudományos jellegű volt. *60 év felett* az ilyen jellegű érdeklődés szinte eltűnik, egyedül az Élet és Tudomány iránti marad meg. Ez a korosztály elsősorban képes hetilapokat olvas. Az életkorban felfelé haladva egyre kevesebb az elolvasott folyóirat-féleségek száma is.

Érdekes kiemelni két különböző foglalkozási ágba tartozó látogatók által leg-többször olvasott lapok címeit:

Szakmunkások
Népszabadság
Ludas Matyi
Képes Újság

A hírlapolvasó rendezvényei

A kísérleti időszak alatt 12 szerkesztői ankétot, irodalmi estet, vetélkedőt tartottunk. Minden rendezvény folyóiratokhoz kapcsolódott. Esetenként meghívtuk a folyóiratok szerkesztőit, munkatársait is. A 12 rendezvényen 480 látogató volt. Elsősorban a szabad hétvégeken, szombaton és vasárnap tartottuk rendezvényeinket. Különböző alkalmakra eltérő propaganda módszereket alkalmaztunk, hogy megbizonyosodjunk egy-egy módszer hatékonyságáról.

A legnagyobb látogatottságuk a nyomdai plakátokon meghirdetett rendezvényeinknek volt az azonos típusú rendezvények között. Amikor csak meghívót küldtünk, mintegy 50%-kal kevesebb volt a résztvevők száma. A vetélkedők szervezésénél viszont a személyes beszélgetés bizonyult a legeredményesebbnek. Legsikeresebb rendezvényeink a Nők Lapja, a Labdarúgás, a Film-Színház-Muzsika ankétjai voltak.

Két azonos típusú rendezvényt azonos propagandával szerdán, illetve szombaton szerveztünk. A szerdai Nagyvilág-esten 42 érdeklődő, a szombati Új Írás-esten csak 15 volt. Ez arra figyelmeztet, hogy a hétvégi rendezvényeknek nagyobb propagandát kell kifejteni a siker érdekében. Megfigyeltük, hogy a szóbanforgó folyóiratok forgalma emelkedett az ankétok, irodalmi estek után. A Nagyvilág forgalma az est előtt havi 8—9 volt, az est után 18—20 lett. A vetélkedőket is mindig a folyóiratokhoz kapcsoltuk. Ezeket fokozatosan megkedvelte a közönség. Eleinte 8—10, majd 40 volt a látogatók száma, pedig ezeket mindig szombaton, vasárnap tartottuk.

A hírlapolvasó tevékenysége szorosan kapcsolódott a művelődési központ és a könyvtár tevékenységéhez. A rendezvényeken a művelődési központ irodalmi színpada működött közre.

A könyvtár „előszobája”

A hírlapolvasó munkája a kísérlet befejezése után, napjainkban is változatlanul fejlődik. Állandóan növekszik látogatóink száma, elsősorban a felnőtt lakosság köréből. Mi pedig hasznosítani igyekszünk mindazokat a tapasztalatokat, melyeket a hírlapolvasó eddigi fennállása alatt és a kísérlet során szereztünk.

Meg kell jegyeznünk, hogy a hírlapolvasó szinte „előszobája” lett a könyvtári tagságnak, sok új olvasót köszönhet

könyvtárunk ennek az intézménynek, eredményes volt az itt kifejtett könyvpropaganda.

Nagyon örülünk, hogy annak idején, ha nehézségek árán, és az elhelyezkedési körülményekkel megalkudva is, de létrehoztuk a hírlapolvasót. Úgy érezzük, kívánatos lenne, ha az országban lényegesen több hírlapolvasó működne, mint amennyi jelenleg van.

Sotkó Józsefné
a városi könyvtár igazgatója

A műszaki könyvnapok országos szervező bizottságának versenyfelhívása

Október 8—30 között ebben az évben is megrendezik a műszaki irodalom immár hagyományossá vált országos eseményét, a *műszaki könyvnapokat*. Ez évben először a műszaki könyvnapok országos szervező bizottsága közös versenyfelhívást hirdetett meg a műszaki, az ipari és a közlekedési ágazatok szakszervezeti könyvtárosai körében.

A versenyben részt vevő könyvtári hálózatok nem egymás között versenyeznek, hanem sajátos feltételeik és adottságaik figyelembevételével vesznek részt a versenyben a közös cél érdekében. A verseny elbírálásának szempontjai:

1. A rendezvények és eredmények leírása: a) A megnyitó ünnepek (a megjelenetek köre, száma, színhely stb.); b) A szakkönyvkiállítás (időtartama, összeállítása, elrendezése, látogatottsága stb.); c) Előadás, ankét (időpont, előadó, téma, részt vevők, hozzászólások, nyitvamaradt kérdések); d) A könyvtáros együttműködése az üzemi könyvterjesztővel a könyvnapon könyvvásár sikere érdekében (a könyvvásár forgalmi eredményének tükrében); e) Egyéb rendezvények, propaganda- vagy tájékoztatási akciók (pl. műszaki vetélkedő, filmvetítés, tájékoztatási anyagok közreadása stb.).

2. A könyvnapok előkészítése és lebonyolítása során kifejtett egyéb tevékenység (üzemi lap, faliújság, hangosan beszélő, személyes propaganda stb.).

3. Szocialista brigádok részvétele (megbeszélés brigádvezetőkkel, brigádtagok részvétele a különböző rendezvényeken stb.).

4. Nagyvállalatok esetében a gyáregységekben, telephelyeken végzett műszaki könyvnapon tevékenység.

5. A műszaki irodalom forgalmának emelkedése a könyvtárban a Műszaki Könyvnapok időszakában.

6. A műszaki könyvtár és a szakszervezeti könyvtár együttműködése.

A végzett munkáról 1971. december 1-ig kér írásos, fényképes beszámolót a szervező bizottság. A résztvevő könyvtárak munkáját a műszaki könyvnapok országos szervező bizottsága az illetékesek javaslatát figyelembe véve fogja értékelni.

A versenyben legjobb eredményt elérő könyvtárosok könyvvásárlási utalványokat kapnak. Ezen felül az első díj nyertese 1500 Ft, a második 900 Ft és a harmadik díj nyertese 600 Ft értékű könyvutalványban részesül. (Z)

Turesányi Antal ex librise

Kérdezz — felelek

A SZERKESZTŐSÉG KÉRDEZI:

A Könyvtáros 1970. évi 2. számában foglalkoztunk azzal a kérdéssel, hogy a könyvtárosok tiszteletdíjából milyen mérvű adót kell levonni.

Az eltelt másfél év során új rendelkezések jelentek meg, ezek folytán tájékoztatásunk részben már idejét múlt. Kérdés tehát, hogy jelenleg milyen adókulcsokat kell alkalmazni a tiszteletdíjas könyvtárosok munkadíjának kifizetésekor?

DR. FERENCZ GYÓZÓ, A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM BÉR- ÉS MUNKAÜGYI OSZTÁLYÁNAK HELYETTES VEZETŐJE VÁLASZOLJA:

A Könyvtáros 1970. évi 2. számában megjelent tájékoztatás annyiban módosult, hogy a munkaviszonyon kívüli munkavégzés bizonyos esetei, így az úgynevezett tiszteletdíjas könyvtárosok megbízásának meghatározott esetei is — az új szabályok szerint — betegségi biztosítás alá esnek, és ezek díja adózás szempontjából is úgy minősül, mintha munkaviszony alapján fizetett munkabér volna.

A teljes körű tájékoztatás érdekében célszerű, ha a korábbi cikkben felsorolt eseteket — az előbb említett módosító rendelkezések figyelembevételével — újból ismertetjük.

Az érvényes szabályok értelmében tehát

a) az első munkaviszony keretében végzett könyvtárosi munka béréből progresszív nyugdíjjarulékot kell levonni. Ugyancsak nyugdíjjarulék alá esik annak a mellékfoglalkozásnak a bére, illetve a megfelelő bérhányada, amely a dolgozó nem teljes munkaidőre létesített munkaviszonyát a teljes munkaidőre egészíti ki. (A mellékfoglalkozásnak az ezt meghaladó időre járó bérhányadából 10 százalékos fix jövedelemadót kell levonni.);

b) a könyvtárosi másodállás vagy mellékfoglalkozás munkabéréből — ha e munkaviszony munkaideje a dolgozó munkaviszonyának törvényes munkaidején kívül esik — 10 százalékos egyedi adókulcs szerinti jövedelemadót kell levonni;

c) a munkaviszonyon kívül (pl. megbízás keretében) folytatott könyvtárosi tevékenység — rendszeres és személyes munkavégzés esetén — betegségi biztosítás alá esik. Ha ez a munka a dolgozó fő tevékenysége, akkor munkadíjából nyugdíjjarulékot kell levonni (más adó levonását mellőzni kell), ha pedig melléktevékenység, mert az érdekeltnek van első munkaviszonya másutt, akkor a díjból 10 százalékos egyedi adókulcs szerinti jövedelemadót kell levonni, mintha e megbízás mellékfoglalkozás volna.

A munkavégzést akkor tekintjük rendszeresnek, ha a megbízott ugyanannál a szervnél (intézménynél) a munkakörre megállapított havi törvényes munkaidő legalább ötven százalékának ledolgozására kötelezte magát, illetve azt ledolgozta; ha pedig a munkában töltött idő nem mérhető, keresete elérte az adott munkakörre megállapított havi bér alsó határának legalább a felét. Nem áll fenn a biztosítás feltétele, ha a megbízott keresete a munkakörre megállapított havi munkabér összegének felső határát meghaladja.

Kiterjed a biztosítás a foglalkoztatottra abban az esetben is, ha a szerződésben a tényleges munkaidő felénél kevesebb idő ledolgozására kötelezte magát, de az adott hónapban az ötven százalékot elérő munkaidőt ledolgozta, illetve nem mérhető munkaidő esetén ilyen mértékű munkadíjat kapott.

Nem áll fenn a megbízott biztosítási kötelezettsége abban a hónapban, amelyben egyáltalán nem végzett munkát. Ha pedig a megbízott jogviszonya a naptári hónap közben keletkezett vagy szűnt meg, a biztosítás a tört hónapban is kiterjed a foglalkoztatottra, feltéve, hogy a havi törvényes munkaidőnek legalább a felét a tört hónap alatt ledolgozta.

Megemlítjük még, hogy a biztosításra kötelezett megbízottak (tiszteletdíjas könyvtárosok) a betegségi biztosítási szolgáltatásokra, a nyugdíjra és a családi pótlékra való jogosultság szempontjából ugyanolyan elbírálás alá tartoznak, mintha biztosításuk munkaviszony alapján állna fenn.

d) Az előző c) pontbeli feltételeknek meg nem felelő, munkaviszonyon kívüli tevékenység (pl. az eseti megbízás vagy a törvényes munkaidő ötven százalékát el nem érő munkaidővel, folyamatos megbízás keretében végzett könyvtárosi munka) díjából általában progresszív jövedelemadót kell levonni (ennek mérve évi 10 000 Ft jövedelemig 6 százalék). Kivétel ez alól a művelődési otthonban folytatott ilyen tevékenység, ennek díjából 3 százalékos egyedi adókulcs szerint kell a jövedelemadót levonni.

Megjegyezzük végül, hogy a biztosítási kötelezettséggel kapcsolatos új rendelkezések részletes magyarázatát a 2—32/1971. SZOT Tb. Főig. számú tájékoztató tartalmazza (megjelent a Művelődésügyi Közlöny 1971. évi 16. számában is).

Győri Olvasó Társaság — 1838

Bezdan Sándor lelkes szavakkal buzdította a Könyvtáros júniusi számában a régi olvasókörök, társaságok felkutatására és ismertetésére. Vázolta az eddigi eredményeket, és — a teljesség igénye nélkül természetesen — kis bibliográfiát is közölt. A témát kiegészítendő szöveg most az 1838-ban életrehívott *Győri Olvasó Társaságról*.

A társaság gondolata, sőt megvalósításának nem egy jele is, már 1838 előtt fellelhető Győrött. Az 1789 őszén létesült Olvasó Kabinétról Péczeli József így ad hírt a *Mindenes Gyűjteményben*:

„Nem régiben Győrben Müller Ferentz könyv-kötő Úr állított-fel ilyen Olvasó Kabinétet, mellyben tsak eddig is beszédett másfél százból álló új Magyar Könyveket, mellyeket a' szomszéd falukba is ki-hordanak az olvasni szeretők...”

A győri kezdeményt azután példaképpül állítja más városok elé:

„Bár tsak Hazánknak minden nagyobb Városaiban valamely tehetős és érdemes Hazafi, Kalmár vagy Könyv-kötő, ilyen Olvasó Kabinétet állítana-fel... Nem kellene öszve dugott kezekkel várunk, hogy az e' féléket mindenütt tsak az idegenek tsinálják; hanem magunknak kellene iparkodnunk, s az ilyen Kabinétokba beszédett Magyar Könyvekkel Nemzetünket az olvasásra tsalogatnunk.”

Az Olvasó Kabinét tehát még nem a helyben olvasásnak, hanem a könyvek kölcsönzésének a lehetősége Győrött, de 1830-ban Kazinczy Ferenc már arról adhatott számot a *Pannonhalmi Út*-ban a győri vármegyeházáról írva, hogy: „Két szolgabíró a maga szállását ezen háznál olvasó-szobának engedte, s így casinoja, tavál óta, már Győrnek is van.”

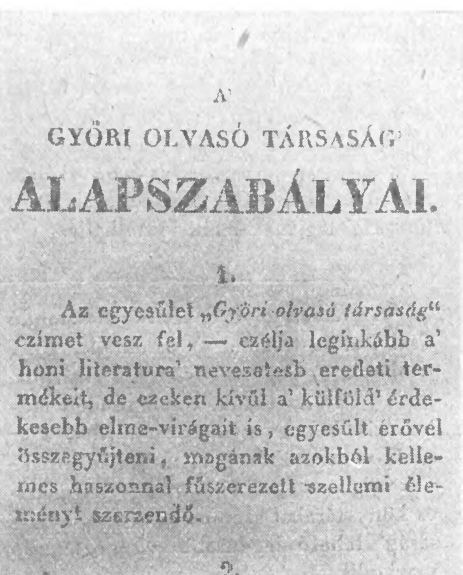
Kovács Pál szándéka olvasó társaság létrehozására tudatosságról tanúskodik. Egy 1839. december 25-én keltezett levele világosan tükrözi felfogását a kaszinóról, mint nem hasznos, és az olvasó társaságról, mint hasznos időtöltésről. A kaszinóról ezt mondja: „Először nagy hiányukat látom a' casinoknak abban, hogy a' nőnemet, akik közül sokan vágnának szellemibb időtöltésre kávézásokoztti hírterjesztésnél — egészen kizárják... 2) többnyire pipa csak és játék lévén a' közönséges casinoi fő mulatság, az illy intézetek... haszon nélkül időt tölteni tanítanak.”

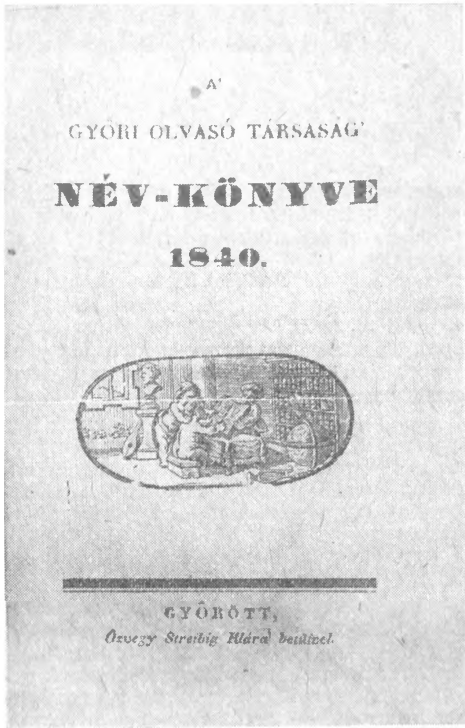
Az olvasó társaság, amely Kovács Pál szeme előtt lebeg, többet nyújt, és tartal-

masabb közösség ennél: „Illy nézetekből indulva ki, miután már két casino keblünkben egymásután megbukott, a' múlt év elején (1838) ezek helyett egy olvasó társaságot alapítottunk, még pedig olly sikerrel, hogy a részesek száma 13-ról, ez év elején 90-re szaporodott, könyvtárunk pedig mintegy 600 darab, tudományos és szépliteraturai magyar s német könyvvel dicsekedhetik.”

Az Olvasó Társaság-ban „a tagok vegyesen férfiaktól és hölgyekből állanak”, és „az évi részvénydíj 5 p. forint”. A létrejött egyesület azonban a kezdeti hónapokban nem volt gondok nélkül. Főleg az olvasó helyiség hiánya foglalkoztatta a vezetőket, de Kovács Pál e tekintetben is optimista volt:

„Még külön olvasó-termeink nincsenek, a' növekedő részvét azonban reménylünk hagyja, hogy a jövő évre már külön szállást is tarthatunk, leginkább hírlapok olvasására, mellyek házanként nem járathatandók. — Tervünk jövőre felveendő terminket csupán tudományos és művészeti tárgyakkal díszíteni, milyenek a' csinos, válogatott könyvtár, hírlapjainkhoz megkívántató földképek, nevezetesebb aczélműszetek, olaj-festmények s a' t., — kizártával minden játéknak s haszon nélkül időtöltő eszközöknek.”

A levélben, amelyet 1840. február 17-én a *Társalkodó* is közzétett, a továbbiakban arról is beszámol Kovács Pál, hogy kiadják a társaság névkönyvét: „A' jövő hónapban megjelenik társasági névkönyvünk 1840-re, mely a' részeseke neveit, társasági alapszabályokat s könyvtár jegyzékét foglalandja magában.”

Milyennek ismerhető meg a névkönyv alapján a Győri Olvasó Társaság?

Mindenekelőtt azt lehet megállapítani, hogy a társaságon belül bizonyos demokratizmus érvényesül. A Jegyzetek 1. pontja ugyanis kimondja: „Az olvasó társaságban minden részvényes egyenlő; ezért senkinek címje ki nem tétetik.”

S valóban, az ABC rendben közölt névsor csupán a társaságon belül viselt tisztségeket tünteti fel. Például: „Barcza Ádám választmányi tag”, vagy „Kálóczy Lajos, ez évi könyvtárnok”, vagy „Kovács Pál, ez évi elnök”. Az egyébként pontosan 100 tagot számláló társaságból 27 a nő.

Egy másik lényeges vonása az Olvasó Társaság-nak, hogy kitapinthatóan a reformkori törekvések bázisa és fóruma volt. Erre predesztinálta az életrehívó Kovács Pál eszmeisége, a tagság összetétele, és nem utolsósorban az a tény, hogy kereste a kapcsolatokat a korszak haladó személyiségeivel. Az utóbbinak

beszédés bizonyítéka Széchenyi István köszönő levele, akit 1841 nyarán a társaság tiszteletbeli tagjává választott meg. Az 1841. december 7-én írott levélben egyebek között ezek olvashatók a Győri Közlöny 1858. évi 91. száma szerint:

„Igen tisztelt Egyesület!

Ezer bocsánat! Több mint négy hónappal ezelőtt a nagy érdemű Győri Olvasó Társaság tiszteletbeli tagjául neveztettem ki, és még csak meg semis köszöntem ezen, lelkemnek olly jól, olly édesen esett kitüntetését...

Honunk átalakulási idejét kezdjük élni. A legszebb jövőendő tárva nemzetünk előtt. »Türelem, egymás iránti bizodalom, s mindenekelőtt: önmegtagadás« nélkül azonban vagy elenyészünk, vagy a bájtalan »középszerűség« köréből ki nem bírunk vergődni soha is!

Legmélyebb hódolattal a Tisztelt Egyesületnek legkisebb, de leghűbb szolgálja és tagja Széchenyi István”

Ami pedig a Győri Olvasó Társaság közvetlen célját és feladatait illeti, azokról az alapszabályok adnak hiteles képet: „...célja leginkább a' honi literatura nevezetesebb eredeti termékeit, de ezeken kívül a' külföld érdekesebb elmevirágait is, egyesült erővel összegyűjteni, magának azokból kellemes haszonnal fűszerezett szellemi élményt szerzendő.”

Es nem érektelelen néhány sort szentelni a nem egy vonatkozásban mainak ható könyvtári paragrafusoknak sem. Az Olvasó Társaság-ban: „A' könyvtárnok a' gondviselésére bízott s nyugtatvány mellett általvett könyvekre ügyel, azokat meghatározott időkbén kiadja és beveszi, a az egészről s minden egyes darabról felelős.”

Az állománygyarapításról az alapszabály 7. pontja intézkedik: „Könyvek megrendelésére a' nagy gyűlés egy 7 tagból álló választmányt biz meg, mellynek tagjai az elnök által a' körülményekhez képest akár mikor egybehíva a' szükséges könyvek meghozatalát elhatározzák, a folyóiratok iránti rendelkezést a' nagy gyűlés magának fenntartván.”

Hetenként kétszer, szerdán és szombaton voltak a kölcsönzési órák — 2 órától 4-ig. „Egyszerre egy kötetnél több, — kivéven ha több kötet egy egész munkát tenne, — ki nem adatik; a' vidéki olvasók mindazáltal a' körülményekhez képest, e szabály alól kivételnek...” A kölcsönzött könyv két hétig maradt az olvasónál; alkalmazták a hosszabítást is, „de egy hónapnál tovább senkinél egy könyv egy folytában nem maradhat...” A friss beszerzések csak egy heti időtartamra kölcsönözhetőek, „melly

határidők áthágása, a késedelmes olvasó által a' könyv bevételéig naponként fizetendő egy pengő garassal büntettetik." S kiterjedt végül az alapszabály figyelme a könyv megrongálóra is:

„Elmocskolt vagy bár miképp megcsonkított könyvek a' velök rosszul bánt olvasó tulajdoni maradnak, ki azokat a' társaságnak ujonnan megszerezni köteleztetik.”

A névkönyv a névsor és az alapszabályok mellett közli a könyvtár állományát is ilyen megosztásban: Magyar könyvek I. Tudományos rész. 1. nyelvtan. 2. Észtan. 3. Számítan. 4. Természettan. 5. Történet. 6. Jogtan. 7. Statistica. 8. Politika. 9. Életrész. 10. Utazás. 11. Gazdaság. 12. Nevelés. II. Szépliteratura. 1. Versek. 2. Regények. 3. Színművek. 4. Zsebkönyvek. 5. Folyóiratok. III. Vegyes. A német könyveket is hármas megosztásban sorolja fel: I. Tudományos rész. II. Szépliteratura. III. Folyóiratok.

Az Olvasó Társaság további történetéről csupán annyit, hogy a szabadságharc bukása után felügyelet alá helyezték, a soproni Helytartósági Osztály által kiadott rendelkezés értelmében 1856-ban

új alapszabályok kidolgozására kötelezték. A rendelet szerinti új alapszabály határozottan leszögezi a politikamentességet, amikor mindjárt az első paragrafusában kimondja:

„Az olvasó társaságnak egyedüli célja a' könyvtárát nem csak magyar és német, hanem egyéb mívelt nyelveken is kiadott valamint tudományos és szépirodalmi könyveknek, úgy folyóiratoknak is beszerzése által a lehetőségig szaporítani...”

Annyival ez az alapszabály kétségtelenül több az előbbinél, hogy a magyar és a német művek mellett szorgalmazza az egyéb nyelveken is kiadottak beszerzését, az „egyedüli cél” hangsúlyozásával azonban megszükiti és korlátozza társadalompolitikai tartalmát és jelentőségét.

A Győri Olvasó Társaság-ról és más kísérletekről egyébként — a *Győri Szemle* cikkei mellett — van már tudományos igényű összefoglalás is: Szabó Imre Flóris: *Olvasói társulások Győrött a múlt század közepén* c. egyetemi szakdolgozata.

Pernes z Gyula

iskola és könyvtár

Jobb iskolai könyvtárakat!

Nyitott kapukat döngetek azzal a megállapítással, hogy a falusi iskolák könyvtárjai jelenleg egyáltalán nem töltik be azt a szerepet, melyet nekik szántak. Miért? Nézzük sorba az okokat!

Elhelyezés, feltárás

Az említett könyvtárak elhelyezése sok esetben a minimális követelményeknek sem felel meg. A szertárak, osztálytermek, nevelői szobák bezárt szekrényei mögött gyakran több ezer vagy tízezer forint értékű könyv porosodik. Legalább 80%-ukat, az esetleges leltározásokat kivéve, még senki sem forgatta. Az állományról még a kezelő pedagógus is csak „úgy általában” tud felvilágosítást adni. Ki is kölcsönözzön, bogarásszon a könyvek között, ha egy-egy keresett műért 30—40 kötetet kell megmozgatnia, hogy a harmadik sor legmélyéről előkaparassza az éppen szükségést. Attól nagyon messze vagyunk, hogy külön könyvtárhelyiséget alakítsunk ki minden iskolában, hisz a mindennapi tanítási munkát is teremgondok akadályozzák. Mit kellene és lehetne tenni? Be kell látni az iskoláknak és a fenntartó szerveknek, hogy a könyv is munkaeszköz,

mindennapi szükséglet! Ha a térképeknek, kísérleti eszközöknek jut megfelelő elhelyezés, a könyvek szintűgy megérdemlik. Bizonyos vagyok benne: egy kis jóakarattal, a helyi lehetőségek jobb kihasználásával, kis ötletességgel, sokat tehetünk mind az elhelyezés, mind a berendezés terén. El kell mozdulni a holtpontról. Hogyan neveljük a gyermekeket olvasóvá, ha az iskolában sem tapasztalják az irodalom megbecsülését? Hogyan várhatjuk el tőlük saját könyvek megbecsülését, ha az iskolában annak ellenkezőjét tapasztalják? Hogyan formálják saját otthonukat, ha a második otthon nem mutat követendő példát?

Gyűjtőkör, állományminőség

Az iskolai könyvtárak két egységet foglalnak magukba: a nevelői és az ifjúsági könyvtárt. A nevelői könyvtár feladata a pedagógiai, valamint a szak- és szépirodalom gyűjtése, az ifjúsági részlegé pedig a tanulók hasznos olvasmányokkal való ellátása a kötelező és ajánlott olvasmányok mellett. Mennyiben felelnek meg ezeknek a követelményeknek?

A kötetszámok általában kielégítőek.

Éz azonban nem minden. A minőséggel már komoly bajok vannak. Például: az egyik iskola könyvtárában 3 példányban található Györffy György kiváló könyve az Árpád-kor települési viszonyairól, ugyanitt több példányban őrzik az OSZSZSZK pedagógus-kongresszusának anyagát, számtalan 15—20 éves nevelési füzetet, Comenius Orbis Pictus-ának 200 Ft-os díszkiadását, a Budapesti Munkás-tanács történetét 3 példányban, stb. De ugyanakkor hiányzik a Világirodalmi Lexikon megjelent első kötete, hiányos a Pszichológia a gyakorlatban c. sorozat, hiányzik a Pedagógia időszéri kérdései sorozat stb. Ez a rövidke felsorolás — hasonló példákat tucatjával lehet idézni — is mutatja a nagyon gyenge pontokat: természetlen gyarapítás, a helyi igények nem ismerése, a selejtezés szinte teljes hiánya. Az állománygyarapításon talán segíteni fog a költségvetések „lebontása”. Viszont kitől és hogyan rendeljenek könyvet az iskolák? En magam két év alatt mindössze két ÁKV jegyzékkel találkoztam, mely iskoláknak szakosított volt. Így nem is lehet elvárni a beszerzési összeg tudatos felhasználását. Tudtommal az iskolai könyvtárak közül elég kevésnek van szerződése a Könyvtárellátóval. Miért nem vonja be a vállalat őket

is szolgáltatási körébe? Az említett intézmények, sajnos, jelenleg elesnek az Új Könyvek-től, a folyamatos vásárlás lehetőségétől.

Személyi kérdések

A tervszerűséghez azonban a szervezési, anyagi kérdéseken kívül meg kell oldani a személyi problémákat is: nevezetesen a pedagógus iskolai könyvtárosok helyzetének rendezését. Jelenleg az iskolai könyvtárosok többsége a fentebb vázolt rossz feltételek között végzi munkáját. Ezért a feladat számukra inkább teher, mint kellemes kötelesség. Ehhez járul, hogy munkájukért semmiféle anyagi vagy erkölcsi elismerésben nem részesülnek. Bírálni könnyű, de utat is kell mutatni. Hogyan tovább?

Az iskolai könyvtárosi munka magasabb színvonalra helyezése érdekében törekedni kell, hogy az ilyen feladattal megbízottak elvégezzék az alapfokú könyvtárosi tanfolyamot, hogy a képezett könyvtárosok részüljenek órakedvezményben, munkájukat vegyék figyelembe a feljebb sorolásoknál, stb. Egyszóval az iskolai könyvtárosi munka nyerve el méltó helyét az iskolai nevelő tevékenységben.

Gátvölgyi József

NYUGÁLLOMÁNYBA
vonult Dr. Dezsényi Béla
kandidátus, az Országos
Széchényi Könyvtár főosztály-
vezetője, aki korábban
hosszú éveken keresztül a
nemzeti könyvtár hírlaptá-
rát vezette, legutóbb pedig
a tudományos ügyek irán-
nyításával foglalkozott.

ÚJ OSZTÁLYVEZETŐK
az Országos Széchényi
Könyvtárban: B. dr. Mono-
ri Erzsébet a színháztörté-
neti tár, Markovits Györ-
gyi a zárt kiadványok tá-
ra, Tamás Péter a könyv-
tárközi kölcsönzés irányí-
tására kapott osztályvezetői
megbízást a közelmúltban.

**A LEGUTÓBBI KÖZ-
PONTI GYERMEK-
KÖNYVTÁROSI TO-
VÁBBKÉPZŐ KONFE-
RENCIÁN** előadást tartot-
tak a baráti államok
könyvkiadói szakemberei
is, akik az ünnepi könyv-
hétre látogattak hazánkba.
Az ungvári Konzultályn
Ribikov: A könyvkiadás ál-
talanos helyzete az Ukrán

Hírek

OSZSZSZK-ban, valamint A
gyermekkönyvek kiadása,
különös tekintettel a ma-
gyar nyelvű gyermekiro-
dalomra; a bukaresti Botár
Emma: A Kriterion Nem-
zetiségi Kiadó szerepe és
tevékenysége. Az ifjúsági
és gyermekkönyvkiadás
helyzete és távlati tervei;
az újvidéki Koncz István:
Magyar nyelvű gyermek-
könyvkiadás Jugoszláviá-
ban, kapcsolatok a magyar
könyvkiadókkal; a pozso-
nyai Mayer Judit: A szlo-
vákiai magyar nyelvű
könyvkiadás, kapcsolatok a
a magyarországi kiadókkal,
továbbá Gyermekirodalom
és gyermekkönyvtárak cím-
mel tartott előadást.

A PAKSI JÁRÁSI
KÖNYVTÁR kiállításon
mutatta be a „Lányok-asz-
szonyok klubja”-nak téli

foglalkozásain készített
népművészeti hímzéseket,
horgolásokat, valamint az
itt tervezett és varrott ru-
hákat, mellényeket. A kiál-
lítást varrással foglalkozó
művek bemutatása egészít-
tette ki. (Sz. L.)

HAZÁNKBAN TANULÓ
MONGOL DIÁKOK látog-
gattak Paksra s felkeres-
ték a járási könyvtárat is,
ahol tiszteletükre a Mon-
gol Népköztársaságot be-
mutató könyv-, folyóirat-,
és fényképkiallítást rendez-
tek. (Sz. L.)

NEGYVENHÁROM ÉVES
KORÁBAN elhunyt Tár-
kányi Gyula, aki 1951-től
1969-ig az Országos Szé-
chényi Könyvtárban dol-
gozott, majd az Orsz. Pedá-
gógiai Könyvtár munkatár-
sa lett, életének utolsó sza-
kaszában pedig az MTA
Történettudományi Intéze-
tének könyvtárát vezette.
Tárkányi Gyula hallatlanul
nagy nyelvtudású — 13
nyelvet ismert —, kiváló
katalogizáló szakember volt.

SZÉPIRODALOM A SZÉPIRODALOMRÓL

Megszoktuk, hogy az irodalomról, az irodalmi életről általában történeti összefoglalásokat és tanulmányokat olvasunk. A filológia viszont ritkán szól az egyszerű olvasóhoz: a szakmabelieknek készül, tudósok írják tudósoknak, nyelve is sokszor nehezen érthető. Hatalmas monográfiák jelennek meg, sokszor több száz oldalon, de eredményeik, hasznuk megmarad a tudomány szűkebb körén belül, nem vernek szélesebb hullámokat. Különösen manapság, amikor még a rövidebb kritikák sem az olvasóhoz szólnak, de nem is az írókhoz (akik különben is azzal szoktak dicsekedni, hogy nem olvassák a róluk szóló bírálatokat!), legfeljebb a kritikusok „leveleznek” így egymással a több ezer példányban megjelenő folyóiratok hasábjain. Kevés a népszerű és mégis értékes irodalmi összefoglalás. A „népszerűsítő” irodalomismeretés sokszor nem a közérthetően megfogalmazott gondolatot jelenti, hanem a leszálított színvonalat. Ezért van az, hogy még ma is Babits Mihály európai vagy Szerb Antal magyar és világirodalom történeteire fordul az az olvasó, aki tájékozódni akar. Méltán, hisz ezek a könyvek szépirodalmi színvonalon beszélnek az írókról és a művekről, a szépirodalomról.

Van azonban az irodalomról szóló irodalomnak egy olyan ágazata, amely egyszerre ad ismereteket és művészeti élményt, egyszerre tárgyias és személyes: *a szépirodalommal, irodalmi élettel foglalkozó szépirodalom*. Azok a regények, emlékezők vagy írói személyességgel átszőtt esszék, amelyek az irodalomról, irodalmunk hőseiről, mozgalmairól, történetéről beszélnek, a hiteles és értékes művészet színvonalán. Ezeket a műveket maguk az írók írják, dokumentumot adva önmagukról vagy pályatársaikról, emléket állítva az irodalomtörténeti múlt eseményeinek. Népszerű téma és népszerű műfaj ez, hiszen az írónak nemcsak egy-egy társadalmi réteg vagy történeti esemény lehet a témája, hanem maga az irodalom, az írói sorsokban és mozgalmakban tetet öltözött ezer színű valóság is. Így foglalkozott korának irodalmi életével az angol James Boswell, aki a 18. század londoni irodalmi életét ábrázolta, a francia Anatole France, Roger Martin du Gard és Simone de Beauvoir, valamennyien a körülöttük élő-mozgó irodalomnak is krónikásai. Thomas Mann, aki naplójegyzeteiben saját műveinek keletkezéstörténetét árulta el vagy Sklovszkij és Ehrenburg, akik a szovjet irodalom alakjairól, mozgalmairól, élettörténetéről rajzoltak képet önéletrajzi írásaik lapjain.

A Nyugat hőskora

A mi irodalmunkban is van ilyen szépirodalomról szóló szépirodalom. Sőt nagymúltú hagyománya is, amely az évszázadok mélyéből szövege, a magyar irodalom régi korszakait idézi fel a mai olvasó előtt. A régi memoáirodalomra gondolok, amelyből nemcsak az ország, a magyar társadalom története, hanem irodalmunk klasszikus hőseinek képe is kibontakozik. Így írt Bethlen Miklós, a 17. századi erdélyi emlékiró Zrínyi Miklósról, a *Szigeti veszedelem* költőjéről, Teleki Sándor, a költői kastély ura Petőfiről, Mikszáth Jókairól. S ennek a hagyománynak a rendjébe illeszkednek azok a mai — az elmúlt néhány évben megjelent — könyvek is, amelyek a huszadik század magyar irodalmának mozgalmait, irányzatait és mestereit idézik fel a mai olvasó előtt.

Modern irodalmunk klasszikus koráról, a Nyugat első nemzedékének íróiról ad színes, eleven portrészorozatot Tersánszky Józsi Jenő könyve: a *Nagy árnyakról bizalmasan*. „Nem szabályos emlékirat ez — írja előszavában az író —, és nem komoly emlékképek visszaidézése. Csak csillogó, derűs mozaikszorozat egy eltűnt korból, olyan nagyságokról, akik a Ma szellemi épületének alapjait rakták le. Ha itt-ott egy-egy mozzanat léhábznak, komolytalanabbnak tűnik, ne érezzék ki belőle kegyelet-sértést. Az élet nem válogatja össze eseményeit a későbbi irodalomtörténetre való tekintettel nehéz és könnyű fajsúlyúnak. És én főleg hiteles és valóhú kívánok lenni még az anekdotákban is.” Valóban hitelesek Tersánszky arcképei: Ady Endréről, Kafka Margitról, Krúdy Gyuláról, Osvát Ernőről, Ignotusról, Móricz Zsigmondról, Nagy Lajosról és Karinthyról. Hitelesek, de nem az irodalomtörténetíró hangján, hanem az íróén, aki a portré műfajában is személyeset ad, saját művészetének színeit-

vel, emberábrázolásának kópés derűjével dolgozik. És az írói személyesség hatását növeli az arcképvázlatokban megnyilatkozó nosztalgia is: Tersánszky visszavágyódása a régi barátok, pályatársak közé. Ennek a nosztalgianak a csendes fájdalma játszik azután az ábrázolás derűjével, s ebben a játékban ölt alakot Tersánszky bölcs humora.

A memoár-irodalom személyes hangja és tájékoztató értéke nyilvánul meg a most kilencvenéves Dutka Ákos emlékező könyvében: *A Holnap városában* is. Ez a visszaemlékezés a modern magyar irodalom első otthonába, *Ady Endre és a Holnap* című antológia városába: Nagyváradra kalauzolja el a mai olvasót. Ugyancsak az első nemzedékről beszél Laczkó Géza önéletrajzi regénye: a *Királyhágó*. Laczkó a Nyugat prózaírói közé tartozott. Ady barátja volt, nagy műveltségű, és franciás ízléssel alkotta meg regényeit és elbeszéléseit. Önéletrajzi művében azt az időt dolgozza fel, amit a tudósképzés otthonában: az Eötvös Kollégiumban töltött. Ez a kollégium nevelte a modern magyar szellemi élet vezérkarát, írókat és tudósokat. Laczkó regényéből ennek a gárdának néhány jellegzetes képviselője lép elénk. Kodály Zoltán, Szabó Dezső, Balázs Béla és Kuncz Aladár. S megismerkedünk az első világháború előtti Budapest egyetemi életével, szellemi mozgalmával, így a Nyugat körül szerveződő fiatal író-értelmiség küzdelmeivel is. A *Királyhágó* önéletrajzi regény: egy fiatalember eszmélkedésének, öntudatosodásának története; az önelemzés mögött azonban jelen van egy egész szellemi műhely és egy klasszikus irodalomtörténeti korszak képe is.

Kodolányi János *Visszapillantó tükör* című könyvének lehangsúlyosabb és legterjedelmesebb írása a Nyugat-mozgalom egyik vezetőjével: Móricz Zsigmonddal foglalkozik. Egy személyes kapcsolat, egy barátság regénye ez a visszaemlékezés. Kodolányi már gyermekként Móricz műveivel ismerkedett, első novelláit a mester vezetésében írta, első megjelenet elbeszélését neki ajánlotta. Kapcsolatuk — a személyes megismerkedéstől kezdve — évtizedekig tartott, az író haláláig. Mint minden kapcsolat, ez is hullámozott, nem volt mentes a konfliktusoktól, a személyes ellentétektől. De mindvégig termékeny maradt, Kodolányi számára még ellentmondásaiban is a legnagyobb személyes elkötelezettséget jelentette. A visszaemlékezés tehát ennek a kapcsolatnak a története, de nem csak ez: a barátság hátterében a két háború közötti írómozgalomnak — például az Írók Gazdasági Egyesületének története is. Kodolányi olyan eseményeket és folyamatokat idéz, amelyeknek megvilágítására az irodalomtörténetírás még nem vállalkozott.

A népi írók mozgalma

Kodolányi János a Nyugat hőskorának íróiról — Móricz mellett Cholnoky Lászlóról, Szabó Dezsőről — beszél, de az ő írásaiban már a „második nemzedék”-nek, annak is a népi mozgalomhoz tartozó részének szemlélete van jelen. A népi mozgalom céljai és gondolatai szólnak meg nála akkor is, ha az idősebb generáció íróiról nyilatkozik. Hasonló a helyzet Németh László esszéiben. Németh összegyűjtött műveinek most kiadásban levő sorozatában eddig két esszé- és tanulmánygyűjtemény került az olvasó elé: *Az én katedrám* és a *Két nemzedék*. Az előbbi a régi és klasszikus magyar irodalomról szóló tanulmányok gyűjteménye Erdősi Sylvester Jánostól a Nyugat elődeitől. Lapjain helyet kaptak a „régí magyarság” protestáns íróival — Heltai Gáspárral, Szenczi Molnár Alberttel és Károli Gáspárral —, valamint az erdélyi emlékirókkal — Bethlen Miklóssal és társaival — foglalkozó tanulmányok. Újra megjelent Németh László Csokonai-esszéje, Berzsenyi-tanulmánya, Széchenyiről, Eötvös Józsefről, Petőfiről, Aranyról és Kemény Zsigmondról írott tanulmányainak sora. Szinte egy egész irodalomtörténet bontakozik ki ezekből az írásokból; irodalomtörténet, amely nemcsak a megközelítések és gondolatok gazdagságát mutatja, hanem időszerű is. „Ma — mondja előszavában Németh László —, amikor régibb irodalmunk egyre inkább kicsúszik a közönség tudatából, s az ifjúság irodalomszeretete is néhány, modernnek tartott költő ismeretére, emlegetésére zsugorodik, tán nem lesz fölösleges az emlékeztetés, hogy ez az irodalom mit jelentett egy korábbi nemzedék írójának, s hite szerint milyen kohézív erőt, hovatartozást szíhatnának belőle ezután is egy lazuló nemzet szétgurulóban levő atomjai.” Németh tehát — akárcsak megírásuk és első megjelenésük idején — ma is „nemzetpedagógiai” szerepet, hivatást szán tanulmányainak. A hagyomány éltető áramához, a nemzeti kultúrához és közönséghez akarja általuk kapcsolni mai olvasóit, elsősorban a mai fiatalokat.

A *Két nemzedék* — a feldolgozott irodalomtörténeti korszakot tekintve — az előbbi folytatása; mondhatnánk, Németh László irodalomtörténetének második kötete. A modern magyar irodalomról szóló, 1945 előtt keletkezett írások gyűjteménye. Itt olvashatók újra Németh híres Ady- és Móricz-tanulmányai. Itt olvashatók saját kortársairól írott portrévázlatok, esszéi is. Németh szinte valamennyi pályatársáról fontosat tudott mondani, nem egyet ő fedezett fel az irodalmi köztudat számára. József Attiláról, Szabó Lőrincről, Illyésről, Tamásiról, Kodolányiról, Erdélyi Józsefről, Sinka

Istvánról és az erdélyi magyar írókról: Áprily Lajosról, Reményik Sándorról, Bartalis Jánosról szólnak ezek az írások, kritikák. A *Két nemzedék* szerzője irodalomtörténeti teljességű képet ad, műve mégis személyes jellegű: egy író, egy nyolcszázéves elméletalkotó és kritikus és a kortársi magyar irodalom kapcsolatáról, találkozásáról olvasunk. A *Két nemzedék* úgy is olvasható, mint ennek a kapcsolatnak a regénye, a modern magyar irodalom Adytól Illyésig ívelő korszakának életfölképe. Ebben a regény- és életrajz-jellegben testesül meg a könyv szépirodalmi természete.

Németh László a népi mozgalom irodalomtörténeti és kritikai képének egész panorámáját rajzolta fel ebben a két könyvben. Enciklopédikus teljességet adott, amely egy gondolkodás, egy eszmeiség körében vizsgálja a nyolcszázéves magyar irodalom jelenségeit, értékeit. Féja Géza az ő munkásságával párhuzamosan készítette el a maga szintézisét; az ugyancsak a népi ideológia egyik változatát képviselő háromkötetes irodalomtörténetet. Újabb műveiben — memoárokban és tanulmányokban — nem szintézisre, hanem a részletek megrajzolására törekedett. *Szabadcsapat* című könyve az emlékezés személyes hitelével és forráságával idézi fel a húszas években szerveződő népi „szabadcsapatok”, a Szabó Dezső, majd Bajcsy-Zsilinszky Endre körül gyülekező írói csoportok és mozgalmak történetét. E mozgalmakból nőtt ki a népi írók tábora. Féja tehát a népi irodalom szerveződéséről, kialakulásáról közöl igen becses emlékeket és adatokat. S közben a valódi író emberábrázoló képességével fest arcképet mestereiről és barátairól.

Másik könyve: a *Lázadó alkonyat* tanulmánygyűjtemény. Az utóbbi években írt s a folyóiratokból ismerős esszéket foglalja össze. Ebből a könyvből jól megismerhető Féja mai gondolkodása, változásai is önmagához hűséges irodalmi tudata. Ma is azokról beszél, akik fiatalsága óta mesterei és példaképei: Adyról, Móriczról, Krúdyról. Pályatársai közül Tamási, Szabó Pál és Illés Endre munkásságát méltatja, a fiatalok közül pedig Simon István költészetéről van valóban érdekes mondanivalója. Egy ízlésforma és egy — az irodalom sűrűjében eltöltött — élet végső tapasztalata kap ezekben az esszéekben megfogalmazást.

Az irodalomról nyilatkozó írók általában az emlékirat, az önéletrajz formájában beszélnek el tapasztalataikat, élményeiket. Szabó Pál önéletrajzi regénysorozatának utolsó kötete: *Az írás jegyében* is ebben a formában idézi fel az írói indulás első állomásait, s velük kapcsolatban az akkori irodalmi és sajtóéletet, elsősorban a népi mozgalommal kapcsolatos emlékeket. Veres Péter emlékirása: *Az ország útján* első sorban politikai memoár, de azért az irodalmi élet háború alatti alakulásáról is közöl adatokat. Jankovich Ferenc önéletrajza: a *Magam emberségéből* viszont éppen irodalomtörténeti adalékaiban gazdag. Különösen utolsó fejezeteiben, amelyek a harmincas évek költőiről, Sárközi Györgyről, Fodor Józseféről, Berda Józseféről és Radnóti Miklósról idéznek fel érdekes emlékeket.

Irodalom a két háború között

Természetes dolog, hogy mai irodalmunk általában a két világháború közötti irodalom életét és mozgalmait ábrázolja. A jelen íróinak erről a korról vannak személyes emlékeik, ezt a kort éltek át, sokan indulásukra, első küzdelmeikre emlékeznek akkor, midőn felidéznek a húszas-harmincas évek eseményeit. A népi irodalom előbb ismertetői képviselői is ezt teszik: a népi mozgalom időszakájának emlékeit tárják elénk. Mások viszont a polgári irodalom, a Nyugat-mozgalom vagy az induló szocialista irodalom történetére vonatkozólag gyűjtöttek össze igen értékes adalékokat.

Elsőnek talán Gellért Oszkár visszaemlékezéseit kell említeni: az *Egy író életét*. Gellért a Nyugat vezető írói közé tartozott, hosszú ideig a folyóirat segédszerkesztője volt. Többkötetes memoárjában a Nyugat történetének több mint három évtizedén (1908—1941) kalauzolja végig az olvasót. Részletes portrékat rajzol a folyóirat fontosabb munkatársairól, megemlékezik a nagyobb vitákról, az irodalmi pályázatokról, s legfőként arról az izgalmas életről, amely a Nyugat szerkesztőségében — a modern magyar irodalom eme vezető műhelyében — folyt. Gellért kritikusi sokat foglalkoztak ezzel az emlékirattal. Mint megállapították, a könyv számos értéke mellett gyakran lehet találkozni benne subjektív ítéletekkel is, és az írói emlékezet is olykor kihagyott, lényeges mozzanatok maradtak feltáratlanul.

Az elmúlt évek másik érdekes emlékirata Fodor József nevéhez fűződik. Fodor a Nyugat után következő második haladó polgári szellemi műhely: Az Est-lapok szerkesztőségének munkatársa volt. Az Est-vállalat a kitűnő irodalomszervező Mikes Lajos vezetésével irányította a liberális polgári sajtót, többek között a Magyarország és Az Est című lapokat. Ezek a lapok különösen a húszas években váltak a fiatal irodalom vezető organumaivá. Irodalmi mellékleteikben jelentek meg a Nyugat „második nemzedékéhez” tartozó Szabó Lőrinc, Erdélyi József, Fodor József, Fenyő László versei, Kodolányi János, Illés Endre, Pap Károly, Gelléri Andor Endre elbeszélései.

Erről a nemzedékről és ennek a szerkesztőségi műhelynek a munkájáról szól Fodor emlékiratainak első kötete: az *Emlékek a hőskorszakból*. A második rész: az *Emberek és állomások* a „hőskor” folytatását, a harmincas évek eseményeit, a világháborút, a felszabadulást, az ötvenes évek konfliktusokkal terhes, a költőt személyes lehetőségeiben is korlátozó időszakát beszéli el. Fodor történelmi és irodalomtörténeti eseményekről számol be, saját írói küzdelmeire, pályájának fordulataira emlékezik, közben azonban feledhetetlen arcképeket rajzol a korszak néhány jelentős írójáról — költőjéről: Osvát Ernőről, Mikes Lajosról, Tóth Árpádról, Kodolányiról, Pap Károlyról s József Attiláról.

Hasonló korszakról és hasonló írói körökről beszél Gelléri Andor Endre szugesztív önéletrajza is: az *Egy önértzet története*. Gelléri saját életútjáról, írói pályájának indulásáról, sikereiről és buktatóiról beszél. Önéletrajza valóban személyes vallomás, az önvizsgálat, az önelemzés forróságával tárja fel életének titkait. Gelléri műveinek mélyebb ismeretéhez, tragikus életének megértéséhez nélkülözhetetlen olvasmány ez a könyv, de számos érdekes adatot közöl a kor irodalmi életéről is.

Egy más műfaj, egy tárgyilagosabb szemlélet körébe tartoznak Illés Endre esszéi: a *Kretarajzok*, a *Gellérthegyi éjszakák* és az *Írók, színészek, dilettánsok* című kötetekben. Am ezeknek a tanulmányoknak is szépirodalmi természetük, személyes töltésük van. Mint Németh László tanulmányaiból, Illés Endre esszéiből is egy írói szemlélet belső fejlődése, egy ízlésforma kiteljesedése bontakozik ki az olvasó előtt. Egy-szersmind a két háború közötti magyar irodalom arcképcsarnoka. Gellérről, Tamási Áronról, Tersányszkyról, Nadányi Zoltánról, Halász Gáborról, Szerb Antalról, Nagy Lajosról, Németh Lászlóról, Illyés Gyuláról, József Attiláról, és Hevesi Andrásról olvasunk. Illés Endre hivatott portréfestő, aki oly hitelesen ábrázol egy-egy író, mint az irodalomtörténész és oly gazdag élettel, mint az epikus. Portréinak külön érdekességük, hogy Illés hősei személyes barátai és ismerősei, akikkel együtt építette, szervezte, gondozta az elmúlt félévszázad magyar irodalmi életét.

Ennek a félévszázadnak az irodalmi élete bontakozik ki a közelmúlt egyik legnagyobb prózai sikerkönyvéből: Déry Tibor memoárjából is. Az *Ítélet nincs* az emlékezet szabad társításainak rendjében számol be az író változatos pályájának állomásairól: a Nyugatban történt indulásról, az 1918—19-es forradalmak koráról, Déry bécsi, párizsi emigrációjának eseményeiről, a hazatérésről, az itthoni baloldali-avantgarde irodalmi mozgalmakról, az író műveinek keletkezéstörténetéről, végül a felszabadulás utáni irodalmi élet belső ellentmondásairól. Egy nagy írónak, mai prózairodalmunk egyik legnagyobb egyéniségének sorsáról, világképéről, jelen helyzetéről olvasunk. S közben olyan írókról kapunk személyes emlékekből kidolgozott arcképvázlatot, mint József Attila, Gábor Andor, Németh Andor, Kassák Lajos, Karinthy Frigyes és Füst Milán. Déry emlékiratainak lényeges eleme a személyesség, a kompozícióban, előadásban egyaránt megnyilvánuló vallomások líraiság. Ez teszi érthetővé, hogy portréi olykor eltérnek az irodalomtörténetírás konvencióitól. Nagy érdemű viszont, hogy a személyiség révén elevenebbek és izgalmasabbak, mint az a kép, amit a történeti vagy kritikai irodalom festett modern irodalmunk hőseiről.

Végül a két világháború közötti irodalmi élet szépirodalmi ábrázolásának körébe vág Karinthy Ferenc kisregénye: a *Szellemidézés* is. Ez a könyv az író gyermekkorát kelti életre s az apa: Karinthy Frigyes utolsó éveit idézi fel. Karinthy alakja valóban regénybe kívánczik, szellemi kalandjai, tragikus sorsa nagyszerű alkalom, hogy valaki a háború előtti magyar művész-értelmiség helyzetét, drámai konfliktusait tárja fel.

Az avantgarde-irodalom műhelyei

Déry Tibor memoárja is érinti már a magyar avantgarde irodalom sorsát és történetét. A bécsi és párizsi emigráció felidézése során ejt szót ennek az irányzatnak a helyzetéről és problémáiról. A húszas évek hazai mozgalmait emlegetve pedig beszámol a magyar avantgarde olyan vezető szellemeinek tevékenységéről, mint Kassák és Németh Andor. Kassák maga is részletesen beszél ezeknek a műhelyeknek a munkájáról klasszikus értékű önéletrészletében, az *Egy ember életének* lapjain. Ebben az önéletrajzban a forradalmak bukásáig beszélt el életét. Az avantgardizmus kialakulásáról, első hazai fórumainak: A *tett* és a *Ma* című folyóiratoknak tevékenységéről is részletes képet kapunk. Kassák műve nemcsak az egyik leghatalmasabb magyar önéletrajzi regény, hanem avantgardista irodalmunk forrásainak feltárása és krónikája is. Ritka eset, hogy történelmi-művelődéstörténeti információ és szépirodalmi mondanivaló oly szerves egységbe rendeződjék, mint ennek a műnek a lapjain.

Az avantgardista magyar irodalom egy része nem hazai talajon, hanem külföldön: bécsi és párizsi emigrációban született. Kassák maga is emigrációba kényszerült a proletárdiktatúra bukása után, s Bécsben jelentette meg a *Ma* című folyóiratot. Az

emigrációs magyar irodalomnak erről az otthonáról ad érdekes képet és új adalékokat Lengyel József nemrég megjelent, memoárokat és esszéket tartalmazó kötete: a *Bécsi portyák*. Lengyel — Kassákhöz és még egy sereg kommunista, szocialista íróhoz hasonlóan — Bécsbe emigrált, a Grinzing menekült-táborába került. Könyvének néhány fejezetében erről a táborról ad hiteles beszámolót, s a beszámolóiból bontakozik ki az emigráció irodalmi próbálkozásainak, mozgalmainak, folyóiratok vagy könyvkiadók alapítására irányuló kísérleteinek krónikája is. Az emigrációs magyar irodalom kutatása időszerű feladat, mert még mindig keveset tudunk erről az irodalomról. Lengyel könyve most a tudósokat is segíti, egyúttal pedig izgalmas olvasmány is.

Az emigrációs avantgarde másik tűzhelye Párizs volt, ahol a francia baloldali és modernista irodalmi irányzatok vonzásában éltek a magyar irodalom ottani művelői. Így Illyés Gyula is, aki életének néhány termékeny évét töltötte Párizsban, s itt ismerkedett meg a fiatal baloldali értelmiség szürrealista költőivel: Aragonnal, Éluarddal, Bretonnal. Erről az időről szól kitűnő önéletrajzi regénye: a *Hunok Párizsban*. Ez a könyv memoár, egyszersmind korrajz: lapjain a húszas évek forrongó francia és emigráns magyar élete támad fel. „Ha Európának voltak imádkozó, hallgatag, verekedő, éneklő vagy csavargó korszakai — mondja Illyés ifjúságának ezekről az éveiről —, ez volt a vitatkozhatnék korszak.” Illyés valóban átvitatkozta a párizsi éveket. Két olyan közösséggel is kapcsolatba került, amelynek természetes eleme volt a vita. A francia szürrealistákkal és az emigráns magyar munkásmozgalmal. E két közösség életéről, küzdelmeiről számol be regényének lapjain.

A regényt a szemlélet sajátos kettőssége jellemzi. Illyés nosztalgiával és iróniával gondolt vissza ifjúságának éveire. Nosztalgiát érez az iránt az egykori szenvedélyes fiatalember iránt, aki a húszas évek elején hódító hun módjára érkezett a francia fővárosba, hogy birtokába vegye a nyugati kultúra kincseit. Aki forró szívvel és igazságra szomjasan keresett társakat az avantgarde költők és a munkások között. Aki ő maga volt valaha. S ugyanakkor a lehiggadt bölcsesség iróniájával tekint egykori lázadásaira, nyugtalan szenvedélyességére. A *Hunok Párizsban* lapjait ez a szemléleti kettősség szövi át. Illyés egy lezárult korszak emberi világát, gondolati, erkölcsi teljességét, közérzetét idézi fel, de számot is vet a múlttal, mérlegeli fiatalságának eszményeit és felismeréseit. Memoárja tehát az emlékezés és a számvetés könyve, s ez a két írói vállalkozás személyes lírával szólal meg tollán. Költészettel tölti meg a prózai alakzatot.

Az avantgarde irodalom bécsi iskoláját és hazai mozgalmait idézi fel — ugyancsak személyes módon, az önéletrajzi regény keretei között — Vas István kitűnő műve: a *Nehéz szerelem* és ennek folytatása: A *félbeszakadt nyomozás*. Ezek a könyvek az író élettörténetét adják elő a gyermekkortól a harmincas évekig. Különösen fontosak azok az emlékezések, melyek a húszas évek fiataljainak mozgalmait mutatják be; így a magyar avantgardizmus helyzetét vagy a baloldali irodalom különféle csoportjait és műhelyeit. Vas emlékezéseiből a modern magyar irodalom második és harmadik nemzedékének arcképsorozata bontakozik ki. Így József Attiláról, Illyés Gyuláról, Déry Tiborról olvastunk szinte önálló esszét az önéletrajzba ágyazva. Ugyancsak sok érdekeset tudhatunk meg a korabeli haladó folyóiratok, mint például a *Munka*, a *Dokumentum*, a *Gondolat*, a *Társadalmi Szemle*, a *Szép Szó* szerkesztéséről, küzdelmeiről. Vas István két könyvéből a kor gazdag képe tárul elénk, visszaemlékezései elsősorban mégis számvetést jelentenek. Egy költő számvetését pályájával, környezetével, de mindenekelőtt magával a költészettel. E két önéletrajzi kötet, mint Vas István mondja róluk, a „líra regénye”; vagyis a költői fejlődés folyamatát, külső és belső körülményeit deríti fel. Vas István a tudatos költők közül való, pályájának és költészetének ő maga a legilletékesebb kommentátora. Ennek ellenére nem csupán verseit kommentálja, nem csupán költői fejlődését magyarázza. Vas az élet és a költészet egységét és kölcsönösségét hirdeti, tudatában van annak, hogy versei a kortól kapták felismeréseiket és indulataikat. Mint bevezetőjében mondja: „az élet nemcsak a hitele, fedezete a költészetnek, hanem a mércéje, ítélőszéke, fellebbezési fóruma, érvényesítője is — mint ahogy az életnek is mércéje, kritikája, érvényesítője a költészet.”

A határokon túl élő magyar irodalom

Ismeretes, hogy a magyar íróknak tekintélyes csoportjai élnek a szomszédos államokban — Romániában, Csehszlovákiában, Jugoszláviában és a Szovjetunióban. Az ottani magyar irodalomnak is megvannak a maga történetírói és kritikusai. Mellettük az írók is gyakran vállalnak kritikusi feladatot, válnak az irodalmi élet öntudatának kifejezőivé: nemcsak bírálatokban és tanulmányokban, hanem önéletrajzi regényekben és memoárookban is.

A romániai magyar irodalmi élet első (1918—1944) korszakát mutatják be Tabéry Géza, Franyó Zoltán, Tamási Áron és Szemlér Ferenc írásai. Tabéry önéletrajzi írásainak nemrég megjelent gyűjteménye: a *Két kor küszöbén* az erdélyi irodalom „hős-korának” eseményeit eleveníti meg. *Emlékkönyv* című memoárja (amely valamikor önálló kötet formájában is megjelent) a szerveződés időszakát, az irodalmi élet formáinak és műhelyeinek kialakításáért folytatott küzdelmet, az Erdélyi Helikon című folyóiratot és a helikoni írócsoportosulást mutatja be. Áprily Lajosról, Reményik Sándorról, Tamási Áronról beszél. Ugyanez az időszak s a harmincas évek hazai irodalmi élete jelenik meg Tamási Áron önéletrajzának második részében: a *Vadrózsa* ágában. Tamási saját írói indulására, műveinek keletkezéstörténetére, az Erdélyi Helikonra, majd magyarországi élményeire, a népi mozgalom íróival kialakított kapcsolatára emlékezik. S közben ő is varázslatos portrévázlatokban idézi fel barátainak, küzdőtársainak alakját, lírai személyességgel átszőtt történetekben az együtt töltött éveket, évtizedeket.

Franyó Zoltán új könyve: *A pokol tornácán* valójában cikk- és tanulmánygyűjtemény. A romániai magyarság kiváló műfordítójának és írójának (aki tavaly Illyés Gyulával együtt réeszesült a Herder-díj kitüntetésben) tanulmányai azonban éppúgy önéletrajzi vallomássá mélyülnek, mint Németh László vagy Illés Endre említett írásai, egyszersmind a romániai magyar irodalom ötven esztendő története is jelen van ezekben az írásokban.

A romániai magyarság szellemi életének második nemzedéke, amelyik már Erdély Romániához csatolása után nőtt fel és nyerte el szellemi arculatát, van jelen Szemlér Ferenc prózai írásaiban. Az *Évgyűrűk* című kötetben megjelent önéletrajzi írások e „második nemzedék” mozgalmairól, irodalmi szervezkedéséről és képviselőiről szólnak. Olyan írókról olvasunk, mint Salamon Ernő, s olyan szociográfiai problémákról, mint a Bukarestben tanuló magyar főiskolások helyzete. Szemlér gyakran ír a romániai magyar irodalom szocialista irányzatáról és ennek képviselőiről. Róluk beszél Nagy István önéletrajzi regényciklusának második része is, a *Ki a sánc alól*. Ebben a könyvben Nagy István 1918-tól 1928-ig írja meg életét, első írói próbálkozásait, a pályatársakkal kialakuló kapcsolatait.

A csehszlovákiai magyar irodalom történetének egyik fontos korszakát és mozgalmát Balogh Edgár *Hét próba* című visszaemlékezése mutatja be. Ez a mozgalom a Sarló, a baloldali diákok szervezkedéséből alakult ki a harmincas évek elején, s a kommunista párttal szövetségben küzdött a társadalmi haladásért. Balogh Edgár, a jelenleg Kolozsvárt élő irodalomtudós és politikus ennek a mozgalomnak a tagja volt, visszaemlékezésének azért személyes hitele van.

Irodalomtörténeti tájékoztatás és szépirodalmi érték jellemzi ezeket a könyveket. Az olvasó ember sokszor nem is tudja, hogy irodalmunk közelmúltjáról ilyen „regényes” formában is szerezhet információt. Pedig az irodalomtörténeti tanulmányok és összefoglalások mellett (nem helyett!) ezek a könyvek is irodalmunk múltjával, nagy íróink életével ismertetnek meg bennünket: szépirodalmi formában beszélnek magáról a szépirodalomról, élettel töltik meg a tudományos vagy kritikai művek elvontabb megállapításait.

Pomogáts Béla

Joó Margit ex librise

APOLLINAIRE ÉS A BIBLIOTHÈQUE NATIONALE „POKOL” GYŰJTEMÉNYE

A nagy könyvtáraknak olyan gyűjteményük is van, melyekről az olvasó mit sem tud. E könyvek katalóguscédulái ugyanis a katalógusban nem is találhatóak, csak szolgálati katalógusban szerepelnek. A legkisebb „bugyra” ez a könyveknek, az ún. „Pokol” gyűjtemény, amely a Vatikán könyvtárának mintájára a világ valamennyi nagy könyvtárában megtalálható. Valaha többnyire erotikus könyvek kerültek ide, melyek a későbbiek során politikai munkákkal egészültek ki.

Apollinaire egyik könyvében külön fejezetet szentel a könyvtáraknak. Itt írja, hogy: „A lehető legritkábban járok nagy könyvtárakba. Jobban szeretek sétálni a rakparton, ebben az elragadó szabadtéri nyilvános könyvtárban. De a Bibliothèque Nationale-ba és a Bibliothèque Mazarine-ba is ellátogatok néha...”

A Bibliothèque Nationale — a francia Nemzeti Könyvtár Párizsban. Ide járt a költő barátaival. Télen a könyvtár volt az egyetlen meleg, jól világított hely, ahol fizetni sem kellett.

Az 1910-es évek elején a Bibliothèque Nationale Pokol gyűjteménye kb. 100 darabból állt. Katalógusa nem volt. Apollinaire-ék rájöttek, hogy néhány centimeért megvesztegethető a könyvtári segéd-személyzet, és kihozta számukra magát a Poklot is, mégpedig darabonként. Fölhasználták a könyvtár akkori igazgatójának távollétét, elkészítették e könyvgyűjtemény annotált bibliográfiáját, s ki is adták könyvalakban. Apollinaire-ék az előszóban megemlítik, hogy ebben a gyűjteményben sok érdekes könyv akad, „amelyek hasznosak lehetnek a filozófusok, történészek vagy irodalmárok számára”.

A könyvészeti szempontból is majdnem tökéletes leírásokhoz cím- és névmutató járul. A névmutatóban olyan nevek szerepelnek, mint Aretino, Baudelaire, Béranger, Diderot, Gauthier, Mérimée, Mirabeau, Musset, Restif de la Bretonne, Sade, Verlaine, Voltaire, Zola. A művek kiadásának évköre az 1500-as évek közepétől az 1800-as évek végéig terjed. A megjegyzésekben olykor érdekes leírásokkal találkozunk. Némely könyv egyszer, másik többször — egy könyv pedig tízszer — ítéltetett el a királyi törvényszék, a büntető bíróság, Szajna megye esküdtszéke stb. által. S ezekhez hozzájárult még az is, hogy a könyv szerzőjét, kiadóját vagy terjesztőjét pénzbírsággal vagy börtönnel sújtották.

A leírások említenek olyan eseteket is, amikor valamely könyvet tévesen tulaj-

donítottak egyik vagy másik szerzőnek, mert valójában egy harmadik írta. Akadnak ilyen megjegyzések is: „mi az ördögnek van ez a mű a Pokolban?” S egy ironikus megjegyzés a Nápolyi Titkos Múzeum című műről, melyben Pompéiből előkerült vázákat és egyéb tárgyakat ábrázoló képek találhatók. (Magát a műzeumot máig is csak férfiak látogathatják.) „A kiadó jó ízlésére vall, hogy a vázakon ábrázolt görög személyekre alsónadrágot adott.”

Végül a — kétségkívül bátor — kiadó névsorát végignézve, gyakran találkozunk Isidore Liseux nevével: Készült Isidore Liseux és barátai részére 100 példányban. Apollinaire írja egyik könyvében, hogy Liseux könyvkereskedésébe bértért egy könyvbarát, s árengedményt kért a Liseux által kiadott könyvekre, mondván, hogy ő a kiadó egyik barátja.

„Ebben az esetben — válaszolta a kiadó — vigye ingyen a könyveket, mivel azt nyomattam a címlapra: »Isidore Liseux és barátai részére.« — S a könyvbarát elvitte a könyveket anélkül, hogy fizetett volna.”

A szerzők szerint „Isidore Liseux, aki annyi szép könyvet adott ki, nyomorban halt meg, 1894-ben, 58 éves korában.”

A Pokol gyűjteményről közölt bibliográfia végül is a könyvtár hasznára szolgált, mert legalább a „Pokolban” rendet teremtett. A többi katalóguscédulái ugyanis mindmáig összevisszaságban sorakoznak egymás mellett.

Kápolnai Molnár Ilona

Mátyás I. Tamás ex libris

FÁBRY ZOLTÁN: VIGYÁZÓ SZEMMEL

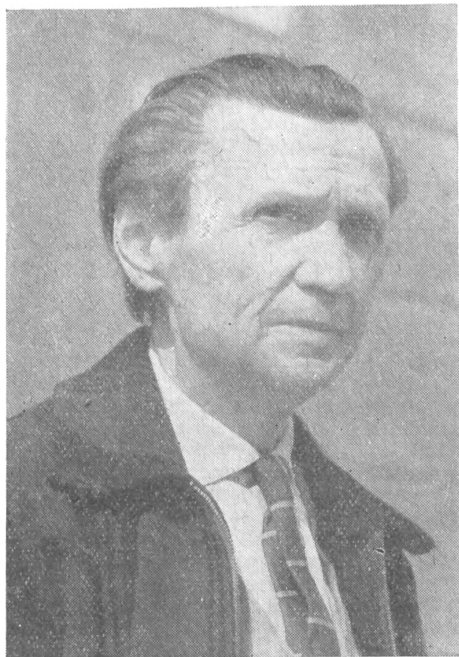
Az idei könyvhétre jelent meg Pozsonyban, a Madách Könyvkiadónál Fábry Zoltán posztumusz kötete. Vigyázó szemmel a címe, alcíme: *Fél évszázad kisebbségben*. A két cím az egész Fábry-életmű jellegére utal. Vártuk ezt a könyvet, amelyet még írója állított össze. Minden Fábry-kötet egy része „a riasztás és ellenállás” műfajának, Fábry Zoltán magatartásának. Bárhol felüthető bármelyik kötete, minden írása egybefolyik, egyetlen monológgá válik. Reméljük, hogy a földrajzilag illetékes kiadó ezzel a könyvvel nem zárja le a Fábry-írásművek kiadását, vagyis újra-megjelentetését.

Egy éve fekszik Fábry Zoltán a stószti temetőben, a dombháton, ahonnan ellátni a falura s a fenyvesekkel övezett festői Bódva-völgyre. A tiszta Bódva ott tör ki a hegyoldalból s rohan sürgősen a a síkra, a Fábry-háznál fordul, fékezhetetlen indulattal, harsogva. Amikor az író halála előtt egy hónappal ott jártam, ez a patak, mely a síkon folyóvá dagad, Fábry Zoltán jelképeként rajzolódott emlékezetembe. Ilyen erős, vad, tiszta forrásként fakadt ő is Stószon, az egykor a Szepességhez tartozó városkában, amelyet abaúji faluvá csak lefokoztak, de önérzetében megmaradt büszke bányavárosnak. Figyeltem Fábry társadalmi hátterét, amely szerette és dajkálta, s fiaként temette: német tájszólással beszélő mánták ezek, de magyar önérzetűek. A második világháborúban ezek a német-magyarok közáporral kergették el a szlovák fasiszta kormány hitlerista német államtitkárát, Franz Karmasint. Így hát a stósziai javarészt helyükön maradtak a kitelepítések után, Fábryval együtt. Fábry Zoltán végrendelete — melyet közzétettem az Élet és Irodalomban — mindenkit felszólít, hogy élessze tovább az író lényegét, a vox humanát, vagyis az emberi hangot, az emberséget. Ez az, amiért Fábry szüntelenül időszerű, szóban idéznivaló, magatartásban követhető példa.

Fábry művei: szüntelen tiltakozás minden embertelenség és elnyomás ellen, a tiszta szó, a legözöndölgő értelem ez, melyet a stószti író lángoló magyar műfajjára avatott. Az anyanyelv és a nemzeti

szabadság tiltakozó és védő kettős magatartását testálta rá Fábry Zoltán olvasóira, s kérte az igazmondás továbbvitelét, megszakítatlan folytatását. Míg élt, szinte abszolút tekintély övezte, feddhetetlen szocialista múlt, félre nem sikló írói munka jogán. Csehszlovákia és Magyarország egyformán kitüntette. Egy éve halott. Hiába fogadkoztak a sírjánál: tekintélye, úgy rémlik, már nem kötelező. Az a kötet, melyet annyira várt: válogatott írásműveinek szlovák fordítása, teljesen készen, kiszedve, a sűrű magyar versidézetek Emil Boleslav Lukáč fordításában, fiókba sülyedt. A budapesti ígéret, hogy idegen nyelvű könyvkiadónk megjelenteti Fábryt a nagyon illetékes német fordításban, ugyancsak az élő írónak s ráemlékező barátainak adott ígéret maradt. S Pozsonyban már akadt magyar tollnok, aki kétségbe vonta a vox humana szükségét. Nem tudjuk, hogyan valósul meg az író végakarata, hogy háza, az egyedülálló könyvtárral és levéltárral, egy „mai Kazinczy” gyűjteményével, továbbra is Fábry-műhelyként éljen, hasson, neveljen és harcoljon. Mindenesetre, a Madách Kiadó ezzel az új kötettel becsületesen jelentkeztet a végrendelet végrehajtójaként. Az író halála után olvasói tartják fenn a nemzeti közvéleményben. Olvasói és hívei akaratából élhet Fábry Zoltán tiszta igazsággal tovább. Közügye varázsolta ezernyi ember magánügyét, melyet tollával megvédett, ahogyan senki más nem tudta ezt megtenni.

Leginkább apró írásművekkel, újságcikkkel, sőt kis glosszával harcolt egy emberséges életérzés győzelméért, békeségért és megértésért szomszédainkkal s hathatós megbecsülésért és teljes együttérzésért saját sorainkban. Ezek a kis Fábry-írások mind alkalomszerűek voltak, de mind azért íródtak, hogy keményebbé, tisztábbá, emberibbé formálódjék a magyar nép. Csodálatos, hogy ezt egy nagyon hosszú életen át vidéken tudta végezni, messze városoktól, nem is magyar népi környezetben. Egész munkássága élénken magyarázta, hogy a kritikus és publicista igazi tápláléka nem az értesültség, hanem az olvasottság, az első kézből vett tudás. Sokat tudott el-

olvasni, s nagyon jó módszerrel raktározta el. Magyarul és németül olvasott, könyvtára is kétnyelvű volt. A német horogkeresztes mozgalom közeledtéről és lényegéről eredeti olvasmányokból évenként át rendszeresen, leleplezőn tájékoztatta olvasóit a magyar folyóiratokban. A háború tette antifasisztává és íróvá. Nagyon jómódú stószai polgári családból származott, kitűnő diák volt, a budapesti Eötvös Kollégium neveltje, tanárnak készült. Az első világháborúban tisztként szolgált a harctéren, s csak véletlenül menekült meg a haláltól. Tüdőbaja miatt a Magas Tátrába került, ott a fekvőszéken lepergette magának fiatal életét, ott változott át, s lett a háború s az embertelenség gyűlölője. Mint megannyian, ő is Adynak köszönheti, hogy egyszerre vált benne tudatossá az emberség és magyarság. Ezzel a drámai Ady-magyarsággal nevelte és tartotta fenn magát az első világháború utáni avantgardizmus és az expresszionizmus hullámverései között. Soká ott vesztegelt polgárriasztó álcával, a kisebbségi magyar reakciót, s az irodalmi dilettantizmust riasztva. Később fedezte fel igazi modelljét, a szlovákiai magyar kisebbséget, mint néptömböt s az egész magyarságot, mint közép-európai politikai igényt. Sajnálta az elfecsérelt, dibdáb harcokra pazarolt időt. Igazi szerepet az utóbbi negyedszázadban találta meg. Nálunk soká azt hitték, hogy Fábry Zoltán kitűnő irodalompub-

licista csupán, valójában a szlovákiai magyarok szellemi vezetője volt.

Amikor a második világháború után a szlovákiai magyarság tömegeivel az értelmiség legnagyobb részét is áttelepítették Magyarországra, Fábry Zoltán, a független írástudó, Stósz és a stósziai óvó gyűrűjében helyén maradt. Helyzeti energiája akkor érvényesült, amikor a szlovákiai magyarokat egyenjogúsították s szabaddá lett a magyar szó és írás. Fábry szigorúan elutasította a frázisokat, messzehatóan hangoztatta a szocialista építés erkölcsi erejét, a hitet, a jogot, a meggyőződést, a műveltséget. Közbeszölt, amikor mellébeszéltek. Megállította az ízléstelen mondatot, elutasította a rossz magyar szót. Testi erejét meghaladó erővel, meggyőző hasonlatokkal, igaz igéssel magyarázta, hogy a szocializmus csak az emberiség megvalósításával válhatik új életformává emberek és nemzetek számára. Ha csak egy embert tudott is meggyőzni, úgy örült, mintha nemzetet hódított volna meg. Tudta, hogy a nemzet egyes lelkekből áll, s egy tiszta és önérzetes lélek nagyobb erő, mint száz zavaros. Lankadatlanul tanított, javított, helyreigazított, gerincességre, fénylő öntudatra nevelte kortársait. Nem lehet érdemeit kis szavakkal említeni.

Módszerét, jellemét és jelentőségét legjobban mutatja *A vádlott megszólal* című tanulmánya, mely a Stószai délelőttök című kötetben jelent meg 1968-ban. Egyszer megkérdezték Fábryt, melyik a legkedvesebb írása? Ezt jelölte meg. A cseh és szlovák értelmiség címére írt nyílt levél ez, 1946-ban, a szlovákiai magyar némaságban írta, huszonekét évig gépiratokban terjedt el a magyarság körében. Krónika ez a szlovákiai magyarságról s vallomás, melyben a fasisztának minősített vádlott vádlóvá válik. A védőirat az igazsághoz imádkozó, kivégzése előtt álló Husz János híres szavaival kezdődik, mint jelisével, s a csehszlovák szellemiséghez intézett segélykiáltással fejeződik be. Igazi Fábry-írás: puritán mondatok, hasító példák, meggyőző érvek, tökéletes leleplezések. Fábry tanúként tanúsítja, hogy a szlovákiai magyarok kitűnően vizsgáztak emberségből és magyarságból, a fasiszták nem ők voltak Szlovákiában. Az író szokása szerint mindent bizonyít, felsorol, igazoltat, mérlegre vet. Nyelvében és metaforikus erejében a végzetes korszak lehetőségét érezzük. Az értelem és lelkiismeret szilárd harmóniája ez az írásmű. Kordokumentum olyan évekből, amikor a magyaroknak kárörvendve általános bűnhődést írtak elő, s nem volt mód szétválasztani a valódi politikai vétkeket az emberséges és tisztességes magyarság millióitól. Mindenki

köteles ezt az írást tudomásul venni, s az előítéleteket korrigálni.

Egy éve tűnt el körünkéből, azzal az előre elgondolt s megírt kéressel, hogy ne hallgassák el, ne higítsák fel. Mindent, amit fontosnak tartott, sikerült publikálnia. Ilyen elsősorban egységes matériájú, hatalmas érvelés-boltozatú, kimeríthetetlen bizonyítékokkal terhes *Európa elrablása* (1966) című monográfiája. A német fasizmus és a postfasizmus összevetése. Ez az a kötet, melynek német nyelven kellene sürgősen megjelennie. Német bizonyító anyaggal leplezi le a fasiszta észjárását és minden embertelen szándékot és gyakorlatot.

Sorban megjelentek 1949 decembere óta írt cikkei, tanulmányai, esszéi és glosszái, kötetekben, témák szerint csoportosítva. Az író csak keveset ítelt kihangyásra, bár akadt ilyen írása is. Főként könyvismertetései közül hagyott ki néhányat. Könyvei a szlovákiai magyarság biztonságkeresésének aktái, a biztatás és erősítés pillérei. Atyai szeretettel nyesegette ifjabb és ifjú íróársak vadhajtságait, örömmel mutatta meg a tiszta bűzát, a gazda örömeivel. Nem hagyott ki érdemes könyvet, komoly évfordulót, emlékezetes eseményt, hagyományt és emléket; erősítő érvvé avatta, kristályá csiszolta minden olvasó számára.

Megjelentette új kiadásban két régi, 1938 előtti könyvét is, a *Korparancs*, s a *Fegyver s vitéz ellen* címűeket. Ezeket összehasonlítva az 1950 után kiadott kötetekkel: látnivaló Fábry Zoltán fejlődése. Antifasizmusa jelen volt már az első két kötetben, de csak most kapott igazán epikai hitelt minden jelző s minden gondolat. Attól kezdve simult el régi, görös, expresszionista stilromantikát őrző

stílusa. Sokan kezdték olvasni, érthetővé kellett válnia, vagyis realistává. Vállalnia kellett a magyar irodalmat teljes történelmi mértékben, s az egész magyar művelődéstörténetet. Ez az új Fábry, s valljuk be, az igazi, akit a mai Magyarországon is megismertek, mert 1938 előtt csak a kolozsvári Korunkat olvasó baloldali értelmiség tudott róla.

A posztumusz kötet, a *Vigyázó szemmel*, mutatja Fábry geneziséét és fejlődését. Töményen benne van egész írói munkássága. Az első írás, egy elbeszélés, amit a gyűjtemény bemutat, 1920-ból való; az utolsó, mellyel a kötet zárul, 1970 áprilisát jelöli időpontjával, tehát valóban az utolsó munkák egyike. Hetvenhét írásmű, hetvenhét Fábry-cikk. Novellisztikus a kezdet, s a publicista forma kiteljesedése a vég. Nemcsak a német náci-világ ítélete ez, nemcsak európai dolgok kapnak helyet benne, hanem a hazai képsor is, amit Stószról és Kassáról láttott, a kisebbségi közélet s annak jellemző esetei, amelyekben az író tüstént észrevette a lényegét, s megörökítette. A kisebbségi életből támadt Fábry lendülete a bírálatra, a gerincigazításra, az életjogok követelésére és erősítésére. Jobbára írókról rajzol arcképet, irodalmi dolgokról ír jegyzetet, történelmi figurán meditál, könyveket ismertet, de minden írása a kivételesen jól látó, figyelő ember beszámolója. Kis írásaiban is a teremtő írói lendület teljessége érződik. Lényeg-látásra tanít; a jelenség mindig elkalauzol a sors látképéhez. A kisebbségi élet így egészül ki s hosszabbodik meg nemzeti sorsképlette. Egy-egy ige így válik országos tanácscsá. Igazítani, sorakozni, s kiegyenesedni tanítottta olvasóit, vagyis a szlovákiai magyarokat. Ez a gondja tette hangját összehasonlíthatatlanul mássá, mint bárkié volt. Tapasztalattal, becsülettel és hűséggel állott Stószon. A kis élményekből a nagy élmény bensőséges, erkölcsi átvételére izgatta olvasótáborát: a szocializmust hirdette, mely nem lehet más, mint humanizmus. Vox humana Fábry Zoltán minden írása, minden könyve, ez is.

Könyvben éled az író, aki halott. Végrendeletében arra kért minket, házból ne csináljunk szokványos irodalmi múzeumot, hanem élő művelődési házat. Nem zárandokhelyet, hanem igazságaival és írói erejével tovább lélegző műhelyt kért. Kötetei, a lehetőségek és törvényszerűségek megvilágításai, kiegészítik a stószai ház sugárzását. Fábry Zoltán nem alkudott meg életében, ne hagyjuk, hogy elhallgasson szelleme. A stószai műfaj élni akar, számolhatunk vele, mint aktív munkatárssal.

Bor István ex librise

Szalatnai Rezső

A VADÁSZATI VILÁGKIÁLLÍTÁS KÖNYVEI

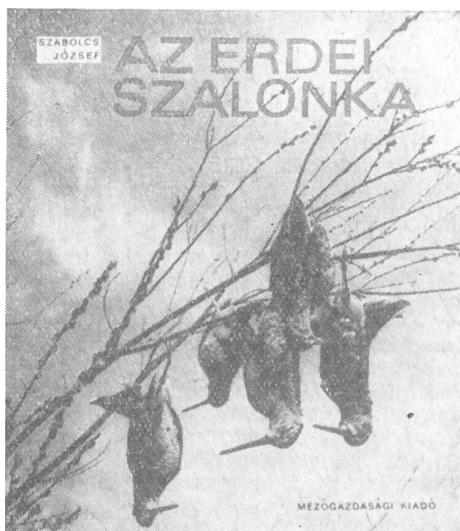
Fővárosunkat érte az a megtiszteltetés, hogy a nemzetközi vadászrendezvények történetében első világiállítás színhelye legyen. Kis országunk „nagy-hatalom” a vadászat területén. Hagyományaink e téren közel ezer évesek, s nálunk van a világ legnagyobb pontszámú gimszarvasbika, dámrika és őzbak trófeája. A gazdag apróvadállomány is dicséri a magyar szakemberek munkáját, a tudományosan megalapozott vadgazdálkodási, tenyésztési tevékenységet. A magyar vadásztársadalom és vadászati kultúra erkölcsi megbecsülésének bizonyítéka ez a kiállítás, amely azonban korántsem egy szűk szakmai réteg ügye, hanem kulturális tekintetben is fontos a természettudományos, földrajzi, sőt művészeti és irodalmi ismeretterjesztés nagyszerű alkalmá. A kiállítás nem kizárólag trófeák gyűjteménye. Be kívánja mutatni a vadászat történetét, a művészet és vadászat kapcsolatát (ennek keretében a Műcsarnokban képzőművészeti kiállítást is rendeznek a természet ihlette alkotásokból); megismerteti a korszerű s népgazdasági szempontból is kiemelkedő vadgazdálkodást, a természet- és vadvédelmet, jó néhány ország természetvilágát, vadászati kultúráját, sőt egy külön kiállítás keretében nemzetközi könyvkiállítást is rendeznek. A programban szerepel a témától elválaszthatatlan sporthorgászat, lovassport és kutyatenyésztés is.

A téma szinte egyidős az emberrel. A képzőművészet legősibb emlékei, régi mondák, hagyományok, énekek éppen úgy megörökítették, mint a hazai és a világirodalom klasszikusai. Kialakult és széles körben közkedvelté vált a szép természeti képekben s izgalmas kalandokban egyaránt bővelkedő vadászleírások műfaja; ki nem gyönyörködik Csathó Kálmán, Bársony István, Széchenyi Zsigmond, Kittenberger Kálmán, Fekete István írásaiban, hogy csak néhány hazai példát említsek. A természettudományos és a földrajzi ismeretterjesztő irodalomból is sok vadászati témát tartalmazó, gyakran klasszikus értékű művet ajánlhatunk olvasóinknak. Belőlük nemcsak egzotikus tájakat ismerhetnek meg, hanem például az ember és az élő természet kapcsolatának alakulását a korábbi századokban — gondoljunk csak a tömeges állatmészárlásoktól a mai, modern természetvédelemig, állatrezervátumokig megtett útra.

A magyar vadászati kultúra egyik fokmérője a szak- és ismeretterjesztő könyvkiadás, amely különösen a közelmúlt években szerzett osztatlan hazai és nemzetközi elismerést. A vadászat, a vad-

gazdálkodás, az erdészet, a természetvédelem hivatásos művelői és társadalmi munkásai egyaránt mind differenciáltabb szakirodalmi igényeket támasztanak. Elsősorban a Mezőgazdasági Könyvkiadó gondozásában látnak napvilágot a vadászati irodalom fontosabb munkái. A közelmúlt terméséből csak néhányat említek: *Bertóti István: Vadgazdálkodás és vadászat* (már öt kiadást ért meg!); *Eördögh Tibor — Szöllösi József: Vadász szakma*; *Bencez Lajos: A vadállomány és a környezet kapcsolatai*; *Bertóti István: Őzhívás*; *Hardy József: Vadászfegyverekről vadászoknak*; *Mikósdny András: Vadász ABC*; *Tolnay Kálmán: Vadászok kézikönyve*; *Vadgazdálkodási és vadászati alapismeretek* (Ákos László szerkesztésében); s van *Erdészeti, vadászati, faipari* szaklexikonunk is. A zoológiai ismeretterjesztés szempontjából széleskörű érdeklődésre tarthatnak számot a különböző hazai vadjainkról szóló monográfiák, mint pl. *Páll Endre: A vaddisznó és vadászata*; *Szabolcs József: A dámvad*; *Szederjei Ákos: Szarvas*, valamint *Óz* című könyve és *Studinka Lászlóval* együtt írt munkája, a *Nyúl, fogoly, fácán*. Itt kell említenem a Bükk fáradhatatlan kutatójának, *Vásárhelyi Istvánnak* a Gondolat kiadónál megjelent értékes

munkáját, címe: *Hasznos és káros vad-
emlősök*. Illene megemlítenem a jobbára
szépirodalmi igényű vadászeírásokat, a
témától elválaszthatatlan erdészeti, ter-
mészetvédelmi, madártani, növénytani
munkák java termését, az egzotikus or-
szágokba kalauzoló vadászeírások klasz-
zikusait, de erre most nincs lehetőség. A
katalógus s a könyvtárosok leleménye
minden bizonnyal segít kiválogatni azo-
kat a munkákat, amelyeket a világhiál-
lítás alkalmából olvasóik figyelmébe
ajánlani kívánnak.

Milyen új művek látnak napvilágot a
Vadászati Világhiállítás alkalmából? A
termés számban nem nagy, de tartalmá-
ban, témaválasztásában annál sokszí-
nűbb. A vadászat és a természet bará-
tain kívül a történelem, a művelődés- és
művészettörténet kedvelői is örömmel
forgathatják majd az új kiadványokat.
Szakmai kézikönyv, történelmi monog-
ráfia, állattani leírás, szépirodalmi anto-
lógia, képeskönyv — tehát széles műfaji
skála gazdagítja könyvespolcainkat. Is-
merkedjünk meg a legfontosabbakkal.

A Mezőgazdasági Kiadó jelenteti meg
a régóta hiányzó, a vadászat minden
részletkérdésére kiterjedő kézikönyvet. A
vadászat kézikönyve, amelyet több mint
negyven szakember írt, Sárkány Pál és
Vallus Pál szerkesztett, valóságos encik-
lopédiája a vadászzal, vadgazdálkodás-
sal, vadfajtákkal, a vadászfegyverekkel,
a vadászati joggal s más történelmi, ter-
mészetrajzi, természetvédelmi témákkal
összefüggő kérdéseknek. A szerzők igye-
keznek közreadni mindazt, ami vadásztár-
sadal munkáinak növekvő táborát érdeklí, de
a természetkedvelő nagyközönség számá-
ra is hasznos és új ismereteket nyújt.

*Bakkay László — Szidnai László — Sza-
bolcs József* munkája *Tíz év aranyérmes
trófeái* címmel lát napvilágot, s három-
százhatvanégy trófeát mutat be, közöt-
tük a három világrekordert. A trófeák-
kal is mérhető eredmények mindennél
ékebben bizonyítják agancsos nagy-
vadgazdálkodásunk fejlődését, színvona-
lát, s megmagyarázzák azt a vonzerőt,
amelyek alapján a külföldi vadászok zö-
me még a tengeren túlról is évről évre
visszatér ide vadászszerecsét próbálni.
A gazdag képanyag áttekintése különö-
sen nagy élmény lesz minden vérbeli va-
dász és természetkedvelő számára.

*Zolnay László: Vadászatok a régi Ma-
gyarországon* című monográfiája párját
ritkító kuriózum a történelmet s műve-
lődéstörténetet kedvelők számára is. Hí-
teles képet ad Pannónia, majd a közép-
kori Magyarország vadászatairól, vadjai-
ról, kik s mivel vadásztak. Lelkiismeret-
esen különválasztja a valóságot, a té-
nyeket a hiedelmektől és babonáktól. A
valót láttatja meg a középkori Magyar-
ország vadparadicsomairól, vadászati
módszereiről, eszközeiről, a vadaskert-
alapítás királyi passziójának kísérletei-
ről. Munkájából fény derül arra is, hogy
a vadászat nemcsak sport, kedvtelés volt
akkoriban, hanem nélkülözhetetlen fegy-
vergyakorlat is. Érdekes a különböző
módszerekkel — ebekkel, sólymokkal,
vagy a csak fegyverrel vadászók elkülö-
nülésének ábrázolása — mintha önálló
céhek lettek volna. Bemutatja a vadászat
heraldikai emlékeit, a címerek beszédes
tanúságát: ezek pontosan tudósítanak a
korabeli vadászat szokásairól, módszerei-
ről, eszközeiről. Történelmi szakszerűség
és élvezetes stílus ötvözete ez a munka,
példája annak, hogyan válhat egy bár
hiteles, de száraz történelmi adatgyűjte-
mény érdekes olvasmánnyá. Bizonyos.
hogy ez a kiadvány a Natura Kiadó
egyik legsikeresebb vállalkozása lesz.

Ugyancsak a Natura gondozásában lát
napvilágot egy másik „sikerkönyv” *Kal-
már János: Régi magyar fegyverek* című
munkája. A szerző az avatott szakértő
biztonságával vezet végig a magyar fegy-
vertörténeten. Elemzi, milyen történeti
és hadviselési hatások eredményeképpen
alakult ki a régi magyar fegyverek sajátos
jellege, keleti s nyugati hatást egy-
aránt magába olvasztó arculata; értékel
harci s vadászati tulajdonságaikat, mű-
vészi kidolgozásuk formakincsét. Erénye,
hogy az egyes korokban használt fegy-
verek mellett bemutatja azok használó-
ját s készítőjét, az embert is, ezzel is
gyarapítva munkájának művelődéstörté-
neti értékét.

A nemesvadjainkat bemutató kismo-
nográfiaik sorsa újabbakkal gyarapszik.
A Mezőgazdasági Kiadó régi adósságot

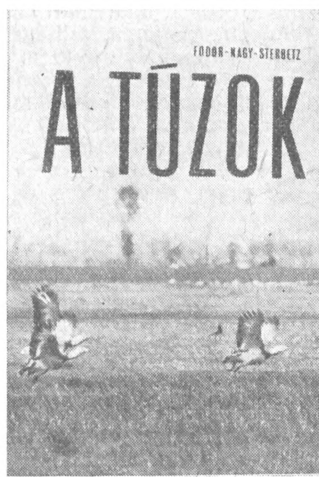
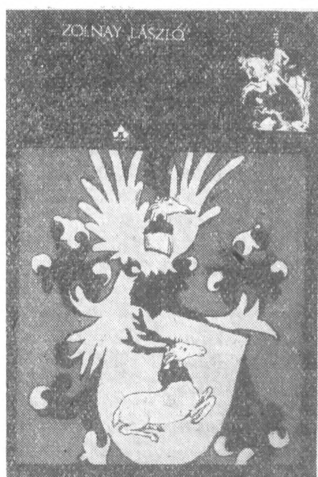
törleszt, amikor megjelentet a két alig ismert, ritka vadmadarunkról, a *tűzok*-ról s az *erdei szalonkáról* szóló könyvet. *Fodor Tamás, Nagy Lajos és Sterbetz István* mutatják be a magyar puszták már-már kipusztuló, legnagyobb madarának, a tűzoknak életét s a megmentésére, tenyésztésére törekvő erőfeszítéseket. A nagyon éber madárról közölt felvételek a természetfényképezés bravúros teljesítményei. *Szabolcs József* az „erdők királynője”, a hosszúcsőrű erdei szalonka visszavonult, rejtélyes életmódját, szokásait, vándorlását és vadászát írja le, s elkalauzol egy egészen sajátos hangulatú természeti környezetbe.

A tervszerű meggazdálkodás és tenyésztés műhelytitkaiba enged bepillantást *Nagy Emil* munkája: *A fácán és fogoly intenzív tenyésztése*. E két szárnyas apróvad élőhelyi adottságai a korszerű mezőgazdasági művelés és más „civilizációs ártalmak” következtében ugyancsak kedvezőtlenül változtak. A korszerű tenyésztési és szelektálási módszerek alkalmazásával azonban sikerülhet a sportvadászat s a mezőgazdasági növényvédelem szempontjából egyaránt értékes apróvad életkörülményeinek javítása. Bár szárnyas apróvadjainkról rendelkezésre áll más szakirodalom is, Nagy Emil új eredményeinek közzététele feltétlenül figyelmet érdemel.

A Natura Kiadó *Szóltan barátaink* címmel szépirodalmi antológiát jelentet meg, sok művészi képpel. Az évkönyv jellegű összeállítást Bozóky Éva válogatta és szerkesztette. Évszakos felosztásban csoportosítja az állatokról szóló írásokat Heltai Gáspártól napjainkig a magyar vers és próza java terméséből. A gyűjteményt ismeretterjesztő írásokat tartalmazó függelék és bibliográfia egészíti ki, és minden bizonnyal sokat forgatott olvasmányra lesz mindazoknak a fiataloknak és felnőtteknek, akik az irodalmat s a természetet szeretik.

Nagyvadak közelről címmel a Gondolat jelentet meg válogatást híres külföldi vadászok, utazók írásából. Nem feledkezhetünk meg a vadász két hűséges néglábú kísérőjéről, a kutyáról, mely talán éppen a vadászatok során kötötte sorsát végleg az emberhez a távoli ősidőkben, s a lórol sem, hiszen a vele való vadászatoknak is több ezer éves művészeti ábrázolásai és mondai hagyományai vannak. A kutya-dívat fellendülésével jónéhány kutya-könyv látott napvilágot, de a vérbeli vadász-vizslás könyv megjelenése még sajnálatosan várat magára. A kutyás könyvek vadász-kutyákkal foglalkozó fejezetei semmiképpen sem adhatnak kellő jellemzést mindjobban kedvelt vizsláinkról, agarinokról, tacsókóinkról. A magyar lórol viszont nagyon igényes, szép kiállítású képeskönyvet állított össze *Alapfy Attila és Török Imre*. Megjelentetése a Natura Kiadót dicséri.

Végül ne feledkezzünk meg hazai nemesvadjaink zömének otthonáról, az erdőről s az erdészekről, akik a vadászokkal, természetbarátokkal vállvetve igyekeznek vadjainknak minél megfelelőbb életkörülményeket teremteni, gyakran áldozatos emberi helytállással a szigorú télben vagy árvizek, természeti csapások idején. *Varga Domokos: Erdőkerülőben* című munkája, mely nagyon őszinte, az embert s a természetet alaposan ismerő képet nyújt az erdészetről és a hazai erdők világáról, most különösen megérdemli a propagandát. Utoljára említem az Akadémiai Kiadó ajándékát a világiállítás alkalmából: új fejezetekkel s a

témához kapcsolódó sok új művészi fényképpel gazdagítva jelentette meg *Keresztesi Béla: Magyar erdők (Jóléti erdőgazdálkodás)* című monográfiájának 2., bővített kiadását. A rendkívül olvasmányosan, de komoly szakmai igényességgel megírt monográfia minden természetkedvelő érdeklődésére számot tarthat. Tematikai gazdagságát érzékeltetni szinte reménytelen vállalkozás. Megismerteti az erdők közjóléti, természetrajzi, kulturális, esztétikai jelentőségét, a modern erdőgazdálkodás legfejlettebb elveit, módszereit, az erdők állatvilágát, a vadászat és vadgazdálkodás kérdéseit. Olvasóit tájégszékenként kalauzolja végig az ország minden erdővé vált vagy erdősírt zég-zugán. Külön figyelmet érdemel az a gondosság és gazdagság, ahogyan a különböző erdőtípusokhoz fűződő irodalmi vagy művelődéstörténeti vonatkozásokat összegyűjtötte. Versek,

prózai részletek, művelődéstörténeti hivatkozások békésen, sőt természetes egyességben férnek meg erdészeti vagy vadgazdálkodási fejtegetésekkel, táblázatokkal, térképekkel, iskolapéldájaként annak, hogyan lehet a téma mély ismeretével, a természet és az emberek szeretetével ugyanabban a kötetben szigorúan tudományos igényű s a legjobb értelemben vett ismeretterjesztő művet egyé-
 ötvözni. A képanyag külön élmény, szakmai telitalálat.

A világiállítás sokrétű tematikája nemcsak a szakmai, de az ismeretterjesztő folyóiratok cikkein is érzékelhető. Könyvtári propaganda és tájékoztató munkánk során ne feledkezzünk el tehát a *Nimród*, az *Élet és Tudomány*, a *Bűvár*, a *Természet Világa*, a *Tudomány és Mezőgazdaság*, az *Univerzum* s a népszerű mezőgazdasági folyóiratok írásairól.

C s o m o r T i b o r

kézikönyvtár

TERMÉSZETTUDOMÁNYI KISLEXIKON

Az 1964 és 1968 közt megjelent 6 kötetes *Természettudományi lexikon* igen használhatónak bizonyult. Elősegítette a természettudományos általános műveltség elmélyítését és hasznos információkat adott a szakembereknek a rokon-szaktípusok fogalmairól. Ezer forint körüli ára miatt azonban az érdeklődők jelentékeny hányada — köztük sok kisebb, kevés pénzzel rendelkező könyvtár — nem tudta beszerezni. Rajtuk akart segíteni az Akadémiai Kiadó azzal, hogy a nagylexikon anyagát a negyedére sűrítette, egy kötetbe, 1200 oldalra, s így adta meg a matematika, fizika, kémia, biológia, geológia, csillagászat és űrhajózás fogalmainak rövid magyarázatát.

A *Természettudományi kislexikon* külseje (szedéstükre, betűtípusa) ugyanolyan, mint a 6 kötetes kiadásé. Tartalma annak ismeretanyagára támaszkodik, cikkeinek túlnyomó része a nagy kiadás cikkeinek lerövidítése és — egyes esetekben — korszerűsítése. A képanyag legnagyobb része is onnan került ide. A megértést kb. háromszer szemléletes rajz és ábra, 16 oldal fényképmelléklet és 32 színes tábla segíti elő.

A kislexikon természetesen nem teljes, terjedelme miatt nem is lehet az. Szerencsés gondolat volt, hogy egészen kihagyták a földrajzi és életrajzi címszavakat. Ezek a nagy kiadásban is igen mostoha elbánásban részesültek, kevés helyet kaptak; további rövidítés esetén

semmitmondó, nyúlfarknyi magyarázatokká zsugorodtak volna össze.

Helyeselni lehet azt a szerkesztési elvet is, amely minél több fogalom ismeretét tűzte ki céljául. Ezért viszonylag kevés hosszabb, átfogó tartalmú, enciklopédikus jellegű cikket találunk, és annál több — hozzávetőlegesen tízezer — kisterjedelműt.

A szerkesztőség az előszó tanúsága szerint arra törekedett, hogy a cikkek „az általános iskola nyolc osztályában tanultak alapján érthetők legyenek.” Ez az elgondolás nem sikerült, de nem is sikerülhetett. Ha ragaszkodtak volna a megvalósításához, sok fogalommal kapcsolatban olyan bő magyarázat vált volna szükségessé, ami vagy a terjedelmet és ezzel együtt az árat duzzasztotta volna a duplájára, vagy pedig a címszavak felét ítélte volna kihagyásra. Ma már a természettudományos fogalmak nagy része annyira különleges, bonyolult tartalmú, hogy megértése nagyszámú, legalább középiskolai végzettségnek megfelelő előfogalom ismeretét követeli meg.

A könyvnapra megjelent kötet igen alkalmas a gyors tájékoztatásra és tájékozódásra, az érdeklődés igen magas fokon történő kielégítésére. Ezért javasoljuk, hogy minden könyvtár, amelyiknek állományában nincs meg a 6 kötetes kiadás, szerezzze be és helyezze el kézikönyvtárában. (Akadémiai, 1192 l., 24 tábla. 225 Ft)

V é r t e s y M i k l ó s

Ez a mű mind magyar, mind pedig külföldi vonatkozásban is az első a maga nemében. A népgazdaság e fontos ágazata — a vízgazdálkodás — eddig nélkülözötte a szakterület korszerű ismereteit összefoglaló lexikális munkát. Az úttörő jellegű kézikönyv 876 oldala fényképekkel, rajzokkal, színes mellékletekkel illusztrált 10 000 címszót és szakcikket tartalmaz. A lexikonban megtalálhatjuk a vízgazdálkodás legjobb hazai és külföldi elméleti és gyakorlati művelőinek élettrajzát, munkásságuk rövid leírását is.

A közelmúlt években megjelent Műszaki lexikon (egyelőre csak az első kötet látott napvilágot), a Természettudományi lexikon és a már régebben kiadott Mezőgazdasági lexikon együttesen nem pótolhatják ezt a munkát, amely szerkesztőinek szándéka szerint nemcsak a szakembereknek, hanem a nagyközönségnek is szól.

Közérdeklődésre tarthat számot például a nagy árvizek rövid krónikája, a Dunára vonatkozó ismeretek összessége, a vízgyűjtők, folyók, tavak hidrológiai jellemzői. A vízgazdálkodás szerteágazó területéről is teljes képet kap az olvasó, akinek tájékozódását a szócikkek tömör, lényegre törő, közérthető fogalmazása könnyíti meg.

Néhány hiányra azonban szeretnénk felhívni a lexikon szerkesztőinek figyelmét. Az életrajzi adatokat nem ártott volna kiegészíteni bővebb irodalmi hivatkozásokkal. — Vízügyi szempontból sem a legjellemzőbb adatokat közli a lexikon az egyes személyekről. Például *Türr István* nemcsak magyar és olasz szabadsághős, Nápoly kormányzója, a Panama csatorna egyik tervezője, a Korinthoszi és a Ferenc csatorna építője, sőt III. Napóleon unokahúgának férje volt, hanem az öntözéses gazdálkodás, a rizstermesztés egyik első hazai úttörője is, aki a gazdag olasz és francia tapasztalatokat itthon szerette volna kamatoztatni.

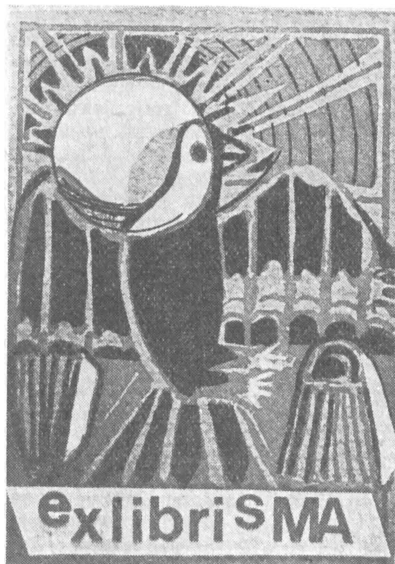
Kvassay Jenő a magyar vízügyi szolgálat megszervezője, széles látókörű tudós, aki korát messze megelőző útmutatással szolgált nemcsak az őt követő nemzedéknek, hanem a mai vízügyi szakembereknek is. Másfél évtizede irt életrajzát jó lett volna kiegészíteni az újabb kutatások eredményeivel. Az általa indított Kultúrmérnöki jelentésekből kifejlesztett *Vízügyi Közlemények* több mint kilenc évtizede — 1879 óta — a vízügyi mérnökök generációinak élő, naprakész „tankönyve”. Kár, hogy a lap szerkesztői közül

*Kvassay Jenő*n kívül csak *Bogdányfy Ödön* nevét találjuk a folyóiratról szóló címszónál, holott rajtuk kívül — napjainkig — még nyolc főszerkesztője volt a *Vízügyi Közleményeknek*.

Helyes lett volna felvenni a *Vízügyi Műszaki Könyvtár* címszót is a lexikonba, mert így csak a beavatottak tudják, hogy e könyvtár a *Vízügyi Dokumentációs és Tájékoztató Iroda* neve alatt található meg, de ott is szépséghibával. Ugyanis nem derül ki, mekkora a könyvtár állománya, s melyek a legjellemzőbb adatai. (Kiegészítésként itt közöljük, hogy 25 000 kötetnyi könyv, 33 ezer egységnyi folyóirat van a könyvtár birtokában, s az minden érdeklődő rendelkezésére áll az V., Vigadó tér 3. sz. alatt.)

Mindezen észrevételek ellenére csak köszönet illetheti meg e legfiatalabb lexikonunk szerkesztő bizottságát, amelyben a magyar vízügyi szolgálat legjobb szakembereinek vezetésével több mint 100 munkatárs tevékenykedett. A lexikon frissességére jellemző, hogy benne már az 1970-es nagy tiszai, szamosi árvíz adatai is szerepelnek. (Mezőgazdasági, 876 l. 220 Ft)

Vida Sándor

Joó Margit ex librise

DOMOKOS MIKLÓSNÉ: SZÁMÍTÓGÉPEK ALKALMAZÁSA A TÁJÉKOZTATÁSBAN

Az információ visszakeresés elméleti szempontjainak néhány fejezetben való felvonultatása után a szerző kimerítően ismerteti az elektronikus digitális számítógépek működésének elvét. A számolás gépesítésének elvei után megtanít a kettes számrendszerben való műveletek végzésére. Bemutatja a matematikai logika elveit és a logikai áramkörökre való alkalmazásukat. A programkészítést ismertette érdekes, tréfás példát hoz fel a blokksmára is. A szimbolikus programnyelvek közül kissé közelebből ismereti az ALGOL-t.

A füzetnek talán egyetlen hátránya, hogy címének megválasztása nem sze-

rencsés, hiszen a könyvecske elején ismertetett információkeresés a computerek információs alkalmazásának csak egyik fejezete. S ha már a kötetben csupán az információkeresés elmélete és az elektronikus digitális számítógépek működésének ismertetése szerepel, akkor is meg kellett volna találni a kapcsolatot a két fejezet között, pl. közelebbi példákkal. Mindez azonban nem csökkenti a szerző érdemeit, aki a tájékoztatás-gépesítés két fejezetét munkájában szakszerűen, logikusan, világosan, szelleme- sen tárja a könyvtárosok és dokumentálisták elé. (KMK—NPI, 83 l. Könyvtár-gépesítési füzetek 9.) *Dezső László*

bibliográfiák

KÉT VÉLEMÉNY A MAGYAR SZOCIOLÓGIAI IRODALOM BIBLIOGRÁFIÁJÁRÓL

1. A szerkesztők álláspontja

Lapjuk 1971. júniusi számában bírálat jelent meg az általunk szerkesztett magyar szociológiai bibliográfia I. kötetéről. A recenzensnek a kötet beosztására, apparátusára vonatkozó részlet-megjegyzései részben indokoltak, részben — szerintünk — oktalanul gáncsoskodók. Az előbbiekkal nem szükséges, az utóbbiakkal nem érdemes vitába szállni. Válaszra egyedül az indít bennünket, hogy legfőbb, tulajdonképpen egyetlen tartalmi kifogása vaskos *ténybeli* félreértésre épül. Bírálatában „se hús, se hal”-kiadványnak nevezi kötetünket, mondván, hogy az nem a „Huszadik Század” reptóriuma (ami nem is akart lenni), de nem tekinthető a folyóiratokban megjelent századeleji szociológiai irodalom bibliográfiájának sem, mivel csak három folyóirat anyagát tartalmazza, azokat is szelektálva. A bíráló nem vesz tudomást a külső és belső címlapon feltüntetett, s az előszóban, valamint a bevezetésben nyomatékosan megismételt közlésről, hogy egy sorozat *első darabját* tartja kezében, s arra a *feltevésre* alapozza lesújtó ítéletét, hogy a korai magyar szociológiai irodalom bibliográfiáját a „Nyugat”, a „Szocializmus”, a „Magyar Társadalom-

tudományi Szemle” és más, progresszív és konzervatív folyóiratok mellőzésével akartuk elkészíteni. Ez a feltételezés inkább groteszk, mint sértő, márcsak azért is, mert a kiadvány bevezetése (XV. oldal) világosan kimondja, hogy „ez időszak egyéb fontos folyóiratainak anyaga” a következő kötetbe kerül. Ez az anyag — a bírálatában hiányolt folyóiratok többszöröséből gyűjtve és válogatva — már együtt is van, mégpedig a vártnál jóval nagyobb mennyiségben. Így — ezt elővigyázatosan, további elszített reklamációk megelőzése érdekében szögezzük le — a két háború közötti időszak folyóirat- anyaga és a monografikus művek bibliográfiája csak egy harmadik (és talán negyedik) kötetbe kerülhet. Természetesen jobb lett volna az egész folyóirat- anyagot egy kötetbe tömöríteni, de ennek anyagi és műszaki feltételei hiányoztak.

Ami az ugyancsak kifogásolt szelektálást illeti: arra törekedtünk és törekszünk továbbra is, hogy kötetünkbe lehetőleg minden olyan szociológiai vagy szociográfiai jellegű munkát, cikket, közleményt és könyvismertetést felvegyünk (a napi és heti sajtót leszámítva), amely a magyar szociológia fejlődése, történe-

te szempontjából csak valamennyire is jelentős, viszont mellőzzük az egészen apró cikkeknek, híreknek, könyvszemléknek, stb. azt a tömegét, amely csak holt anyaggal duzzasztaná, s ezáltal használhatatlanná tenné a bibliográfiát. Ennyiben — de csakis ennyiben — valóban *válogatott* bibliográfiát szerkesztünk (de nem „válogatott repertóriumot”, ami, ugyebár, fából vaskarika).

Sajnálatos, hogy a bíráló alapvető tévedése a recenzió további, szerkezeti vonatkozású megjegyzéseit is beárnyékolja, pedig ezek között, mint említettük, akad jogos is, mint pl. az, amely a

tárgymutatót hiányolja. Ezeket az észrevételeket igyekszünk majd hasznosítani a további köteteknél mert megvalljuk, a Pálvölgyi Endre által nyújtott vajmi csekély buzdítás, sőt, finoman megfogalmazott kétely ellenére („ha elkészül”, írja a sorozatról, amikor ennek sorozatváltát még tudomásul veszi) munkatársainkkal együtt azon leszünk, hogy két-három éven belül valóban tető alá hozzuk ezt a régi mulasztásokat pótló, sokak által fontosnak ítélt és remélhetőleg hasznosnak bizonyuló munkát.

Litván György —
dr. Remete László

2. A felkért szakértő véleménye

A szerkesztők válaszanak közlését a *Könyvtáros* méltányos gesztusaként ítélem meg, mert elvben minden ellenvélemény, védekezés jogát tisztellem. A magam példái is erre szorítanak.

Nem tudom azonban elfogadni védekezésük érdemi részét. Pálvölgyi Endre bírálatának kifogásaival — egyetlen kivétellel — egyet értek. Ez az egy: a bibliográfia anyagközlési módszerét illetően az alcsoporton belüli időrend kárhozthatása. Az időrendi közlést itt is jónak tartom, a hibát nem ebben látom. Pálvölgyi is megengedi ugyan, ha „a kronológiai elrendezés okozta bajok” enyhítésére jól szerkesztett mutató hozza össze az időben elszórt, tárgyuk szerint összetartozó adatokat. Magam elválaszthatatlannak tartom e kettőt: időrendi anyagközlést és egységes, minden lehetséges nézőpontot kielégítő mutatót. Ez utóbbit nem „az időrend okozta bajok enyhítésére”, hanem az időrend nyújtotta tanulságok más szempontú *gazdagítására*, a bibliográfia használhatóságának *fokozására*.

Am nem ez a vitatandó kérdés lényege. Hanem az, amelyet Pálvölgyi helye-

sen jellemezett a *se hús, se hal* szóláshasonlatával. Úgy is mondhatnám: öszvér ez a kiadvány, se igazi repertórium, se igazi bibliográfia; felemás, át nem gondolt.

Az összeállítók, szerkesztők előtt két lehetőség állott. A legjobb az lett volna, ha a *Huszedik Század* teljes repertóriumát adják, még ha ez — mint maguk írják a XV. lapon — megkettőzte volna is a terjedelmet. De akkor legalább *egyenemű anyagot* kapnánk.

Ha viszont három (vagy mint most írják: talán négy!) kötetből álló sorozatot akartak kiadni a főlzabradulás előtti hazai szociológiai irodalom *bibliográfiájából*, akkor e sorozatot átgondoltabban kellett volna megtervezniük. Sok félreértést eleve eloszlathattak volna, ha terükről már az első kötetben (a bevezetőben vagy legalább a borítón, fől sorolva az előkészületben levő köteteket) tájékoztatást adnak. Az első kötet címéből, a bevezető homályos fogalmazásából Pálvölgyi joggal következtetett a kifogásolt hiányokra.

Ha egy ilyen bibliográfiai sorozatot terveztek, akkor egy-egy kötetét a jelzett időszak egy-egy szakaszára kellett volna szánniuk. Négy kötet esetében például az első kötet a kezdettől, 1900-tól 1905-ig vagy 1908-ig (*A Munka Szemléje* vagy a *Nyugat* megindulásáig), a második 1911-ig (a *Szabadgondolat* megjelenéséig), a harmadik a forradalmakig, a negyedik innen a korszak végéig (1919—1944) tartalmazhatta volna a gyűjtött anyagot. Ez természetesen csak hozzávetőleges példa, hiszen az anyag terjedelmének — magyarul: a cédulák számának — ismerete híján ebben pontos tanács nem adható. Az ilyen kötettervek összeállításában találékonyan és rugalmasan kell egybehangolni a tudomány — ez esetben a hazai társadalomtudomány — belső fejlődésének sajátosságait tükröző történeti szakaszokat azzal

Joó Margit ex librise

a csöppet sem elvi, hanem nagyonis gyakorlati és formai szemponttal, hogy a gyűjtött anyag mennyisége nagyjából azonos legyen, nehogy túlságosan eltérő kötetek szülessenek belőlük. Bár néha ez sem baj: fontosabb az elvi alap, mint az alak.

Megokolthatatlan és önkényes eljárás azonban, hogy a szerkesztők kiragadtak egy korszakból három folyóiratot, s a sorozat első kötetében ezeknek válogatott anyagát nyújtják. Jellemző, hogy a korszak önálló kiadványait az első kötet bevezetőjében a második kötetre ígérik, most pedig a harmadikra, sőt talán a negyedikre. Miért éppen a másodikra vagy a harmadikra? Ha már a konzervatív módszertan szerint elkülönítve akarják közölni őket, miért nem velük kezdtek? Hiszen — ismétlem, a konvencionális közlésmód körében maradvá — először mindig az önálló műveket szokták közölni, s csak ezután a különféle folyóiratcikkeket. De a korszerű bibliográfiai módszer nem is tesz ilyen különbséget, hiszen a kutatót egyáltalán nem érdekli a teljesen formai szempont, hogy egy kérdésre önálló kiadványban vagy

folyóiratcikkben, esetleg éppenséggel újságcikkben talál-e választ. A különnyomatok esetében pedig ez a formális ismérv csődöt is mond.

Tehát joggal várhattuk volna már az első kötettől, hogy vegyessen tartalmaz a kor szociológiai irodalmából önálló műveket és folyóiratközleményeket, mégpedig nem csupán a kiszemelt három folyóiratról, hanem az 1900 és 1919 között megjelent számos többiből is. A bevezető elhárító nyilatkozatai ezt éppúgy nem teszik megbocsáthatóvá, mint a mostani válasz. Az adott terjedelemben, világos, nem fértek volna bele a többiek. De akkor másként kellett volna a sorozat kötetelhárítait megszabniuk a szerkesztőknek.

Védekezésre minden megbírálnak joga van. Meg kell azonban gondolnia: nem termékenyebb-e a szakszerű kritikát megszívlelni. A kiadvány szerkesztőinek válaszában van néhány mondat, amelyre Pálvölgyi Endre nem adott okot. Bírálatainak egyetlen pontja sem minősíthető gáncsoskodásnak: a hozzáértő szakkritikus jobbat akaró, igényt támasztó tanácsa az. *Péter László*

MAGYAR KÖNYVÉSZET 1968.

A nemzeti bibliográfia éves kumulációjának új kötete az előző évitől eltérően ismét egyetlen kötetben látott napvilágot. A Magyarországon megjelent könyveket, zeneműveket, térképeket és hanglemezeket regisztráló eljegyzék a már megszokott módon készült ezúttal is. Nem változtak a válogatás szempontjai, a szakrend, a címléírások szabályai, és ugyanazon elvek szerint készültek a használatot megkönnyítő mutatók is.

Az állandóság, a változatlanosság a kurrens bibliográfiai kiadványok szerkeze-

tében feltétlenül hasznos, csak előnyükre válik. Jelen esetben ez a változatlanosság néhány olyan részletre is kiterjed, amelyre nem volna feltétlenül szükséges. Az 1967. évi kötetről írva (*Könyvtáros* 1970/2. 116—8. l.) tettünk néhány apró kritikai észrevételt, s most azt látjuk, hogy közülük a legtöbb az új kiadványra is *változatlanul* érvényes. Íme egy példa: „*sajnálatos hiba csúszott az előszóba*” írtuk akkor. „*A szöveg azt állítja, hogy a betűrendes mutató egyebek között tartalmazza »az anonyim és szerzős művek címét« is, ami természetesen nem felel meg a valóságnak, a mutatóban csak az anonyim művek címei találhatóak meg.*” Nos, az új kumuláció előszavában is ugyanezt olvashatjuk, és ez azt bizonyítja, hogy a szerkesztők nemcsak a szerkesztésükben megjelenő kiadvány előszavát, de a műről megjelenő ismeretéseket sem olvasták el.

Végezetül nyomtatékosan felhívjuk a könyvtárosok figyelmét arra, hogy a kötet végén külön függelékben található az 1967. évi könyvészetből kimaradt kiadványok címléírásai. (Szerk. az OSZK bibliográfiai osztálya, OSZK., VIII, 1090 l. 128 Ft.)

Kovács Gyula ex librise

P. E.

UTÓPISZTIKUS, TUDOMÁNYOS-FANTASZTIKUS MŰVEK BIBLIOGRÁFIÁJA

Személyes megjegyzéssel kezdem: azok közé tartozom, akik kedvelik a tudományos-fantasztikus (sci-fi) irodalmat. Számomra kettős öröm tehát a Miskolci Megyei Könyvtár új kiadványa: mint könyvtáros örülök, hogy ismét szaporodott eggyel a vidéken készült, országos érdeklődésre számot tartó tanácsadó-ajánló bibliográfiák száma; olvasóként pedig annak örülök, hogy a füzet összeállító egy mostohán kezelt (mondhatnánk így is: kissé lekezelt), de igen népszerű téma magyar nyelvű irodalmát tárják fel, s meglepően nagy mennyiségű — szám szerint 966 tétel — könyvet, elbeszélést, tanulmányt ajánlanak olvasásra. Kuczka Péter, aki a sci-fi legjobb hazai szakértője, előszavában ismerteti a műfaj történetét, a bibliografizálás külföldi kísérleteit, termékeit és problémáit is. Jelzi, hogy milyen nehéz meghatározni, mi tartozik e műfajba. A miskolciak — szerintem helyesen — nem kívánták eldönteni ezt a vitát, hanem felvettek minden művet, amely társadalmi, tudományos vagy műszaki utópiának minősíthető, sőt jónéhány misztikus történetet is. Külön fejezetben felsorolják a futurologiával és űrhajózással, űrkutatással foglalkozó írásokat is. Szélesen értelmezték tehát a műfaj határait, az önálló munkák esetében teljességre törekedtek, s átnézték az időszak kiadványok 1945 utáni évfolyamait is.

A bibliográfia szépirodalmi anyaga — külön-külön a regények, elbeszélések és

egyéb műfajok — igen gazdag: 731 cím. A sci-fi klasszikusának számító Alekszej Tolsztoj, Verne, Wells stb. mellett olyan nevekkel találkozunk, mint Babits Mihály, Balzac, Déry Tibor, Lesage, s négy regényével szerepel Karinyth Frigyes is. A szerkesztők körültekintését dicséri, hogy felsorolják a téma irodalmáról készült tanulmányokat és ismertetések is, s megadják a szerény magyar bibliográfiai próbálkozások — mindössze 5 tétel — címeit. A kötetet név- és címmutató egészíti ki.

Fentebb hangoztatott örömömbé némi öröm is vegyült. A könyvtárost bántja, hogy néhány mű címe minden gondosság, a teljességre való törekvés ellenére kimaradt. Nem találjuk Platon államregényét, Saint-Simon és Fourier írásait (utóbbi hiánya azért feltűnő, mert Bebel Fourier-könyvét viszont felvették), s hogy egy magyar példát is említsek: Németh László Kapások című utópiáját, amely az életmű-sorozat első kötetében jelent meg. Az olvasó nemigen tudja meg a bibliográfiából, milyen az egyes munkák jellege. Talán nem növekedett volna túlságosan a terjedelem, ha valamilyen formában — akár kódjelekkel —, azt is jelezték volna a kötet összeállító, hogy az adott cím társadalmi, műszaki, biológiai stb. utópiát takar-e. (Összeáll. Csiszár Jolán. II. Rákóczi Ferenc Könyvtár, Miskolc, 1970. [1971.] 159 l.)

Bényei Miklós

JÁKI LÁSZLÓ: MAGYAR PEDAGÓGIAI IRODALOM 1920—1944.

Az elkoptatott jelző a „hézagpótló” műről itt valóban helytálló. A kutató, aki századunk magyar pedagógiai irodalmáról kíván tájékozódni, az első két évtizedet megbízható forrásból ismerheti meg: Hellebrant Árpád évenként megjelent bibliográfiájából, míg a friss teremtést az OPKM kurrens kiadványa, a *Magyar Pedagógiai Irodalom* segítségével tekintheti át. Feltáratlan volt azonban mindeddig a Horthy-korszak irodalmi termése. Jáki László, aki Pedagógiai szakkönyvtárak száz éve c. írásában már 1959-ben foglalkozott ezzel a problémával, új művével pótolta ezt a könyvészeti „hézagot”.

A mű csak az önálló kiadványokat tartalmazza. (A korszak teljes pedagógiai irodalmát a bevezetőben megígért folyóiratcikk-bibliográfia megjelenése után

tekinthetjük át.) Így is tekintélyes anyag gyűlt egybe: több mint háromezer tétel, pedig a határterületek irodalmát — vé-

Kisterenyel Ervin ex libris

leményem szerint helyesen — szigorúan rostálta a szerző, s a nemzetiségi területeken megjelent magyar nyelvű művek teljességre törő összegyűjtéséről is kénytelen volt lemondani. Tankönyveket — a többi pedagógiai irodalomjegyzékhez hasonlóan — ez a bibliográfia sem közöl, pedig a neveléstörténet kutatójának segítségét jelentene, ha egy-egy korszak tankönyveit a kor pedagógiai irodalmával együtt tekinthetné át. — A mű értékét növeli, hogy az önálló művek után felsorolja a rájuk vonatkozó — folyóiratokban megjelent — könyvismertetéseket is.

A gazdag anyagot a szerző egyszeri besorolással, jól áttekinthető szakrendbe csoportosította. A szakrend lényegében megegyezik az OPKM által kialakított s a Magyar Pedagógiai Irodalomból ismert

rendszerrel. A kisebb módosításokat az anyag jellege követelte meg.

Az eligazodást a tartalomjegyzéken kívül két mutató segíti: a szerzői névmutató és az egyes személyekről szóló irodalom névmutatója. Kár, hogy nem készült földrajzi mutató is, ez az iskolák történetét búvárló helytörténeti kutatóknak nagy segítséget nyújtana. A helyismereti kutatások reneszánszát éljük: a retrospektív bibliográfiák összeállításainak számolniuk kellene ezzel az igénnyel is.

A mű maradandó értékű, fontos segédeszköz lesz azok kezében, akik a nevelés és oktatás elméleti kérdéseivel vagy a magyar nevelés és iskolaügy történetével foglalkoznak. Nagyobb iskolai könyvtárak, városi és járási könyvtárak nem nélkülözhetik. (1970. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiadványai, 352 l.) (katsányi)

TÁJÉKOZTATÓ A KÖNYVESBOLTI FORGALOMBA NEM KERÜLŐ KIADVÁNYOKRÓL

A fenti címmel régóta nélkülözhetetlen periodikus tájékoztatót jelentet meg 1971. január óta az *Allami Könyvterjesztő Vállalat Könyvtárellátó Osztálya*. Júliusig 5 száma látott napvilágot, füzetenként átlag 35 oldalon 150—200 címlírást nyújtva színvonalas rotaprint sokszorosításban. A kiadványba kerülő címek az *Országos Széchényi Könyvtár Kötelespéldány Csoportjához* beérkező anyag rendszeres átvizsgálása alapján állnak össze. Ha a könyvtáros az *Új Könyvekkel* együtt ezt a példányt is figyelemmel kíséri, viszonylag gyorsan kaphat képet a magyar kiadványtermés

megközelítő teljességéről. (Itt szerepelnek pl. a Statisztikai Kiadónál megjelent, régóta hiányolt művek is.)

Miért fontos, hasznos a Tájékoztató? Válaszként elsősorban a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* megjelenésének erős kérésére kell utálnunk; s így azt üdvözölhetjük, hogy a kereskedelmi forgalomba nem kerülő könyvek beszerzését az új kiadvány meggyorsítja. Másik fontos érdeme, hogy olyan, nem könyv jellegű publikációkat, füzeteket is tartalmaz, melyek sok esetben a nemzeti könyvészetben egyáltalán nem kerülnek feldolgozásra. Legtöbb hasznát éppen ezért a szakkönyvtárak mellett a nagy közművelődési könyvtárak láthatják: *helyismereti* állománygyarapításuk nélkülözhetetlen segédeszköze lesz. (Az első 5 szám kb. 800 címének 25%-a helyi vonatkozású kiadvány volt.)

A tájékoztató elsőrendűen nem aktív kereskedelmi, hanem információs szolgáltatás, az anyag elrendezése is ehhez igazodik. A kiadó szervek neve, címe szerepel első helyen, arról tájékoztatva a könyvtárost, hova forduljon, amennyiben be akarja szerezni a kérdéses művet. Ha ára van a műnek (s ez a ritkább eset), s megfelelő számú példányt átadnak a Könyvtárellátó Osztálynak, ez a bizományi terjesztés is vállalja. Reméljük, a jövőben szaporodik az ilyen kiadványok száma. A meglévő forma tökéletesedését is reméljük. Óhajaink tömören négy pontban foglalhatók össze: 1) rendszeres havi megjelenés; 2) gyors-

Bor István rajza

ság-frissesség; 3) a címléírásokhoz adott, esetleg a tartalomjegyzéket tükröző annotáció; 4) számonként — s esetleg évenként — tárgymutató.

A könyvtárosok ne csak használják,

hanem terjesszék is a Tájékoztatót: ajánlják a vidéki társintézmények (levéltárak, múzeumok, kutatóintézetek, főiskolák) figyelmébe a dicséretre méltó vállalkozást. *Fogarassy Miklós*

KÖNYVTÁRI HÍRADÓK

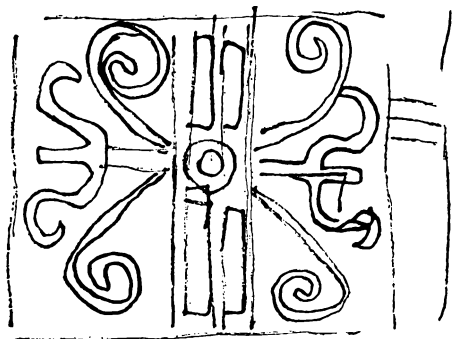
Az OSZK HÍRADÓ, A Széchenyi Könyvtár tájékoztatója idei 3—4. számában, valamint az 5—6. számban is beszámol az elmúlt évi munkáról, s ennek legfontosabb számadatait is közli. A statisztikából kiderül, hogy a nemzeti könyvtár áldatlan elhelyezési viszonyai következtében olvasóforgalma állandóan csökken, például a látogatók száma az 1964. évi 85 570-ről 1970-ben 60 433-ra esett vissza. Az ok: az állomány mind jelentékenyebb hányada kerül ládákban Óbudára és Keszthelyre, és válik hozzáférhetetlenné a kutatók számára.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 5. (májusi) száma a Dán Műszaki Tájékoztató névű intézmény tevékenységéről, valamint a fénylyukkártyák hazai alkalmazásának helyzetéről és fejlődéséről közöl áttekintést; 6. (júniusi) száma az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ munkájáról számol be és ismerteti a magyar szabadalmi tájékoztatás helyzetét, továbbá az építőipari műszaki könyvtáraknak a tervezők tájékoztatásában játszott szerepét. A 7. (júliusi) szám az Egyesült Államokban folyó tájékoztatástudományi képzéssel, a sajtócikk-kivágatok fénylyukkártyás feldolgozásával, valamint az építésügyi műszaki-gazdasági tájékoztatással foglalkozik.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓ-nak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „közlönyének” május—júniusi száma elemzést közöl a hálózat nődolgozóinak helyzetéről és folytatja a vitát a kerületi könyvtárak tervezett új szervezetről, a technikusok alkalmazásáról. A nődolgozók problémáinak jelentőségét növeli a könyvtár „elnőiesedése”: a 623 dolgozóból 528 nő (84,7%). A nehéz munkakörülmények és a kedvezőtlen bérezési helyzet következtében 1969-ben 40, hosszú gyakorlattal rendelkező főfoglalkozású és 52 részfoglalkozású könyvtáros hagyta el az intézményt.

A „KÖNYVTÁRI JEGYZESEK” címmel kiadott Békés megyei tájékoztató legutóbbi száma a korábbi gyorstájékoztató jellegét feladva a „szabályos” könyvtári híradó műfaja felé közelít: a tréfás távirati cím mögött gazdag tartalmú módszertani kiadvány is rejlik, amelyben az elmúlt évi és az ideai első félévi statisztikán kívül a távlati tervezést előkészítő műhelymunkálatok adatai ugyanúgy megtalálhatók, mint a könyvtári élet különböző beszámolóit és színes hírcsokrait. Néhány adat: a megye jelenlegi könyvtárainak alapterülete 7185, a szükséges 15 870 m². A hiányzó alapterület tehát jóval több mint a meglévő. A híradó „Holtponton” címmel közli azoknak a községeknek a névsorát is, amelyekben reménytelennek látszik a helyiséggondok megoldása. E községek: Csárdaszállás, Csabacsüd, Füzesgyarmat, Gerla, Gyulavári, Hunya, Lőkősháza, Telekgerendás.

A FEJÉR MEGYEI KÖNYVTÁROS 1971. 2. számában a korszerű szakszervezeti könyvtári munka személyi és tárgyi feltételeiről olvashatunk érdekes cikket. Ebben lényegében a megye üzemi könyvtári helyzetét tekinti át Juhász Jenő SZMT könyvtárvezető írásából megtudjuk, hogy a szakszervezeti hálózatban 16 főfoglalkozású, 2 részfoglalkozású és 33 tiszteletdíjas könyvtáros tevékenykedik az igen nagy számú (158) társadalmi munkáson kívül. A hálózat fejlesztése

során az életképtelen apró könyvtárakat megszüntetik, s a tervek szerint növelik a főhivatású könyvtárosok számát, lényegesen javítják a működési feltételeket. — Szakszervezeti könyvtárral foglalkozik a híradó a „Könyvtárról könyvtárra” rovata is, mely a Könnyűfémű szép, fényképekről lapunk olvasói előtt is ismert könyvtárát mutatja be.

A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ, a Salgótarjáni Megyei Könyvtár híradója 1971. 1. számában közli a hálózat első negyedévi könyvtári statisztikáját, ezen kívül módszertani levél-szerű útmutatásokat és híreket tartalmaz. A hírekből megtudjuk, hogy ebben az évben főfoglalkozású könyvtáros vezette körzeti intézmények kezdtek, illetve kezdik meg a munkát Litke, Ludányhalászi, Romhány,

Karancslapujtő, Homokterenyé, Ecseg és Kálló községben. A homokterenyei tanács négy helyiséges, felújított épületet bocsátott az új intézmény rendelkezésére, Karancslapujtőn azonban belátható időn belül nem ad a tanács megfelelő épületet.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS idei 2. száma az első negyedévi összefoglaló és összehasonlító statisztikán kívül főleg módszertani, illetve az oktatásban felhasználható írásokat tartalmaz. Ezek közül a könyvtárvezetésről, a járási könyvtárak módszertani munkájáról, valamint különböző irodalmi kérdésekről — pl. a szürrealizmusról — szóló cikkeket emeljük ki, továbbá a megye műemlékeit a róluk szóló irodalommal együtt bemutató sorozatot.

FELHÍVÁST intézett a Hazafias Népfront pécsi járási bizottságának elnöke a községi, járási és megyei Hazafias Népfront bizottságokhoz, melyben az Olvasó népert mozgalom támogatására szólítja föl őket. A felhívás megjelöli a legközelebbi feladatokat is: terjesszék a politikai irodalmat, vállalják, hogy minden körzet és nagyközség számára beszerzik a 25 kötetesre tervezett Magyarország felfedezése c. sorozatot és gondoskodnak népszerűsítéséről; támogatják a honismereti munkát, elsősorban a községi krónikák írásának szorgalmazásával, értékelésével, és e munka tekintélyének biztosításával; végül ápolják a népfront-mozgalom nagy író halottainak emlékét: propagálják Veres Péter, Szabó Pál, Erdei Ferenc és Váci Mihály életművét.

Reméljük, hogy a példamutató felhívás országsszerte visszhangra lel, és eredmények bizonyítják majd, hogy a Hazafias Népfront támogatásával honi irodalmunk, nagyjaink munkássága tömegeket képes művelődésre és emlékeink megbecsülésére mozgósítani.

BERZSENYI A KEMENESALJÁN címmel jelent meg az a kis kötet, mely a múlt évben Egyházashetyén rendezett tudományos emlékülés és szoboravatás előadásait tömöríti. Az igényes kiállítású munka kiadása a különböző intézmények kulturális együttműködésének szép példája: a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, a Celldömölki Járási Tanács, az Egyházashetyei Községi Tanács és az Egyházashetyei Berzsényi Dániel Termelőszövetkezet együttes erővel jelentette meg. Dr. Merényi Oszkár, Vargha Balázs, dr. Novák József előadása érdekes, új adalékokkal egészíti ki Berzsényiről és koráról szerzett ismereteinket; Talabér Géza tanulmányi felügyelő pedig az általános iskolás gyermekek számára készült, Berzsényire emlékezőnk c. füzetet mutatja be, a felhasználás didaktikai elgondolásaival együtt.

AZ INFORMATIKA 1971/2. száma több műszaki és könyvtárgépesítési cikk ismertetése mellett, egy, minden könyvtárban megszívlelendő tanulmányt is közöl, melynek angol szerzője az „együttműködési készség” hiányának okát vizsgálja, vagyis azt a kérdést, hogy a könyvtáros—olvasó-kapcsolatnak milyen lélektani akadályai lehetnek. A személyes kontaktus problémáin kívül kitér azokra a könnyítésekre is, melyek pl. a katalógus használatra ránevelhetik a kezdő olvasót, de nem hanyagolja el az információadás s a könyvtárközi kölcsönzés „etikettjét” sem. A lap végül a Művelődésügyi Minisztérium hatályos, könyvtári vonatkozású utasításainak jegyzékét is közli.

PÉCS IRODALMI emlékhelyeiről tetszetős, illusztrált füzetet állított össze Tüskés Tibor. A Pécsi Városi Könyvtár kiadásában megjelent munka akkor is sokat mond, ha nem pécsi bolyongás közben lapozzuk: megtudjuk belőle, hogy a költő Zrínyi Miklós fölgyújtatta a török által megszállott várost; hogy Kossuth Lajos a Pesti Hírlapban 1841-ben cikket írt a pécsi főtéren lefolyt nyilvános botozásról, hogy a magyar irodalom jeles személyiségei közül mennyien jártak itt (Csokonai, Petőfi, Vörösmarty, Eötvös József, Kosztolányi, Móricz, Kassák), nem is szólva az itt „honos” írókról (Janus Pannonius, Babits, Kodolányi, Berze Nagy János, Surányi Miklós, Török Sophie, Virág Benedek, Garay János, Faludi Ferenc és még sokan mások); kik hosszabb-rövidebb ideig tartózkodtak a városban, s kiknek útjait követve Pécs óriási kultúrtörténeti szerepe szemünk elé tárul. A füzet az emlékhelyeket az utcák betürendjében, az utcákon belül pedig házszámok szerint sorolja föl. Személyi névmutatóján kívül a régi utcanevek és az új utcanevek kapcsolatát

is feltáró kettős mutatót alkalmaz; az új és a régi utcaneveket bármelyik ismerete alapján megtalálhatja az érdeklődő.

VIZSGÁLÓDÁS A FIATALOK olvasási szokásairól címmel jelent meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Tapasztalataink a felnőttkönyvtárakban c. sorozatának 14. füzete, mely három tanulmányt közöl. Az első az angyalföldi, 4. sz. könyvtár olvasói körében vizsgálja a fizikai dolgozók középiskolás gyermekeinek olvasási szokásait, s bebizonyítja, hogy a könyvtár, s főként a lelkes, fáradhatatlan, alaposan tájékoztató könyvtáros igen sokat segíthet ezeknek a tanulóknak hátrányos helyzetük leküzdésében, ám a könyvtár jelenlegi szűkös állapotában ez a segítség csak a diákok kis csoportja számára élvezhető. A második tanulmány a 14—18 évesek olvasási igényeit felmérő vizsgálatról ad számot, melyet a Bosnyák utcai könyvtárban folytattak, a harmadik pedig 100 középiskolás olvasási kultúráját elemzi a Népköztársaság úti könyvtár tapasztalatai alapján: mindkettő bizonyítja, hogy bár a fiatalok aránylag sokat — és sokan — olvasnak, ízlésszintjük még alatta marad a megkívánható mértéknek és a könyvtáros alapos irányítására szorulnak. A személyes kapcsolatra, tanácsadásra azonban idő kellene, valamint arra is, hogy a könyvtáros „anyagismere-te” kifogástalan legyen — könyvet, s embert egyaránt beleértve a fogalomba.

A NEHÉZIPARI MŰSZAKI EGYETEM könyvtáráról szól Nagy Ernő és Zsidai József munkája. A színes borítólappal ellátott szép kiadvány

ismerteti hazánk legmodernebb tudományos könyvtárát, melyet 1969-ben — a tudományos könyvtárak építésének hat évtizedes szünete után — adtak át rendeltetésének. A könyv világosan, tömören, tiszta, szép stílusban szól a szakmai kérdésekről is, miután előbb elmondta a könyvtár — s vele kapcsolatban az egyetem — történetét. A könyvtár leírása, s a hozzá csatlakozó képek ékesen bizonyítják, hogy valóban a magyar könyvtárügy egyik büszkeségéről van szó, ahol az olvasókat a legkorszerűbben s a leggyorsabban ellátják a szükséges tájékoztatással és irodalommal, s ahol általános műveltségük gyarapítására is mód nyílik, mégpedig kényelmes, szép és otthonos környezetben. Az otthonosságot szolgálja, hogy ebben a könyvtárban dohányozni is szabad; szabad, mert lehet: szellőztetése, tűzbiztonsága ezt megengedhetővé teszi. Érdekessége a könyvtárnak, hogy az egykori selmeci akadémiától örökölt könyveket együtt tartva, műemlék könyvtárként külön helyiségben őrzi: a légkondicionált terem kiállító helyiség ugyan, de kutatók számára munkaszoba is.

Papp Iván ex libris

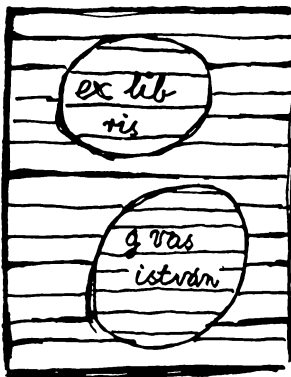
Kertes (K.) Jenő ex libris

A SZEGEDI ÜNNEPI HETEK keretében az alapításának 90. évfordulóját ünneplő Somogyi Könyvtár kiállította 19. századbeli könyvtörténeti érdekességű köteteit. A kiállítás címlaphasonmásokkal díszített, nyolc oldalas, szép meghívója ismerteti a könyvtár történetét, s felhívja a figyelmet a bemutatott jelesebb művekre. Ez a kiállítás immár a harmadik azok sorában, melyek a könyvtár régi kincseit hivatottak bemutatni, s olyan érdekességeket tár az olvasó elé, mint pl. a Code Napoleon Milánóban 1806-ban megjelent olasz-francia kiadása, vagy a gazdag Széchenyi anyagból a Hittel, Világ, Stádium első kiadásai és a nyomukban létrejött vitairodalom.

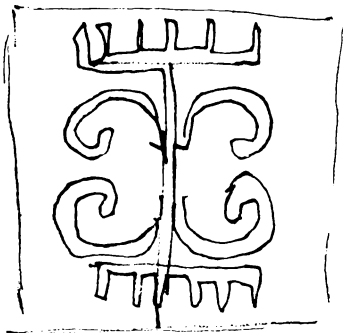

Andruskó Károly ex librise

SZEMLE c. kiadványának 1971/2-es füzetét bocsátotta ki a Nógrád megyei Könyvtár, amelyben kilenc napi- és hetilapnak, valamint folyóiratnak a második negyedévben megjelent könyvtárügyi és népművelési cikkeit ismerteti röviden annotálva. Kár, hogy a feldolgozott lapok köre igen szűk: pl. a napilapok közül hiányzik a legtöbb közművelődési cikket közlő Magyar Hírlap, a folyóiratok közül pedig a terjedelmes kulturális rovatval rendelkező Munka.

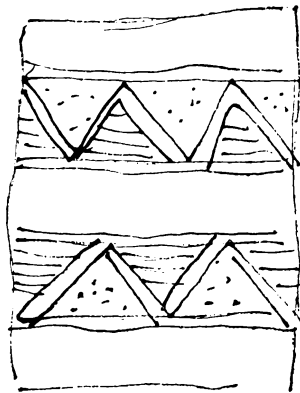
BEETHOVEN DISZKOGRAFIÁT adott ki az Állami Gorkij Könyvtár. A kötet tizenöt nagy zenei gyűjtemény — köztük megyei könyvtári gyűjtemények — Beethoven hanglemezeit sorolja föl, kivéve a Magyar Rádió hanglemeztárának anyagát. Ez az összeállítás folytatása, illetve második kötete a Gorkij Könyvtár már előbb megjelent Beethoven bibliográfiájának, mely a nagy zeneszerzőről szóló irodalmat dolgozta föl születésének 200. évfordulója alkalmából.

A SZOVJET-MAGYAR AGRÁRKAPCSOLATOKBAN alapvető fontosságú az írásos információ-áramlás gyorsasága. Ezt szolgálja az Agroinform új kiadványa a *Kurrens szovjet* folyóiratok jegyzéke, mely a mezőgazdasági könyvtárak, valamint a nagyobb közművelődési könyvtárak részére beszerzésre javasolt, kereskedelmi úton beszerezhető periodikákat sorolja fel.

A HŐSI HALÁLT halt szovjet űrhajósok emlékére, arcképükkel díszített bibliográfiai röplapot bocsátott ki gyászkeretes sorozatában az FSZEK, az űrkatás témaköréből ajánlva ismeretterjesztő műveket.

KÜLFÖLDI SZOCIOLÓGIAI folyóiratokról, melyek 1971 márciusában és áprilisában érkeztek az országba, adott ki tájékoztató füzetét kutatók számára a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és az MTA Szociológiai Intézete. A füzet az adott időszak folyóirat-számainak tartalomjegyzékét is közli, így a kutatók nyomban megtalálják a számukra ismert nyelven rendelkezésre álló anyagot.

Felső képünkön a Bakonycsérnyei Községi Könyvtár, alul a Székesfehérvári Megyei Könyvtár zenei részlege (Kabáczy Szilárd felvételei)

Ára: 6,- forint